

FOLK MAGAZIN

Falusi Káin
A sóvidéki táncokról
A Fekete-Körös völgye lakói
Új stílusú népdalok Erdélyben

Köröstárkány - fotó: Györffy István, 1911. (Néprajzi Múzeum - F 33972, F 13441)

A TARTALOMBÓL:

4. Erdélyi Tibor köszöntése
Mihályi Gábor
5. A sóvidéki táncokról
Sebő Ferenc
8. EGYSZER VOLT, HOGY IS VOLT?
Az Úrjézus Krisztus, Szent Péter...
Kóka Rozália
12. Üzenet a múltnak
Szász Lőrinc
13. Muzsikaszótól zengett a Szigetköz
Henics Tamás
14. Magas a tavankúti templom tornya
Szávai József
16. A néptáncmozgalom irányzatai – II.
Novák Ferenc
18. A radzsasztáni langáknál – III. rész
Ábrahám Judit
19. A TÖRTÉNELEM SODRÁBAN
Magdolna...
Kóka Rozália
22. Falusi Káin – Trifusz Péter képeihez
Grozdi Károly
28. Új stílusú népdalok Erdélyben
Almás István
30. MAGTÁR
Zordok, a székely szamuráj
Murányi Sándor Olivér
33. TÁNCBÉLYEK, FOLK-KLUBOK
36. ÉTELEK – HAGYOMÁNYOK
Tarhó, lebbencs, fordított kása
Juhász Katalin
38. A kanásztánc-ugrós stílus...
Karácsony Zoltán
40. Ezer Székely Leány Napja
Kóka Rozália
43. SZÉKI HAGYOMÁNYOK
Kié lesz a bokréta?
Kocsis Rózi
46. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

A Fekete-Körös völgye lakói

Kiállítás Dr. Györffy István 1911-es fotóanyagából

„Van Bihar vármegyének egyik félreeső zugában Belényestől nyugatra oláhság [románság] közé beékelve egy érdekes magyarlakta vidék, mely úgy nyelvben, mint néprajzi sajátosságokban nagyon sok ősi elemet őriz éppen ezen elzártsága miatt.” (Györffy István: *A feketekörös-völgyi magyarság viselete*. In: *Néprajzi Értesítő*, XIII. évfolyam, 1912. Budapest, p. 1.)

Györffy kolozsvári egyetemi évei befejezése után, első kutatóútjai egyikén kereste fel a Fekete-Körös völgyét. Mint a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának gyakornoka, jelentős szerepet vállalt Magyarország néprajzi szempontból még ismeretlen területeinek felkutatásában és dokumentálásában. Az akkortájt a nagyszalon-tai gimnáziumban tanító Viski Károly ösztönzésére először 1910 decemberében látogatott meg a fiatal kutató néhányat a Fekete-Körös völgyének települései közül, átfogó gyűjtőútra azonban csak a rákövetkező év augusztusában és szeptemberében került sor. A Néprajzi Múzeum Adattárában őrzött úti elszámolásban részletesen nyomon követhető, hogy a negyvenöt nap során Györffy végiglátogatta Belényest, Köröstárkányt, Tárkánykát, Dragánfalvát, Henkerest, Várasfenest, Körösjánosfalvát, Belényessonkolyost, Magyarcsékét, Magyarremetét, Gyanát, Kisházát, Tenkét, Tenkegörsédet, Belényesújlakot, Vaskóhot, Rézbányát, Kisnyégerfalvát, Tenkeszéplakot és Belfenyért. Számos településre többször is visszatért, több alkalommal tett egy-két napos csillagtúrát leginkább Köröstárkány és Belényes központtal. Pontos feljegyzései maradtak ar-

ról is, hogy mely települések között volt lehetősége vonattal utazni, melyek között lovaskocsin, hány kilométert tett meg és hány koronát fizetett az adott útért. Elszámolásában még azt is rögzítette, hogy a budapesti, nagyvárad vagy belényesi állomáson mennyit fizetett a hordárnak, aki nagyméretű fényképezőgépeit és a hozzájuk tartozó több tíz kilónyi üvegnegatív lemezeit tartalmazó nehéz csomagját szállította.

A későbbi tanszékalapító néprajztudós munkásságának már ebben a korai periódusában megmutatkozik az a történeti-néprajzi megközelítés, amely később is alapvető jellemzője. Kutatási és gyűjtési módszereiben, valamint eredményeinek publikálása során már kirajzolódik az általa képviselt újító szemlélet. „Györffy István jelentősége elsősorban abban áll, hogy a földrajzi, az antropogeográfiai-emberföldrajzi stúdiumokon nevelődött, a természettudományi gondolkodásban iskolázott etnográfusoknak példát adott arra, hogy a történettudomány fegyverzetével is közeledjenek a hagyományos közösségek kultúrájához.” [Fílep Antal: *Györffy István élő öröksége. 125 éve született, 70 éve hunyt el a magyar néprajz klasszikus mestere*. In: *Széphealom, a Kazin-*

Körösjánosfalva – fotó: Györffy István, 1911. (Néprajzi Múzeum – F 13481)

Címlap: Körösjánosfalva – fotó: Györffy István, 1911. (Néprajzi Múzeum – F 13493)

czy Ferenc Társaság évkönyve 2009. 19. kötet.
szerk.: Kováts Dániel, Sátoraljajújhely, 2009.
pp. 517-537.]

A Fekete-Körös völgyi helyszíni gyűjtést, dokumentálást intenzív levéltári-történeti kutatómunka előzte meg, amely segítségével rekonstruálhatóvá váltak az évszázadok alatt bekövetkezett társadalmi, történeti, kulturális változások a magyarlakta településeken.

A vizsgálódás elsősorban a magyar falvakra fókuszált, azonban fontosnak tartotta a kulturális és társadalmi jelenségeket a szomszédos román, illetve távolabbi alföldi településekkel összehasonlítva értelmezni.

Ennek a komplex megközelítésnek eredményeként jutott el a felismeréshez, hogy a Fekete-Körös völgyében szigeteket képező magyarság a középkorban még összefüggő egységet alkotott az Alföld népével. A XIII. században megkezdődött a románység beköltözése és számarányának folyamatos növekedése, amely a Fekete-Körös völgyi magyarság elszigetelődéséhez vezetett. Feltételezései szerint a völgyben a XIX. századra kisebbségbe került és elzártságban élő magyarság körében megmaradtak, és ezáltal később is jól kutathatók, kimutathatók voltak a kultúra, az életmód archaikus, ősi vonásai. Vizsgálódásai során a kultúra minden területén, akár a településnéprajzot, építészetet, lakáskultúrát, vagy a viseletet tekintette, ezen ősi vonások meglétét kereste.

Másfél hónapos kutatóútja során Győrffy közel négyszáz tárgyat gyűjtött – cserépedényeket, háztartási textilákat, teljes viseleteket és számos, a háztartásban és a gazdasági életben használt eszközt – a Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztálya számára. A tárgyak mellett rajzokkal, huszonhat határ- és dűlőtérképpel, valamint közel százötven saját készítésű fotóval tért haza.

Kutatásának eredményeit és néhány fotóját számos publikációban közreadta a következő években, a teljes fotóanyag azonban soha nem került bemutatásra sem a budapesti múzeumban, sem a kutatott területen.

A várasfenesi Vura család 2009-ben háta-
rozta el, hogy a helyi kultúra megismer-
tetésére tájházat hoz létre, amely 2012 ta-
vaszára egy új építésű közösségi házzal egé-
szült ki, és a vidéket leíró tudós tiszteletére
a Győrffy István Táj- és Népismereti Ott-
hon nevet kapta. Az épület felavatására ké-
szült el a várasfenesi Győrffy István Alapít-
vány, valamint a budapesti Néprajzi Múze-
um együttműködésével az a nagyszabású ki-
állítás, amely „A Fekete-Körös völgye lakói és
települései” címmel a néprajztudós közel száz
fotóját tárja a látogatók elé azon a helyen,
ahol azok százegy éve megszülettek.

Gebauer Hanga

Erdélyi Tibor köszöntése

*Minden alkotó ember számára eljőhet az a ré-
misztó pillanat, amikor egyszer csak elfogy a
gondolat, megrendül a végtelennek hitt erő,
vagy hatalmi szóval megszűnik a további al-
kotás lehetősége. Erdélyi Tibor számára is el-
jöhettek olyan pillanatok, amikor az addigi
öröknek hitt világ hirtelen megváltozott. Ő
azonban, azt hiszem, nem rémült meg soha.
Az emberi tartás, az élettel való megbékélés
talán legszebb példája az a verse, melyet en-
nek a gondolatnak szentelt: „Amíg mozdulni
tudok, addig táncolok, / Amíg kezemet emelni
tudom, addig faragok, / Amíg egyetlen ember
is figyel rám, addig tanítok, / S ha már vala-
melyiket nem tudom művelni, akkor megha-
lok, / Ha meghalok, mit hagyok a mának? /
Két fiamat, és négy unokámat.”*

*Erdélyi Tibor Csengerben született, de fiatal
koráig az északeleti határszélen lévő Uszkán
élt. Tizenhat évesen került fel Budapestre. Az
Iparművészeti Múzeum restaurátor műhelyé-
nek ipari tanulója véletlenül lett táncos. Ezt
a következőképpen meséli el egy vele készült
interjúban: „A faluban citeráztam fonóban,
dörzsölőben, majd Budapesten a Zalka Máté
Kollégiumban citerával kísértem a három pár-
ból álló néptáncsoportot. Egy visegrádi fellé-
pés alkalmával az egyik táncos megbetegedett,
és helyette vállaltam a fellépést, mivel a citerá-
zás közben megtanultam a táncot. Bekerültem
az MTH [Munkaerő-tartalékok Hivatala: a
szakmunkás-utánpótlás biztosítására 1950-
ben életre hívott szerv – a szerk.] Közpon-
ti Egyesítésébe, és ezzel a csoporttal mentem
1951-ben a berlini Világifjúsági Találkozóra,
ahol a mozgásom megtetszett Rábai Mik-
lósnak, és elvitt az Állami Népi Egyesítésbe.”
Erdélyi Tibor, Varga Böske mellett a társulat
első aranykorának talán legemblematikusabb
alakja, aki előbb szóló-, később magántáncosa
lett a társulatnak. Kiemelkedő alakítások so-
kasága kapcsolódik hozzá. Számomra talán a
Kisbojtár rablóvezér szerepe a legemlékezete-
sebb, amelyet, ha élőben nem is, de videofelvé-
telről többször láthattam. Feleségét is itt, eb-
ben a közösségben ismerte meg. Mindketten
innen mentek nyugdíjba.*

*„Azonban továbbra is a tánc töltötte ki az éle-
temet!” – mondja egy másik interjúban. „Éve-
kig vezettem a Duna Művészegyüttest, majd
a Vadrózsák Táncgyüttest és a szolnoki Tisza
Táncgyüttest. Több mint százharminc koreo-
gráfiát készítettem. Pályám során tizenkilenc
díjat kaptam néptánc fesztiválokon.” Sok más
elismerés mellett SZOT- és Erkel-díjjal tüntet-
ték ki, a Népművészet Mestere, a Magyar Ál-
lami Népi Egyesítés örökös tagja.*

*Amikor néhány héttel ezelőtt Erdélyi Tibor
megkért, hogy mondjak néhány gondolatot a*

*születésnapján, mielőtt még a „miért
én?” kérdést feltehettem volna, már mondta is:
„Tudod, azért is gondoltam rád, mert tudom,
hogy te az én születésnapomon nem magadról
fogsz beszélni.” Ez azonban nem lehet telje-
sen igaz, hiszen vagy a véletlen műve, vagy a
sors elrendelése, de a pályáink újra és újra ke-
resztették egymást. Lassan már három évti-
zede vagyok a Magyar Állami Népi Együttes
tagja, és a szolnoki Tisza Táncgyüttes művé-
szeti vezetését is tőle örököltem, ő hagyomá-
nyozta rám.*

*Én nem tudom, Erdélyi Tibor milyen vallá-
sú, református vagy római katolikus, de ha azt
hallom valakiről, hogy „nyakas kálvinista”,
Tibi bácsi képe sejlik fel előttem. Nem könnyű
ember, ahogy a megszállottak közül senki sem
az. Hatalmas, hétmérföldes léptekkel, érces,
dörgő hanggal, egyenes derékkal, konokul ha-
ladt előre az élete során. Ahol megjelent, tán-
cosok nőttek ki szinte a semmiből, Budapes-
ten, Szolnokon vagy éppen Japánban. Irigylés-
re méltó hittel és erővel felvértezve varázsolta el
maga körül tanítványait, úgy sugárzott belő-
le a megszállott hit, mint a jó papból a krisz-
tusi evangélium.*

*Erdélyi Tibor gyermekkorától fogva farag, s
felnőttként „egyéni úton járt, de egész művé-
szete mégis a hagyományban gyökeredzett” –
mélta-tja munkásságát Bánszky Pál. Szobrai-
val „nem a népművészet szemlélete által dik-
tált stilizált feldolgozáshoz, hanem a modern
képzőművészet expresszívebb világához kap-
csolódik”.*

*Én úgy gondolom, Erdélyi Tibort különleges
spirituális kapcsolat fűzi a fákhöz, hiszen nem
csak faragja őket, ezáltal tartalmat lehelve az
anyagba, hanem ülteti is azokat, mert tudja,
hogy fákat mindig kell ültetni. Legyenek bár-
milyen zordak a körülmények, forduljon szin-
te kilátástalanba a helyzet, fákat mindig kell
ültetni, hiszen felelőségünk nem csupán a je-
len megélésében, átvészelésében van, de a jövő
megteremtésében is.*

*Erdélyi Tibor így ír a már idézett versében:
„Ha meghalok, mit hagyok a mának, / Két fi-
amat, és négy unokámat.” Én azt hiszem, en-
nél jóval többet: szerepek sokaságát, koreográ-
fiákat, szobrokat, faragásokat, elhivatottságot,
következetességet, emberi tartást, magyarságot
és egy erdőt. Egy erdőt, melyben nemcsak su-
dár fenyők, öreg tölgyek, égbé törő szilek, ha-
nem nemes dió- és kőrtefák is vannak. Köszö-
net érte!*

*Isten éltesen, Erdélyi Tibor, nyolcvanadik szü-
letésnapodon!*

Mihályi Gábor

*(Elhangzott az Erdélyi Tibor tiszteletére 2012. má-
jus 26-án megrendezett ünnepi előadáson.)*

A sóvidéki táncokról

Korondi beszélgetés Lőrincz Lajossal

Lőrincz Lajossal akkor ismerkedtem össze, amikor újdonsült vezetőként az Állami Népi Együttes erdélyi turnéját szerveztük 1996-ban. A Maros Táncegyüttes egykori irányítója tapasztalt helyi erőként segített, kalauzolt bennünket az egész út folyamán. És közben rengeteget mesélt. A vele folytatott beszélgetések egészen rendkívüli hatást tettek rám, ilyen igazi székely góbéval én azelőtt még nem találkoztam. Nagyon hasznos tanácsokat kaptam tőle az együttesi munkával kapcsolatban, de elképesztő dolgokat mesélt a régi falusi életéről is.

Ő is azok közé tartozik, akik életük során „kétlakiak” voltak: egy régi világba születtek bele, s ahogy felnőttek, egy megváltozott másik vette őket körül. Mindannyian e két világ között próbálnak közvetíteni, s szándékuk szerint átmenteni mindazt abból a régeből, ami jól bevált és ma is használható.

A beszélgetést, melynek témái leginkább a tánc és a táncalkalmak kérdései körül forogtak, 1997-ben a korondi unitárius lelkész lakásán folytattam Lőrincz Lajossal, aki kissé csapongva, rögtönözve, de rendkívül pontosan rajzolta meg azt a képet, amely csak egy benne élő számmára mutatkozik meg így, valódi formájában.

Nem mindig ugyanazt a táncrendet táncolták minden alkalommal. Egy lakodalomban másképp állt össze a táncrend, mint egy keresztelőben, vagy egy szabadtéri táncmultságban, amit kimondottan csak a tánc kedvéért, a táncolás kedvéért szerveztek. Ámbár ilyen nem nagyon volt, mert nem a táncolás volt a fő cél ilyenkor, a gyülekezés, hanem a fiatalság összejövele, egymásra találása, a közösség együttléte. Ez egy nagy népszokás volt. A tánc, az csak alapul szolgált annak, hogy mindenki behelyezkedjék ebbe a közösségbe, bemutathassa önmagát, elfoglalhassa azt a helyet, ami őt megilleti ebben a faluközösségben. Ez a faluközösség a táncalkalmakkor ki is jelölte mindenkinek a helyét. Először maga a fiatalság egymás közt, de ebbe beleszóltak az öregek is.

Na, most már tudni kell, amikor tánc volt a Sóvidéken, Korondon vagy bármely sóvidéki faluba, bizonyos dolgokban a vonások teljesen egységesek voltak. A falu táncmultságában, amit minden vasárnap délután megszerveztek nyári időszakban délután, téli időszakban este, akkor részt vettek a falu öregjei, asszonyok, azok az asszonyok is, akiknek lányuk ment a táncba, mert elkísérték a lányokat a táncba. Elmentek az idősebb férfiak is, megálltak a terem egy bizonyos sarkába, megnézték, hogy a fiúk hogy viselkedik, hogy táncol. Szóval, az egész táncoló tér körbe volt kerítve nézőközönységgel. De ez nemcsak nézőközönység volt, ez egyben ítélelthirdető bíróságnak számított. És merem állítani, nincs az a futballcsapat, akinek olyan lelkes közönysége volna, mint amilyen lelkes közönység fogta körbe ezeket a táncalkalmakat. Ezek szívvel-lélekkel ott voltak. Ők ismerték azokat a szokásokat, amiket évszázadok alatt a közösség magának kialakított, és ezt meg is követelték, hogy a fiatalok ezt betartsák.

A táncteremben a tánc nem egyhelyben volt, hogy a táncos megállt egyhelybe' és táncolt, hanem balról jobbra kavargott a táncoló közösség, az a tömeg. Nagy zsúfoltság volt, de azért mindenki megtalálta a maga helyét, és soha nem ütötték el egymást a táncosok, annyira vigyáztak. De maga a tánc is úgy van kialakítva, hogy minden oldalról rálátási lehetőséget biztosít, és teljes mértékben élvezet. Bármely szögből láthatod azt a táncot, de a táncos is azal a táncal bármely irányba elindulhat és kimozdulhat. Persze ezt mindig a fiú biztosítja, mert ő vezeti a lányt a táncban, ő biztosítja, hogy soha meg ne üthessék, soha fel ne lökthessék azt a lányt, erre a fiú köteles volt vigyázni. Na, most így, ahogy körbe ment a terem-

be' a tánc, a párok más- és másképp táncoltak a terem különböző részein, mert egész másképp táncolt már a zenekar előtt, ahol a zeneképességit kellett a zenészek előtt bemutatnia. És hadd álljak meg itt! A nagyon jó táncospárnak, jó táncos legénynek a zenészek le is szóltak: „ne menj tovább, maradj itt, egy kupa borod van!”, mert a jó táncos legény után könnyebb volt zenélni, mert biztos volt a ritmusa, biztos volt a muzikalitása annak a legénynek, a zenész őt figyelte és utána nagyon biztosan és könnyedén muzsikált.

Innen amikor tovább ment a pár, rendszerint ezen a részen férfiak álltak, ez a zenész-karhoz közel álló, balra haladó részen, itt már komolyan, férfiasan kellett táncolni, meg kellett mutatni hogy legény vagyok, nem akármilyen. Szóval itt a férfiak elvárták, hogy tartásos, keménykötésű és nem mindenkitől fenékre eső fiúk van nekik. Ezt tudni kellett abban az időben.

Ha már továbbhaladt a legény, ott volt a keresztanyja, akit ugye néha-néha, mikor meglátott, kedves volt, néha még el is ment hozzá, elpanaszolta magát, ez már egy kicsit föloldottabb... Egészen másképp táncolt a pár, mert „keresztanyám, a kedves keresztanyám”, ugye, „csókolom”, még oda is intett neki a keresztanyja is. Egy kicsit föloldottabban táncolt.

Ha továbbment, ott volt a nagymama, természetesen azt. Ugye, a nagymama előtt már egészen másképp kellett táncolni, mert attól függően, hogy mit jelentett a családban a nagymama, és mit várt el tőle, itt a táncban neki azt reprezentálnia kellett, be kellett mutatnia: pont olyan vagyok, nagymamám, amilyennek te engem elképzelsz, és amilyen vagyok. Ugye megérdemeltem, hogy szeress, hogy este mellettem énekelj, mikor alszom el, satöbbi, mert lám, a te kedvéért most olyan szépen táncolok.

Aztán jött az anya, aki aztán mindig a szigorúság mintaképe volt, ugye, hogy az ing tiszta-e az ő fián, mert arra büszke volt, hogy azt ő vasalta ki, hogy a lányán a kötény hogy áll, mert azt ő tanította meg, hogy kivasalja, a szalag pontosan áll-e a haján, a legénynek a kalapja tiszta-e, s így tovább. Ruhaellenőrzéstől elkezdve a csizmaellenőrzésig, a mosolytól a kacsintásig, ott nem lehetett akármi-

lyen bárgyú képeket vágni, ebben a táncban. Itt, ha táncoltál, akkor az arcodra rá kellett legyen rajzolva, hogy ki vagy. Erről le kellett tudni olvasni, hogy te komoly egyéniség vagy. Tehát a többi fiatal is pont így leolvasta az egyéniségedet, és ezekben a közösségekben már a fiatalság tudta, hogy az ő korosztályukban kik azok, akik legénybírók lesznek a jövő esztendőben, kik azok, akik kezesek lesznek és vigyáznak a rendezvényre, és ezek rendszerint már előhírnökei voltak annak is, hogy kikből lesznek majd a falubírók, kikből lesznek a faluba' kisbírók, kikből lesznek a közbirtokossági elnökök, kik lesznek az egyháznál, ugye, presbiterek, satöbbi. Kik azok az egyéniségek, akik erre a felelős posztra majd megfelelnek. Ezek a közösségekben mind-mind kiválasztódtak, kiszűrődtek.

Aztán egészen másképp táncolt a legény, amikor a szerelmes párjával találkozott. Ez koronként oszlott. Mikor az egészen fiatal legény találkozott a párjával, akkor rettenetesen zavarba' volt, nem kapta se kezét, se lábát, ugye. Ha a kislány egy kicsit elevebb volt, életesebb, akkor megpróbálta feloldani, pláne, ha neki is tetszett a legény. De ha nem, hagyta, hogy boldogtalankodjék, még a lábára is lépett többet neki, persze, mert nem szerette a legényt. De hogyha tetszett neki is a legény, akkor olyan ügyesen izgett-mozgott mellette és olyan szépen helyezkedett a szíve mellé, úgy tette a kezét a derekára vagy a vállára, és úgy ölelte át a nyakát, és annyi kedvességgel viszontjött, hogy akarva, nem akarva feloldódott a fiú, és akkor egyszer elkezdett repülni. „Ó, ezzel a leányzóval tudok táncolni!” Tudott vele, mert a leány is akart vele táncolni.

Rendszerint itt, a táncmulatságban az egyforma érdeklődésű emberek találkoztak egymással. És ezek aztán egy életre párok is maradtak. De a vénasszonyok azt úgy látták fentről, amikor egy pár táncolt, hogy hát „ez a leány nem illik ahhoz a legényhez”, mert szegényebb, vagy ez, vagy amaz, „de nezd meg, ezek egymásba kaptak, na evvel lesz még baj!”. Érted-e? Ezt is megjósolták.

Bocsánat, ez már vicc. Azt szoktam mondani: a vénasszonyok belenéznek ebbe a táncmulatságba, és az idén megmondják, hogy jövőre melyik lány marad állapotos, mert annyira ismerték a falu szokását, törvényeit, magatartási formákat. Ezek a vénasszonyok nagyszerű megjegyzéseket tettek: „Jaj, de igazi trutyomó!”, „Jaj, nezd meg, menet közbe fel lehet varrni a fótót a fenekire!”, vagy a lánynak: „Na, nezd meg, hogy rázza, még jó, hogy nincs, ami kihulljon belőle!”. Vagy: „No, igaziba' olyan mint a nagyanyja, jaj, aki ezt feleségül veszi!”. Szóval ezek a megjegyzések ott nyilván elhangzanak, egy ilyen közösségbe', de azért ennek a faluközösségnek óriási felelősségvállalása volt, mert ez egy nagy nevelő közösség volt, és meg is mondták a véleményüket a fiataloknak. Mert ezeket a véleményeket meghallották a családtagok, mikor hazamentek. A lánynak megmagyarázták, hogy „máskor fiam, mikor táncba mész, ne vidd olyan csúnyán a fenekedet hátra!”, „te, fiam, ne rázd úgy magadat, hanem így táncolj!”. A családok beleszóltak ezekbe a dolgokba. A legénynek is, mint ahogy nekem megmondta Pap András bátyám, mikor legelőször bementem a felnőttek táncába. Én azt hittem, hogy nagyon jól tudok táncolni, mert a gyermektáncba' már kiváló táncos voltam. Meg akartam mutatni a nagy legényeknek, hogy vagyok olyan legény, mint ők. Aztán kegyetlenül kivertem a rezet. Másnap bejön András bátyám apámhoz. (Apám muzsikos volt, jó muzsikos.) „Hát ide figyelj, Lajos, hol van a legény?” „Kint van.” „Na, hívd be!” Behívna engem. „Na ide figyelj, Lajos öcsém! Hiába szöksz az égig, mert ha nem úgy szöksz, ahogy kell, az nem tánc. Te hiába töröd be a padlót, mert ha nem úgy töröd be, ahogy kell, nem tánc. De állj meg egy helybe, egyet se mozdulj, de állj meg úgy, ahogy kell, az tánc, megértetted?” És akkor nekem meg is mutatta, hogy hogy néz ki, s én akkor ijedtem meg, hogy ez a jóval idősebb ember (mert akkor már idős embernek számított) kettőt mozdul s megáll egyhelybe', de úgy, hogy tele volt töltettel, elektromosság-

gal, éreztem, hogy ez az ember most, ha meg akar, úgy mozdul meg, hogy ez a ház kibillen a sarkából.

Tudni kell, hogy a táncolás nekünk, akik most már szakemberek vagyunk, az egy művészet, a tánc, az figurákból áll. Egy falusi élet keretén belül a tánc az nem tánc olyan értelemben, ahogy mi, szakemberek nézzük. Az egy életforma, az egy közlési forma. Az az anyanyelv szerves része, és ezzel ki is fejezik magukat a táncosok, de meg is értik egymást. De megérti, amint az előbb említettem, a körben ülő közönség is azt a nyelvet, amit egymásnak közölnek a táncosok. Ez egy olyan csodálatos dolog, hogy amikor egy fiú táncol egy lánnyal, arról akárki mondjon akármit, ő a táncolás-idő alatt pontosabban megállapítja, hogy ki az az illető, akivel ő táncolt. Jellembeli hovatartozását, a munkaszeretetését, az ügyességét, az okosságát, mindent-mindent a táncolás alatt felmérhet. Felmérheti azt is, hogy őt szereti-e vagy nem, felméri azt is hogy békés természetű-e vagy nem, szóval mindent a világon. A táncolás alatt tökéletes életrajzot kap a lányról, és jellemábrázolást. Olyannyira, hogy az többet soha az életbe' nem tud hozzápótolni semmit, ezt merem állítani. De a lány is pont így meg tudja állapítani a legényről. Még azt is meg tudja állapítani, hogy „ez hozzám való vagy nem”. „Hozzám igen komoly, igen tartásos, jobb, ha nem kezdek ki veled.” Vagy a legény is: „Jaj, ez igen rázza magát, és inkább örül annak, hogyha hátulról látják, hogy milyen szépen mozog a szoknyája, mint annak, hogy hozzám közeledjék. Hát, ez olyan lesz, hogy majd a végén elkiáltom magamat, hogy »az én babám kerek farú, hozzá jár az egész falu«, jobb lesz, hogyha nem jutunk el ideig.”. Értem? És ehhez hasonló. Szóval, ez egy rendkívül fontos dolog, hogy a táncolás maga egy olyan jellemábrázolás, egy olyan megnyilatkozás volt, egy olyan nyitottság, amelyen keresztül a táncoló pár kiismerhette egymást.

Ezek improvizált táncok, rögtönzött táncok, itt a Sóvidéken, és soha nem egyezte meg (a táncospár) előre, hogy mit fognak táncolni. Itt a legény vezetett, a lány meg tökéletesen leérezte, hogy a legény őt merre vezet és meddig, és hol kell megfordulni és hol nem. A legény a lányt eldobja, és a lány pörög, a legény mellette csizmát ver, de a lány pont akkor áll meg a pörgéssel, mikor a legény akarja. Mert a legény úgy helyezi el a ritmusokat a csizmavevással, a dobantásokat, hogy annak egy szolisztikus felemelkedése és levezetése történjék. Ne tévesszük össze, a jó táncosokról beszélünk! Mert minden faluban, közösségben vannak gyengébb táncosok is, vannak nagyon összeszokott táncosok is, akik nem jól táncolnak, de úgy összeszoktak, hogy most már tudják, ismerik egymás mozgását. De két egymást nem ismerő, jó táncos, ha találkozik, tökéletesen talál minden lépésük, minden mozdulatok. Pont ugyanakkor fejezik és indítják a mozzanatok, a főmotívumokat összekötő segédmotívumokat. Olyan szépen iktatják közbe, hogy az egész pontosan... Mint ahogy az anyanyelven senki se gondolkodik, hogy milyen szót mond ki, hanem arra gondol, hogy ki tudja-e fejezni azt, amit mondani akar. Az egésznek a tartalmiságát. Ebben a táncban ez a lényeg.

A fiatalok egész másképp táncoltak, az idősebbek is másképp. Na, most egy dolgot tisztázzunk! A legjobban általában a harminc-negyven év közötti korosztály táncolt, mert akkorra már úgy fizikailag, mint lelkileg, mint tudatilag oda értek ezek az emberek, hogy ki tudták fejezni önmagukat, tudták, hogy mit akarnak. Mert jól tudjuk, van egy jó közmondás: „Aki tíz éves korában nem vidám, aki húsz éves korában nem szép, aki harminc éves korában nem erős, aki negyven éves korába' nem okos, és aki ötven éves korába' nem gazdag, az nem is lesz soha.”. Na, tehát most, akkor ez a harminc-negyven éves korosztály, amikor erő és értelem találkozik egymással, akkor a legtökéletesebben ki tudja önmagát fejezni, de van ereje is, hogy kifejezze önmagát. Ilyenkor rendkívül fontos

volt a testtartás, az egyenes, a szép fordulatok, a délcegség. Nem volt baj, ha nem csinált olyan rendkívül gazdag motívumanyagot, de a tartása tánc közbe' legyen férfias, legyen gyönyörű. „Huszárosan!” Azt mondták, nézz oda, milyen nyalka, milyen szép „huszárosan” táncol. A másik, amelyik belepúposodott, ott rotyogtatta, annak mondom aztán: „mintha belekakaált volna a nadrágjába, nézz oda, te, de ügyetlen!”. Szóval, ezeket megszólták.

Az idős korosztályi státusz... De azok inkább lakodalmakkor, vagy más ilyen házasember-bálban, rendkívüli alkalmakkor gyűltek össze, nyilván, hogy ezeknél a rugók kissé megrozsásodtak. A lábakkal nem tudtak odáig haladni, már energia sem volt, hogy egy-egy kissé elnehezedett öregasszonyt már úgy hordozzanak jobbra vagy balra. (Mert itt nálunk a legény a lányt fel szokta kapni a levegőbe is, amikor páros forgásnál úgy teszi vissza.) Szóval, nagyon bravúros mozzanatok, – nevezük így – táncfigurákat táncoltak a sóvidéki legények, így a korondiak is. Az öregek ezt már nem tudták csinálni, de pótolták fejmozgással. A felső testük ingott jobbra-balra többet. Aztán nekünk gyerekzenekarunk is volt, és muzsikáltunk, és fentről néztük, hogy „nézd meg, az öregek hogy lógták fejüket, hogy táncolnak!”. Meg voltak egy kicsit rütyyenve, ugye, mert nem bírták az ugrásokat, aztán ahova lerütyyent a horgas inuk, ott maradtak, ott lépegettek. Nyilván.

És nekem most ez az, ami komoly gondot okoz. Hogy az egész magyar tánc kultúránk ilyen „agg” táncolási formát kezdett felöltetni. Nem mindegy az, hogy valaki úgy táncol-e, ahogy egy húsz évesnek kell, egy harminc évesnek kell, vagy egy ötven évesnek, vagy egy öregnek kell táncolni, de minden korosztály magát kell adja a táncba is, a maga energiáját, a maga erejét. Na most, a táncolás – az előbb említettem – nem figurákból áll, nem. „Hiába szöksz az égig, hiába töröd a padlót”, abba' kell legyen muzikálítás, mert a tánc a zene szerves része, és ahhoz kell legyen egy átlagnál magasabb szintű zenei érzéke az illetőnek, tehetsége, hogy be tudja fogadni a zenét, ezt a zenét a saját bordái közt átszöve mozgásművészetté formálja. Ehhez egy átlag zenei kultúrán aluli személy képtelen. Megtanul lépegetni, mint egy exkavátor vagy azok a daruk, ugye, nagyon ügyesen, de az még mindig nem tánc.

Amikor az Állami Székely Népi Együttest megalakítottuk Marosvásárhelyen, nagyon ügyes fiatal gárda állt össze, tehetséges, jóindulatú. Igen ám, de a színpadi táncokkal még nem voltunk mi megbarátkozva, mert addig kimondottan csak a tánc ház-világot éltük, ki-ki a maga módján ott, ahonnan összegyűlt, és most már a színpadi formáknak eleget kellett tenni. Az olasz színpad törvényeinek, ugye, meg kellett felelni, és akkor hát az összeállításokat kezdték táncolni. Hát, a legelső műsorunkkal eljöttünk Korondra, mivel Korondról sokan voltunk, vagy ötön ebbe' az együttesbe. (Hát, az nagy szám volt, hogy öt élvonalbeli táncost adott ez a falu akkor az együttesnek.) Nagy siker volt Korondon. Tapsolt a közönség. De a művészeti igazgatónk megkért, hogy beszéljünk egy olyan öreggel, akinek lehet adni a szavára, egy olyan falu bölcsével. Hát, itt volt egy öreg, István Péternek hívták, nekem rokonságom véletlenül, kiváló ember, megbízható, véleménymondó. Elmentünk oda. „Na, Péter bácsi, hogy tetszett az előadás?” „Nagyon jó. Szép volt. Ennek csak örülni lehet.” „Na, és a táncok?” „Hát, tudja, ezek olyan egyszerre csinálták, mint mi, annak idején az osztrák hadseregbe'. Meg aztán ugrani is hogy tudtak! Na de, ha még táncolni is tudtak volna, akkó mi lett volna!” Szóval, elfogadta mint teljesítményt, mint befektetett munkát. Elfogadta mint igyekezetet, mint szándékot, de mint táncot még mindig nem fogadta el ez az egészséges gondolkodású, érzésű falusi ember, aki a falusi táncok világában, mondom, nem az ugrást, nem a figurát kereste, hanem a mondanivalót.

Lejegyezte: Sebő Ferenc

NEMZETI TÁNC SZÍNHÁZ – SZÍNHÁZTEREM

2012. október 3., szerda 19:00

Budapest Tánciskola: Kémbátás (táncfilm)

október 4., csütörtök 09:30; 11:00

Inversedance - Fodor Zoltán Társulata: Vackor kalandjai

október 5., péntek 19:00

Közép-Európa Táncszínház: ArTeRrOr

október 7., vasárnap 10:30

Inversedance - Fodor Zoltán Társulata: Vackor kalandjai

október 9., kedd 19:00

Honvéd Táncszínház: A Tenkes kapitánya

október 12., péntek 19:00

Magyar Táncművészeti Főiskola: Tánc, tánc, tánc...

október 13., szombat 19:00

Budapest Táncszínház: SEC / Bolero

október 14., vasárnap 19:00

Botafogo Táncgyűttes: SAKK

október 15., hétfő 19:00

Badora Társulat: Rómeó és Júlia

október 17., szerda 19:00

Szegedi Kortárs Balett: Csipkerózsika

október 18., csütörtök 15:00

Duna Táncműhely: Ami szívedet nyomja

október 19., péntek 19:00

Pécsi Balett: Bonyodalmas balkáni lakodalmas

október 20., szombat 19:00

Bozsik Yvette Társulat: Az Ezeregyéjszaka virágai

október 24., szerda, október 25., csütörtök 10:30 és 15:00

Bozsik Yvette Társulat: Az Ezeregyéjszaka legszebb meséi

október 26., péntek 19:00 – Fitos Dezső Társulat: Tántorgók

október 28., vasárnap 10:30 – Tündérmese

október 31., szerda 19:00 – Varidance: A varázslat

NEMZETI TÁNC SZÍNHÁZ – REFLEKTÓRIUM

október 16., kedd 19:30 – Feledi János: Physpacom

MŰVÉSZETEK PALOTÁJA – FESZTIVÁL SZÍNHÁZ

október 3., szerda 10:30; 15:00

Budapest Táncszínház: Pinokkió

október 4., csütörtök 19:00

Honvéd Táncszínház: Monarchia - Népek Táncjai

október 9., kedd 15:00

Honvéd Táncszínház: A Tenkes kapitánya

október 11., csütörtök 10:30; 15:00

Szegedi Kortárs Balett: A hattyúk tava (gyerek)

október 17., szerda 19:00

Honvéd Táncszínház: Dózsa

október 24., szerda 19:00

Szegedi Kortárs Balett

Bartók: A fából faragott királyfi / Stravinsky: Orpheusz

október 30., kedd 19:00

Magyar Állami Népi Együttes: Naplegenda

www.nemzetitancszinbaz.hu

Az Úrjézus Krisztus, Szent Péter és a tehén

Egyszer, a régi időkben, amikor az Úrjézus Krisztus Szent Péterrel a földön járt, kérte Szent Péter az Úrjézustól, engedje meg neki, hogy egy nap legyen ő az Isten. Alig végezte el Szent Péter a beszédét, egy asszony jött ki a faluból s egy tehenet s egy bornyúcskát hajtott a mezőre. Urunk, Jézus Krisztus megkérdezte tőle, hogy hová hajtja a jószágokat, és ki őrzi majd őket. Az asszony azt felelte:

- Hajtom a mezőre.
- Ott ki őrzi majd őket?
- Bizony nincs senki, aki őrízze, a Jóistenre hagyom őket.

Azt mondta az Úrjézus Krisztus Szent Péternek:

- Na, Péter, hallod? Ma te vagy az Isten, hát vigyázz rájuk!

Szent Péter egy botot vett a kezébe, s ott maradt a mezőn, hogy őrízze a tehenet meg a borját. Jézus bement a faluba és azon a napon pihent. Mielőtt elment volna, adott egy jó nagy meleget és sok-sok legyet. A legyek kezdtek csípni az állatokat, azok össze-viszsa csapdostak a farkukkal, hosszan szaladoztak ide-oda kínjukban. Péter egész nap futott utánuk, locsogó víz lett a gúnyája az izzadságtól. Amikor végre este lett, hazahajtotta a jószágokat és az asszonynak számba adta őket és megkereste Jézust. Az úr megkérdezte tőle:

- Péter fiam! Szeretnél-e holnap is Isten lenni?
- Ó, nem, Uram, többet soha!

(Büszke Kocsis Miklós meséje nyomán)

Szent Péter szüreten

Hűségesen őrízte Péter a mennyország kulcsát, mikor egyszerre csak nagy lövöldözés, rikkogás hallatszott a földről. Kinyitotta a kaput, aztán lekukucsált, mert a nagy kíváncsiság majd' hogy ki nem bökte az oldalát. A neszre kijött Krisztus urunk is, és mikor meglátta Pétert, adott neki háromnapis szabadságot, hogy végire jár-hasson a nagy zenebonának.

Jött Péter, csak úgy sere-sorjázott, mert azt hitte, valami különöset lát, pedig dehogya! Csak a szüret járta: kurjongattak, lödöztek, muzsikáltak, mint közönségesen. Már az első pincénél nyakon csípték ökelmét, itatták vele a murcit, ha kellett, ha nem. Majd meg egy öreg puttonyt nyomtak a nyakába, hogy legalább azt szolgálja meg, amit megivott. Más pincénél a friss pörköltet diktálták bele, amire aztán ivott a maga fejtől is, ha kínálták, ha nem. Tánokban is lett része, meg nótázásban sem maradt utolsó. Így történt aztán, hogy mire magát észrevette, a szabadsága régen lejárt.

Péter nagy szégyenkezve tért vissza az égiekhez, Krisztus urunk előtt nagyokat ásított, hosszúkat pislantott, s várta türelmesen a megérdemelt leckét. A Mester tudott mindent, de most az egyszer nem dorgálta meg, csak annyit kérdezett, de azt is szelíden, hogy őrá megemlékeztek-e.

- Egy huncut fia se, édes jó uram, ha csak valamelyik nem káromkodott.

Krisztus urunk nagyon, de nagyon elszomorodott, hanem azért nem szólt egy árva szót sem. A dolog abban maradt. Péter a kaput hűségesen őrízte tovább. Míg tellett az esztendő, sok lelket beeresztett, még többet visszaküldött. Mikor a szüret ismét közelgett, minden jótét lélektől megkérdezte a szőlők állapotát. Megtudta hát, hogy van áldás bőven, Krisztus urunk előtt egyre sűrűbben emlegette a szüret nevét.

– Jól van, édes szolgám – szólalt meg az Úr – látom, megint lekívánkozol. Én eleresztelek, sőt mi több, a tavalyi három nap helyett fél esztendőt adok, de most elvárom ám, hogy idejében visszatérj. Égre-földre esküdött Péter, hogy megbecsüli magát, aztán jött úgy, hogy a szél se ért a nyomába. A földön még javában arattak, olyankor pedig még nyulat lehetne lőni a szőlőszemekkel, olyan kemények. Azért Péter előbb a szőlőhegyeket bejárta, s azután elegyedett csak az aratók közé. Alighogy a mezőre ért, nagy fekete felhő kerekedett. A faluban mindjárt harangozni kezdtek a veszedelem elé. Lett is veszedelem, de még mekkora! A szél fölforgatott minden kerpét, a kéréket kibontogatta, a markot mind szanaszét seperte. De ez még mind semmi, az ítélet ezután következett: villámlott, dörgött, csattogott, s lett sírás-rívás, fogcsikorgatás, mert csak úgy dült, úgy esett a jég. Nem volt már a szőlőnek egyetlen ép gerezdje sem, mire Péter a mennyország ajtajára ért.

- No, mi baj Péter? – kérdezte az Úr.

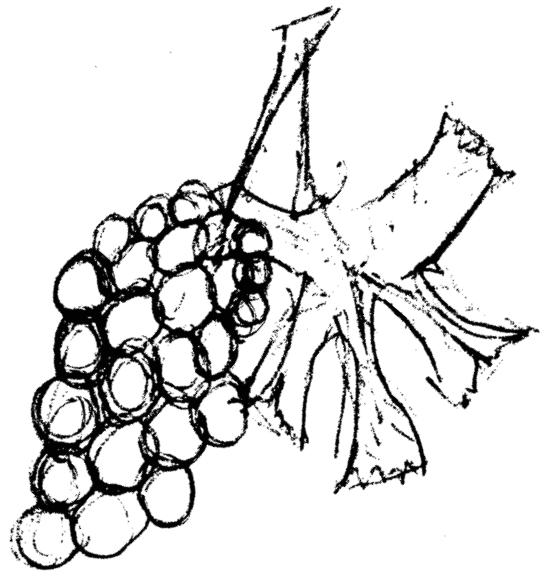
– Segíts, uram, ha Isten fia vagy: földönfutóvá lesznek az emberek, mert minden áldást elvert a jég!

A Mester csak annyit kérdezett, hát most róla megemlékeznek-e?

– Óh, megváltó Istenem, örege-apraja egytől-egyig azt kiáltja: Uram Jézus, ne hagyj el! Uram Jézus, segíts meg!

– Látod, látod Péter, mikor az ember áldásban úszik, legelőszőr azt felejt el, aki adta, s csak a végső veszedelemben emlékezik meg arról, akit elfelejtett. Máskor, fiam, ha ott jársz, a víg nótá mellett el ne feledd: imádkozni is tanítsd meg őket!

(Sebestyén Gyula 1906-os dunántúli gyűjtése nyomán)

Szent Péter hegedűje

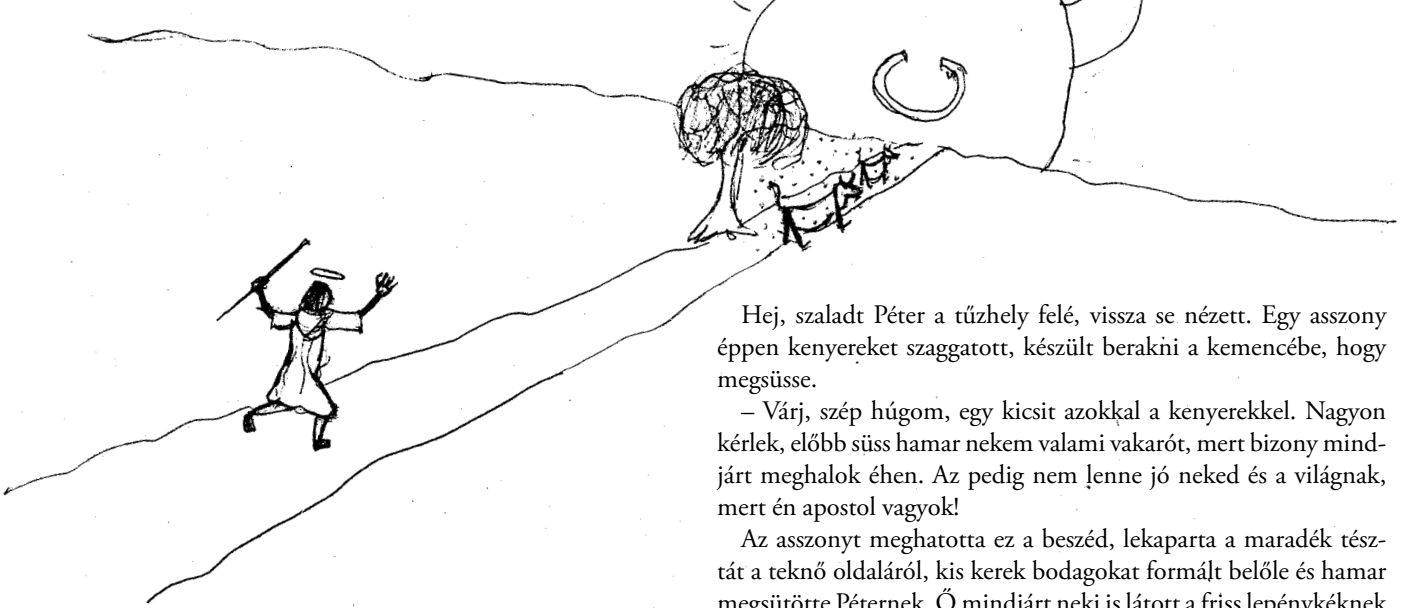
Krisztus urunk Szent Péter társaságában sokszor leszállott láthatatlanul az égből a földre megnézni, mit művel a halandó emberi nép. Nagyon szerette az Alföldet, ahol nem fárad el úgy a gyalogember, mint a nagyföld-nagyle hegyvidéken. Meg azután a szép kövér búzaföldeken csak több néznivaló akad a szemnek, mint a krumpliföldön, meg a végtől végig fán. Még a nap is másként süt itt nálunk, aranyosan, pirosan, zölden, nem úgy, mint ott, csupa merő zölden. Hát, amint egy ilyen alkalommal mendegélnek kettecskén szépen, Péter meg az Úr, hát, útjukba találtak egy útszéli kocsmát. Özönló meg ekhós szekér volt a kocsmá előtt, belülről meg nagy zsvaj, csatorálás hallatszott. Az Üdvözítő oda küldte a tanítványát, Pétert:

– Eredj, fiam, nézd meg, mi folyik ott!

Szent Péter megfogadta az Úr szavát, a kocsmá felé tartott, aztán, amikor meglátta a kocsmárost az ajtóban, megszólította:

– Jó napot adjon Isten, gazduram, miért van itt olyan nagy lármá?

– Debreceeni vásárosok mulatnak, mert hát úgy szokás, ha jó volt a vásár – felelte a gazda. Péter még soha nem látott mulatást, vissza-

ment hát az Úrhoz és kérte, hogy eresse be őt is a kocsmába, hadd lássa, hogyan mulatnak a hiúságos emberek.

– Nem lesz az jó neked, Péter fiam! – mondta neki az Üdvözítő, de Péter esenkedett, hogy hisz' azért járnak a földön, hogy kitanulmányozzák az embereket, meg hogy így, meg úgy. Az Úr beresztette, de amiért földi látnivalóért kíváncsiskodott, meg amiért hazudott, hogy azért megy, hogy kitanulmányozza a hiúságos embereket, hát, megbüntette az Üdvözítő. Az ajtóban egy hegedűt pöndörített a hátára, de erről Péter nem tudott semmit. Nagy volt az öröme a részeg vásárosoknak, amikor az „öreg cigányt” megláták. Nekiestek, hogy húzza el a nótájukat. Péter hiába, bizonygatta, hogy ő nem is tud hegedülni, meg nem is az övé a hegedű, a részegek lökdösní kezdtek, cibálták a szakállát, csak az Úr segítségével bírt kiszabadulni a kezükből.

No, mentek tovább, nem szóltak egymáshoz semmit a dolgról, de Péter sohase ment többet kocsmába, hogy a hiúságos embereket tanulmányozza, elég volt neki egyszer a részegekből.

(Heller Bernát 1916-os nagyszalontai gyűjtése nyomán)

Miből lett a gomba?

Egyszer az Úr és Szent Péter vándorolás közben igen megéheztek. Megszólalt Péter:

– Óh, uram, szeretlek téged, meghalok, ha úgy kívánod, de még is szebb halált adhatnál nekem az éhenhalásnál!

– Nagyon szereted te magadat Péter – szólott az Úr mosolyogva –, csak egy kicsit tőrj még, enni kapsz nemsokára.

Csakugyan, előttük füst szállt fel a levegőbe, egy szabad tűzhelyet láttak meg az éhes vándorok, mely körül egy asszony sürgött-forogott.

– Engedj a kemencéhez, Atyám! Hadd tudjam meg, nem kaphatnánk-e valami eleséget? – kérlelte Krisztust a nagybélű Péter.

– Csak fuss oda bátran, Péter fiam, én azalatt elmegyek addig a nagy fáig, megvárlak ott, az árnyékban.

Hej, szaladt Péter a tűzhely felé, vissza se nézett. Egy asszony éppen kenyereket szaggatott, készült berakni a kemencébe, hogy megsüsse.

– Várj, szép húgom, egy kicsit azokkal a kenyerekkel. Nagyon kérlek, előbb süss hamar nekem valami vakarót, mert bizony mindjárt meghalok éhen. Az pedig nem lenne jó neked és a világnak, mert én apostol vagyok!

Az asszonyt meghatotta ez a beszéd, lekaparta a maradék tészta-t a teknő oldaláról, kis kerek bodagokat formált belőle és hamar megsütötte Péternek. Ő mindjárt neki is látott a friss lepénykének és jóízűen falatozni kezdett. Miközben evett, nagy gyönyörűséggel szemlélte, hogyan hajladozik az asszony a kemence előtt és hogyan túri fel a karján az ingét, merthogy igen formás karú, csinos fehérszemély volt. Dehogyan jutott neki eszébe, hogy az Úr is éhes! A maradék bodagot a ruhájába rejtette, köszönetet mondott az asszonynak és Krisztus után sietett, aki akkorra már kipihente magát a fa alatt és lassan haladt az úton.

– No, Péter! Mivel foglalatostkodott az asszony? Kaptál-e tőle valami ennielót? – kérdezte Krisztus urunk.

– Kenyeret süt az az asszony, épp most rakta be a kemencébe, nem sült az meg estig!

Krisztus urunk erre nem szólt semmit, csendesen mendegélt tovább. Péter hátramaradt, de nem hagyta békén a maradék bodag, amelyet a ruhájába rejtett. Előkotorta, jó nagyot harapott belőle. Krisztus urunk éppen akkor kérdezett tőle valamit, hát, hogy válaszolni tudjon, kivette a szájából a falatot és az út szélére dobta.

Kisvártatva ismét beleharapott a bodagba, de az úr megint csak akkor kellenkedett valami kérdéssel, úgyhogy újra ki kellett vetnie a szájából a bodagdarabot az útra. Így ismétlődött újra meg újra, amíg csak az eldugott bodag tartott. Azok a bodagdarabok, amelyeket Péter a szájából vett ki és az útfélre hajigált, gombákká váltak egytől-egyig. Ezek voltak az első gombák a világon.

(Fábián Gyula 1910-es nógrádi gyűjtése nyomán)

Tájszavak, kifejezések:

bodag – maradék kenyértészta-ból készített lepényke

csatorálás – lármázás, hangoskodás

ekhós szekér – nádból vagy vászonból készített ernyővel ellátott kocsi

esenkedik – könyörög, esdekel

jótét lélek – jóra való ember

kellenkedik – alkalmatlankodik, rosszkor szól

kepe – a levágott gabona kévéiből rakott kereszt

murci – a szőlő kisajtolt, erjedni kezdő leve

özön – sok, rengeteg

számba ad – elszámol valamivel

vakaró – a teknő oldaláról levakart kenyértészta-ból sült lepényke

„Mesebácsi”

Géczi Hegedűs Sándor körösrévi mesemondó kitüntetés

Augusztus 16-án a Néprajzi Múzeum aulájában Balog Zoltán miniszter – számos más kitüntetés mellett – átadta a 2012. évi Népművészet Mestere címet. Nagy örömmre szolgál, hogy mesemondó is szerepelt a kitüntetettek között.

A hivatalos ünnepség végeztével a kitüntetettek és gratulálók boldogan zsongó sokaságban megkerestem a frissen kitüntetett mesemondót, hogy néhány mondatot válthassak vele. Alig mondtam el a mondókámat, hogy miért is szeretnék vele beszélgetni, Sándor bácsi ragyogó arccal nyomta a kezembe „Mátyás király Körösréven” címen megjelent vadonatúj könyvét. A Pro Rév Egyesület által megjelentetett kötetben, dr. Magyar Zoltán etnográfus a mesemondóról írott tanulmánya, a tőle gyűjtött mesék és történetek szerepelnek. Megilletődötten forgatom a jó, nyomdászágú ajándékot, aztán keresünk egy csendesebb zugot a beszélgetésre. Kísérői, szép nagylány unokája, Körösrév alpolgármestere és dr. Magyar Zoltán néprajzkutató is mellénk szegődnek. Sándor bácsi kissé megrendülten, bepárásodott szemekkel kezdi a bemutatkozást.

*

– 1935. szeptember 28-án születtem szegény munkáscsaládban. Édesapám kovács- és gépészmester volt, édesanyám háztartásbeli. Először négyen voltunk testvérek, a legkisebbik öcsém meghalt egyéves korában, hárman megvagyunk most is. Van egy nővérem, vagyok én és van egy öcsém. Körösréven élek – így mondja „zs”-vel a faluja nevét –, ez Nagyváradhoz közel esik. A mi falunk mellett vezet a kolozsvári út.

– Ott készítik a híres fehérek kerámiát, finom barna díszítéssel? Nekem is van onnan egy gyönyörű korsóm...

– Bizony, valamikor a mi falunk híres fazekasközpont volt! – örült meg Sándor bácsi, hogy valamit tudok a falujáról. – Réven mostanra a magyarok száma nagyon lecsökkent, talán hatszázan lehetünk. Én református vagyok. Van református templomunk, van görög katolikus templomunk, van ortodox templomunk, az a legnagyobb, van még baptista templomunk, és vannak pünkösdisták is. Római katolikusok nincsenek.

– Néhány perce vette át a legmagasabb népművészeti kitüntetést, megkapta a Népművészet Mestere címet. Mivel érdemelte ki?

– Meseírással, mesemondással, a könyvemmel.

– Meseírással?

– Az írást most, kilencvenkettőben kezdtem el, mikor meghalt a feleségem. Leírtam, amit gyerekkoromban hallottam, meg még festettem is valamit hozzá. Az utolsó mesémet tegnapelőtt fejeztem be, „A juhászbojtár és a medve” a címe. Azelőtt írtam le az

„Életvize” mesét, azt még nagyapámtól hallottam, megírtam, hogy hogy volt, amikor Mátyás király Körözsön járt, annak a mesének a negyven százaléka igaz. Írtam egy mesét a hétfejű sárkányról, a falu bírójáról is, a „Bátor János” inkább novella.

– Kitől tanulta a meséket?

– Nagyapámtól örököltem a mesemondást. Ő nagyon szépen tudott mesélni. Annyi mesét tudott, hogy az csuda! Oda jártak hozzá mind a régi öregek. Volt neki egy négyszer ötös kis háza, esténként sokszor tízen-tizenöten is összegyűltek benne. Minden este csak egynek volt joga beszélni. Nagyapám beosztotta: „Ma te mesélsz, holnap te mesélsz”, akkor ők kellettett meséljenek. Mondjanak akármicsodát, Tolnát-Baranyát, csak meséljenek!

Akkor este nem volt joga másnak beleszólni, csak akinek nagyapám megadta a szót. Azok, akik jártak oda, mind kellettett meséljenek. Jártak oda magyarok, románok meg zsidók is. Nagyapámnak volt egy kis ágya, egy priccse, én oda mindig felültem és ott hallgattam a meséket. Aztán másnap reggel már mondtam is a gyerekeknek, hogy ezt a mesét meg azt a mesét hallottam az öregektől.

Nagyapámnak volt néhány hold földje, tengerit vetett bele. Akkoriban még nem úgy szedték, hogy a mezőn lehántás a héját. Letörték héjastól, hazahordták és mi otthon lehántottuk róla a csuhát. Esténként dolgoztunk vele, az idő alatt nagyapám hosszú-hosszú meséket mondott. Két hétig is eltartott egy-egy meséje! Amikor látta, hogy nem hántunk, elálmosodtunk, odaszólt: „Csont!”. Mi kellettett mondjuk,

hogy: „Hús!”. Akkor ő mondta tovább. Azért volt ez, hogy el ne aludjunk.

– Sándor bátyám, kinek mesélt régen és kiknek mesél most?

– Gyerekkoromban a pajtásaimnak meséltem, akikkel együtt őriztem a kondát. Tízévesen már kondás voltam, harmadmagammal Szent György naptól Szent Mihályig háromszáz disznóra vigyáztunk. Ezt meg is írtam „A három kondáslegény” című mesémben. Amikor már legény lettem, a fiatalságnak meséltem. Akkoriban nem nagyon volt rádió, televízió, hanem jártunk a fonókába. Ott mesélgettünk. Szerették a lányok meg a fiúk is a jó szerelmes meséket!

Most meg, négy-öt éve az óvodásoknak mesélek. Mikor kedvem van, szólok az óvónéninek, na, holnap elmegyek mesélni, az óvónéni mindjárt újságolja a gyerekeknek. Ahogy beteszem a lábamat az óvodába, a gyerekek kiáltoznak: „Megjött a »mesebácsi«!”. A kisgyerekek a legjobban az állatmeséket szeretik, sok állatmesét tudok. Szeretem jól elnyújtani a meséimet, aztán én is el-elkiáltom magamat, mint a nagyapám: csont! Ők meg visszakiáltják nekem: hús!

*

Bücsúzólul megkérdeztem, hogy hallott-e már a Magyar Népmese Napjáról. Még nem hallott. Elmondtam röviden, hogy Benedek Elek emlékére ünnepeljük szeptember 30-án, a születésnapján, és, hogy egyre népszerűbb a gyerekek körében. Felvettem, hogy milyen jó lenne Réven is megrendezni, ha már ilyen híres mesemondójuk van. Sándor bácsinak is, az alpolgármester úrnak is tetszik az ötlet, abban maradtunk, hogy jövőre megrendezzük.

Kóka Rozália

Kitüntetések augusztus 20. alkalmából

Magyar Érdemrend Tisztikereszt

*Kunkovác László Balogh Rudolf-díjas
fotóművész, néprajzkutató*

Magyar Érdemrend Lovagkereszt

Albert Zsuzsa író, rádiószerkesztő

*Török Jolán, a Nemzeti Táncszínház
ügyvezető igazgatója*

Magyar Arany Érdemkereszt

*B. Szűcs Istvánné, hódmezővásárhelyi nyugalmazott
pedagógus, a Bessenyei György-díjas Kankalin
Néptáncgyűttes alapítója, volt művészeti vezetője*

*Doór Róbert, a Magyar Állami Népi Együttes
nagybőgőművésze, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
Népzenei Tanszék óraadó tanára*

Ertl Pálné litéri nyugalmazott pedagógus

Magyar Ezüst Érdemkereszt

*Arendás Péter előadóművész, a Honvéd Együttes
zenei vezetője*

Orza Călin koreográfus, rendező

*Rémi Tünde táncos szólista, a Honvéd Együttes
művészeti asszisztense*

Népművészet Mestere

*Debreczeni János szövő, népi iparművész
Dugár János fazekasmester*

Géczi Hegedűs Sándor népi mesemondó

Gönczi Antalné hímző, népi iparművész

Halmos Béla népzeneész, előadóművész

Lőrincz Istvánné hímző, népi iparművész

Nyulasi József fafaragó népművész

Tankó Jánosné népdalénekes

Vaszil Imre néptáncos

Népművészet Ifjú Mestere

Kubinyi Júlia énekes

Mahovics Tamás néptáncos szólista

Tallabille zenekar

Hortobágyi Ivett néptáncos szólista

Nyitrai Tamás hegedűs

Velner Klára néptáncos szólista

Bumberák Mária mesemondó

Fazekas Gergely kemencekészítő

Hafner Miklós busómaszk-készítő

Dezső János kopjafa-faragó

Nyíri Dánielné népi ékszerkészítő

Szatomári Ferenc vesszőfonó

Pozvai Andrea játékkészítő

Jaskó Dorottya nemezkészítő

Kovács Emese nemezkészítő

Új élő népzene 2013 - CD-pályázat -

Az „Új élő népzene” sorozat következő, immár tizenkilencedik darabját az előzőhöz hasonló módon szeretnénk létrehozni. A korábbiakhoz képest a legfontosabb változás abban áll, hogy a zsűri által kiválasztott pályázókkal nem stúdióban készül majd a hangfelvétel, hanem közönség előtt, különleges hangversenyen rögzítjük a CD anyagát. Ez minden szempontból nagyobb kihívás, hiszen a koncerten nincs ismételtetésre vagy rájátszásra lehetőség, viszont a „live” CD „itt és most” hangulata kárpótolhatja a hallgatót az esetleges fésületlenségért.

A pályázatot továbbra is népzenei és énekegyüttesek, énekes és hangszeres szólisták részére hirdetjük meg. Olyan műsorszámokkal lehet jelentkezni, amelyek a Kárpát-medencei magyarság, illetve a hazai nemzetiiségek anyagából készültek. Szólistáktól legfeljebb hat, együttesektől legfeljebb tízperces hangfelvételt várunk. Szerkesztési okokból kérjük, hogy egy-egy blokk ne legyen hosszabb öt percnél. A szakmai zsűri minden tagja – az eddigieknek megfelelően – az összes pályázatot meghallgatva teszi meg javaslatát. Ezúttal arról döntenek, hogy mely műsorszámokat javasolják a koncertfelvételre. Külön nem értékelnek, de a szavazati arányról minden pályázót tájékoztatunk.

A nyilvános koncertfelvételre előreláthatólag 2013 februárjában kerül sor. A helyszínt és az időpontot, valamint az aznapi próbabeosztást később jelöljük ki. A koncertre meghívást nyert pályázók előzetes egyeztetés alapján útiköltség-hozzájárulást kapnak.

A zenei szerkesztő-rendező (Havasréti Pál) a koncerten rögzített felvételekből – szakmai és szerkesztési szempontok alapján – állítja össze a CD anyagát. A megjelenést 2013 tavaszára, a XXXII. Országos Táncháztalálkozó és Kirakodóvásárra tervezzük. A válogatásra felkerülő előadók lehetőséget kapnak a Táncháztalálkozáson megtartandó „Új élő népzene 19. – Live” lemezbemutató koncerten való szereplésre és tiszteletpéldányban részesülnek.

A pályázat beérkezési határideje:
2012. november 5., hétfő, 17.00 óra

A pályázatokat lehetőleg CD-n, esetleg hangkazettán kérjük benyújtani, egy minden szükséges információt tartalmazó melléklettel együtt. Ebben szerepeljen a pályázó neve, levelezési címe, telefonszáma és e-mail-címe. A pályázók tüntessék fel az egyes műsorszámok címét, időtartamát, a tájegységi hivatkozásokat (esetleg a gyűjtők nevével), számonként a közreműködők nevét és hangszerét, valamint az elhangzó dalok szövegét. Hiányosan dokumentált és késedelmesen benyújtott pályázatokat nem veszünk figyelembe.

postacím: Táncház Egyesület, 1255 Budapest, Pf. 153
személyesen: Budapest I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.
tel./fax: (36.1) 214-3521; e-mail: tanchaz@mail.datanet.hu

Táncház – Népzene 2013

A Hagyományok Háza évente ír ki lemezpályázatot hivatásos és műkedvelő népzenei együttesek, hangszeres és énekes szolisták, illetve énekegyüttesek részére. A felhívás célja, hogy a népzenei mozgalom különféle előadóinak színvonalas produkciói egy igényes válogatás keretében CD-n megjelenhessenek. Pályázni hagyományhű népzenei felvétellel lehet. (A pávakörök, a citerazenekari mozgalom együttese, a hagyományörző előadók, továbbá a népies műzenét játszó zenekarok és a hivatásos zeneszerzők felvételeit nem áll módunkban fogadni.)

A beküldött pályázati anyag – legfeljebb három műsorszám – összesített időtartama együtteseknél maximum 15 perc, szolistáknál 10 perc lehet. Egy-egy műsorszám időtartama lehetőleg ne haladja meg az öt percet. A pályázatban csak olyan összeállítások szerepelhetnek, amelyeket az előadók korábban CD-n még nem jelentettek meg, illetve párhuzamosan futó pályázatra (pl. Új Élő Népzene) a tárgyévben nem adtak be.

Kérjük, hogy a zenei anyag mellett egy kísérőlevélben tüntessék fel a műsorszámok címét, földrajzi eredetét (tájegység, falu), időtartamát, az előadók nevét. Feltétlenül adják meg továbbá postai, e-mail és telefonos elérhetőségüket! Minden pályázót értesítünk szereplése eredményéről, sőt az illetékes zsűritagok személyre szólóan is megfogalmazzák észrevételeiket, amennyiben erre igény merül fel.

A nyertesek útiköltség-térítésben részesülnek és tiszteletpéldányt kapnak a hanghordozókból.

A pályázatokat az alábbi címre kérjük beküldeni:

Mohácsy Albert, Hagyományok Háza
Népművészeti Műhely
1011 Budapest, Corvin tér 8.

Beérkezési határidő: 2012. november 9.

Információ: Folklor Osztály,
Mohácsy Albert, tel./fax: (1) 225-6086
mohacsy.albert@hagyomanyokhaza.hu

Üzenet a múltnak

Üzenetemet Nektek küldöm, falusi muzsikuskoknak, kik elhagyva világunkat a lélek égi szintjén muzsikáljátok már azt, amit itthagytatok nekünk, hogy táplálkozzunk és éljünk belőle.

Kedves Muzsikuskok! Régóta nem írtam Nektek, de most egy olyan eseményről szeretnék beszámolni, amelyről fontosnak éreztem, hogy első kézből tudjatok.

A hetedik alkalommal megtartott Erdélyi Táncházzenészek Találkozóját 2012. május 17. és 20. között tartották a Gyimesközéplek völgyében található borospataki skanzemben. A szinkópás ritmusú, gardony szaggatta gyimesi dombok között megnyugodó völgyben csángóvidék különböző helyeiről átmentett falusi házak pihennek, amelyek a múlt finom illatával fogják meg az idelátogatót. Békésen hallgatják a gyimesi hegyekre jellemző, hirtelen megszólaló és halkuló hegedűzenét, beidomulva a táj zordnak tűnő hajlataiba. A szigorú külső a külvilág – néha fülsüketítő – zajától véd meg, belül viszont nyugalomtenger árasztja el az idetévedt ember zaklatott belső énjét.

Ebbe a világba költözött be egy hosszú hétvégére Erdély más tájainak bekéredzkező zenéje. Különböző korú, különböző helyekről jövő erdélyi táncházzenészek töltötték meg a gyönyörű házak közti légtérrel a Ti hangszereitekből származó, hosszú utat megtett élő zenével. Ez a zene, bár nem közvetlenül Gyimesben fogant, mégis gyorsan helyet talált itt magának. Minden egyes zenész hozott magával a népzene hegyi levegőjéből. Volt, akinek tudása már a csúcstámadásra jogosított fel, volt, aki a meredek lejtőn valahol közepén kereste a felfele vezető ösvényt, és volt, aki éppen első lépéseit keresgélte a népzene szent hegyének aljában. Nagyszerű volt látni, hogy bárhol is helyezkedjenek el a hegy oldalában, minden egyes lépés erőt adott a másoknak. A tapasztaltabbak kötelet nyújtottak a kevésbé tapasztaltaknak, az alacsonyabban lépkedők pedig örömmel,

meghatóva fogadták a segítséget. Egy biztos, ide mindenki hozott és mindenki vitt haza értéket. Távozáskor mindenkinek több volt a battyujában, mint érkezéskor. Ezt mind Nektek köszönhetjük, akik felépítettétek eme gyönyörű, kiismerhetetlen, minden zezugában örök élményt nyújtó hegyet.

Az összecsiszolás mellett az értelemre ható előadások is voltak: Mihály Pál hangszer-gyorsgelynyújtó tanfolyama, Könczei Csongornak a magyarpalatkai zenészekről szóló előadása, a Szász József Árpád moderálásával megtartott szabad beszélgetés, Kelemen Lászlónak az „Utolsó óra program” népzene-gyűjtésről tartott előadása, valamint Könczei Árpádé a tánc és zene kapcsolatáról. Az előadások zárásaként zenekarommal (Üsztürü) húszéves barangolásainkról számoltunk be, koncertbe zsúfolva. Tudom, hogy ott, a Ti világotokban minden vonóhúzásnak helye van, amit nem kell magyarázni, de itt szükség van tudatos mivoltunkat is igénybe venni, hogy a hangok megszólalása visszaadja a gyimesi, mezőségi, kalotaszegi, székegyföldi ízeket.

Hét évvel ezelőtt Borospatakan forrás tört fel, amely minden évben csermelyekkel gyarapodik és mostanra patakka fejlődött, amelyek vize szétfolyva Erdély területén, más patakokkal egyesülve folyóvá duzzad. Ez az életet adó víz táncházaknak, újabb és újabb mulatni, táncolni, énekelni óhajtó palántáknak fog zamatos táplálékot adni.

Zárásként megkérnélek egy dologra Benneteket, bár tudom, hogy egyre többen bombáznak titeket, hogy gyorsabban, eladhatóbban muzsikáljatok. Maradjatok meg annál a nyugodtságnál, amelyet csak a harmonikus táj adhat, ahol nincs egyetlen felesleges hegy, völgy vagy patak sem! Még egy dolog. Szóljatok Zerkuláéknak, Halmágyiéknak és a többi gyimesinek, húzzák egy kicsit hangosabban, mert ebben az évben itt lent kissé halk és kevés volt a befogadó gyimesi táj zenéje!

Szász Lőrinc

Muzsikaszótól zengett a Szigetköz

Ladikos Fesztivál 2012

2012. június 9-én, szombaton a Győr-Moson-Sopron megyei Mecsér községben hetedik alkalommal került megrendezésre a már hagyománnyá vált Ladikos Fesztivál. A néptáncsal, népdalokkal, hagyományos kézműves termékekkel, pálinka- és borkóstolóval, valamint ízletes ételekkel megtűzdelt tradicionális népművészeti rendezvény újra bebizonyította: méltón nevezik a Szigetköz egyik legkiemelkedőbb kulturális eseményének.

A Kárpát-medencei magyar népművészet legnevesebb képviselői határon innen és határon túlról is megtisztelték a mecséri Ladikos Fesztivált. A közönséget zenével és táncsal szórakoztatta a Csűrös Banda, a Dűvő együttes, a Fanfara Complexa, a Fonott Zene, Halmos Béla, a Poros zenekar, a Pristup, a Ripoff Raskolnikov Band, a Tamburaški Sastav Šokadija és a Szeret zenekar is. Meglepetésvendégként a Magyarpalatkai Banda érkezett. A szervezők és a közönség is nagy szeretettel fogadta a devecseri Fláre Beás Roma együttest, akik negyven perces műsorukkal hatalmas sikert arattak. A programokban felcsendültek régi és új dallamok, amelyek hamar megénekeltek a közönséget. A nótázó kedvet tovább fokozták a táncos lábú fellépők műsorai. A Cseperedők, a Cserók, a Déliláb és a Mecsér táncsoportok, valamint Muszka Ilona és György, illetve táncosaik különböző területeken meghonosított néptáncokat mutattak be. Boka Gábor színtársulata igazi kulturális csemegét adott elő.

A programokat Csaplár Zoltán, Mecsér polgármestere és Gyopáros Alpár országgyűlési képviselő nyitotta meg. A látogatók megtekinthették a tavalyi Ladikos Fesztivál képeit is, amelyeket Korzenszky Anna készített és gyűjtött csokorba. A fesztivál díszvendégei Kallós Zoltán és Borbély Jolán néprajzkutatók voltak, akik lelkesen osztották meg minden érdeklődővel tapasztalataikat és történeteiket. Kallós Zoltán népdalokat tanított a közönségnek, amelyeket a résztvevők odaadóan énekeltek, néhányan meg is könnyezték őket. A zenei kíséretet Halmos Béla, Porteleki László, Éri Péter, Nagy Zsolt és Mohácsy Albert adták. A „Ladikos” hangulatról gondoskodott a folk-kocsmá is, ahol jó borokat és finom pálinkákat szolgáltak fel. Nem hiányozhatott természetesen a ladikozás sem: a Duna hullámai lágyan ringatták a kis csónakok utasait. A

kirakodóvásár látványától csupán a szem, a bográcsgulyástól azonban a has is jóllakott. A rendezvényen a legfiatalabbaktól a legidősebbekig négy generáció képviseltette magát.

A szervezők szándéka a 2006-os induláskor az volt, hogy egy rendhagyó gyermeknapot szervezzenek a faluban: fel szerették volna eleveníteni a dudaszóval és vonós muzsikával kísért falusi ünnepek hangulatát. Ezért aztán meghívtak néhány ismert, a népzene világában kiemelkedő teljesítményt nyújtó együttest, a Muzsikás, a Csík, a Söndörgő és a Berkó zenekarokat, akik örömmel tettek eleget a felkérésnek. Az ekkor újtárá indult fesztivál fő célkitűzése azóta is évről évre megvalósul: a fesztivál minden résztvevőt visszarepít egy olyan régi korbá, ahol a népi hagyományok, a kulturális értékek, a mély emberi kapcsolatok és a táncos-nótás mulatságok igazi kincsnek számítottak. Az emberek egy napra elfelejtik minden gondjukat, és egyszerűen csak jól érzik magukat, esznek, isznak, mulatoznak.

A fesztiválra a visszatérő közönség mellett minden évben új érdeklődők is érkeznek, akiket nagy szeretettel fogadnak. Ők a következő években már visszatérők lehetnek. Jövőre is lesz Ladikos Fesztivál, tehát aki kedvet kapott hozzá, már most betervezheti a programjába.

A Ladikos Közhasznú Alapítvány munkatársai ezúton szeretnének köszönetet mondani a támogatóknak, akik nélkül a rendezvény nem, vagy csak töredékeiben jöhetett volna létre. A rendezvény kiemelt és megbecsült támogatója a mosonmagyaróvári Nolato Magyarország Kft., 2008 óta tartó együttműködés keretében minden évben nem csupán anyagilag, de szellemiségében is támogatja a Ladikos Fesztivált.

Kép és szöveg: Henics Tamás

Magas a tavankúti templom tornya

Magas a tavankúti (Tavankut, Szerbia) templom tornya és hatalmas maga a templom is. Messzire elhallatszik a harangszó, amire szükség is van, hiszen a tanyavilág, amelynek centrumában a százéves templom áll, hatalmas kiterjedésű, hosszában túllépi talán a tizenöt kilométert is. A Zombor-Szabadka országútról befordulva, végeláthatatlan búza- és kukoricaföldek között halad a keskeny út a bunyevácok ősi fészke felé. Azért nem főváros, mert város legalább három is akad, amely egykor nagy számban lakói között tudhatta a büszke bunyevácokat. Az említett Zomboron és Szabadkán kívül ilyen volt még Baja. Az általuk kirajzolt háromszögben falvak, tanyák sokaságában lakott-lakik ez a sok vihart megélt nép. Igaz, Európa ezen szegletében, a Vajdaságban-Bácskában vajon melyik nép nem viharvert?!

Kik ezek a bunyevácok? Szívbéli bunyevác jó barátom mesélte, hogy egyszer, származását említve nagy derűtséget keltett: a bunyevácról azt hitték, olyan, mint a „bergengóc”, csak a mesében léteznek. Nos, a bunyevácok a horvátok egy csoportja, akik a török elől menekülve először Dalmáciába költöztek, majd egy részük onnan is tovább, Zengg (Senj) környékére, egészen Lič-ig jutott. Ezeken a vidékeken a családnév-kutatások szerint ma is élnek a leszármazottaik, de nagyrészt beolvadtak az ottani horvátságba. A XVII. század vége felé viszont egy nagyobb csoportjuk, ferences rendi barátok vezetésével, Bosznián keresztül, hosszú vándorlás után a Bácskában telepedett le. Minden, amire ma igazán büszkék a bunyevácok – a termékeny földeken virágzó tanyasi gazdaságok, a drága selymekből varrott, nemes tartást kívánó női ruhák, a férfiak virtuóz, improvizációkban gazdag táncai, a nevezetes aratási ünnepek, hogy csak néhányat említsék – már itt, a Bácskában lett jellemző rájuk.

Táncanfolyamon vagyunk Tavankúton, ami persze nemcsak lépések tanulását jelenti. A táncokat lehetetlen jól táncolni a hagyomány ismerete és a hagyományt folyamatosan alkotó, megélt emberek nélkül. Ezért a délelőtti tánc tanulást délután előadások sora követi: énektanulás, kézműves foglalkozás (erről később bővebben), az egykori és a mai népviselet részletes bemutatása, előadások a bunyevácok történetéről, magáról az egyesületről, amelynek vendégei vagyunk. Tegnapelőtt táncfilmek sorát láttuk az egyesület által felújított parasztházban, ami egyfajta kulturális központ: kiállítóhely, közösségi tér és az emeleten a vendégszobákban szálláshely is található. A filmvetítést egykori táncosok követték nagy figyelemmel és kísérték kommentárokkal. Ezen a helyen az emberek ritkán láthatnak ilyesmit, a tánc és az egész hagyomány még a közelmúltban is annyira a mindennapi élet része volt, hogy nem tulajdonítottak neki nagy jelentőséget. Táncoltak, ahogyan a földeket megművelték, ahogyan az állatokkal foglalkoztak, házat építettek, ahogyan megteremtették azt az életet, amelyben élni kell.

A vetítés után közös tánc következik a helybeliekkel. Ilyenkor jönnek a meglepetések és nagy felismerések, hogy a tanultak mit is jelentenek valójában: milyen a helyes tartás, lépés, lendület. Előkerülnek a változatok, hiszen a néptánc éppen a változataiban virágzik igazán és ettől lesz páratlan, megőrzésre érdemes kincs. Kint táncolunk az udvaron, ahogyan régen, földön, fűben, néha porban, fölöttünk a hatalmas bácskai égbolt.

Bármerre is indul az ember Tavankúton, előbb-utóbb találkozni fog valahol azokkal a képekkel, amelyeket szalmából készítenek nagy kézügyességgel. A naiv művészet hallatlanul kifinomult, egyedülálló ágáról van szó, amely a kalászos búzaszál minden részét fel-

használva alkotja meg életképeit, jeleneteit, tájképeit és ékszereit. Igen, ékszereit, mert a szalmából gyönyörű díszek készülnek, amelyeket aztán akár az aratási ünnepeken is viszontláthatunk a fiúk mellényén, a szívük fölött, vagy a lányok fejfedőit díszítve.

Horvátországban alig akad együttes, amelyik ne tartana műsorán bunyevác táncot, egyrészt a szépsége miatt, másrészt a közösség legalább jelképes vállalása miatt. A bunyevácok ma – akárcsak az ottani magyarok – kisebbségben élnek Szerbiában és a politika előszeretettel foglalkozik velük mindenféle módon, ami lehet, hogy a politikának jó, de az embereknek, akik itt élnek és küzdenek a napi megmaradásért, biztosan nem. Küzdelmük hasonló a miénkhez. A kulcsszavak: előregedés, a vidék változó arca, munkalehetőségek, a tradíció továbbélésének módjai, lehetőségei. Az egykor nagy bizakodással emelt házakban sok a magányos, idős ember, a boltba több kilométert kell gyalogolni vagy biciklizni a földutakon. Viszont az iskolában – ahol a tánc lépéseket tanuljuk – láthatóan sok a gyerek (most szünet van), ahogyan a bunyevácoknál mindig is sok volt. Élőnek, izgalmasnak látszanak a tantermek, egy üvegfal mögött népviseletben lévő embereket formázó bábuk, a falakon szalma-képek sora, egy kicsi gémeskút, régi tárgyak, a zöld udvar az ott lakó teknőssel, sportpálya kopott padokkal. Állok a zeneteremben, hátal a zongorának. A falon gyermekrajzok és fogalmazások: „A legjobb barátom...”.

Tavankút élni akar és barátsággal fogad mindenkit, aki tiszta szívvel és tiszta szándékokkal közelébe lép. A bőséges, egyszerű, de finom ételeket felvonultató étkezéseknél a szakácsnő magyar szavakkal is kínálja az ételt, tudva, hogy közöttünk vannak már csak magyarul beszélők. A jó, törökös kávét is mindig megkaphatják az arra vágyók. A búcsúest szívet melengető hangulata csak ráadás a kellemes, helybeli borral és a néha melankolikus énekekkel.

Magas a tavankúti templom tornya és messzire elhallatszik a harangszó. Kár, hogy – a résztvevők számából ítélve – egyelőre kevesen hallották meg azok, akiknek pedig ez szívbéli kötelességük lenne. Van egy mondás, mely szerint az élet túl rövid ahhoz, hogy rossz bort igyunk. Igen, az élet túl rövid ahhoz, hogy mindazok, akik a távolból büszkék a bunyevácokra, ne menjenek el Tavankútra, ne érezzék mindazt, ami a helyből árad, ne simogassák meg tekintetükkel a szalmaképeket, ne álljanak a sodró erejű körbe, a táncba. Megfogni egymás kezét és mély tűzű tekintetekbe pillantani a hatalmas bácskai égbolt alatt.

Szávai József

Korniss Péter állandó kiállítása Széken

Új táncház felavatása, csendes Bertalan-napi megemlékezés

Augusztus 25-én szombaton a Kolozs megyei településen táncház- és múzeumavatást tartottak. A holland Michel van Langeveld, aki végleg letelepedett Széken, megvásárolta a község egyik romos ingatlanát, amelyben egykor táncház működött, s a faanyagot felhasználva ismét felépítette azt a község másik részében, Csipkeszegen. A szombati ünnepélyes táncháznyitó díszvendége Korniss Péter fotóművész és Novák Ferenc koreográfus volt. Korniss van Langeveldnek ajándékozta azokat a fotóit, amelyeket 1967-ben és 1970-ben Széken, az akkori fiatal táncosokról készített. A képeket ezt követően bárki megtekintheti, aki Székre látogat a Csipkeszeg 349. szám alá. Az ünnepélyes megnyitó után a széki fiatalok és gyermekek birtokukba vették a múzeumként is működő ház udvarát, és ízes széki muzsikára ropták híres táncukat. Pénteken pedig a hagyományhoz híven hármas istentisztelettel emlékeztek az 1717-es tatárjárásra. (Szabadság, Kolozsvár; fotó: Kovács Sarolta)

Mezőség – Mikrokozmosz

Az Állami Népi Együttes bemutatója 2012. október 12-én

A Magyar Állami Népi Együttes előadása Erdély központi tájegységének, a Mezőségnek vokális, zenei és táncos hagyományai-ból táplálkozik. A Kolozsvártól északra húzódó terület domborzati viszonyait – lágy

dombjait, sekély völgyeit – az emberi képzelet gyakran „holt tengerként” írja le. Az aszociáció nem is olyan távoli, hiszen évmilliókkal ezelőtt itt hullámozott a Pannon-tenger, melynek nyomai azonban már csak a lerakódott üledékekben érhetőek tetten.

A mélyben történt geológiai folyamatokhoz hasonlóak zajlottak kulturális értelemben a felszín fölött is. Ahogy a tenger makacs következetességgel halmozta föl kincseit, úgy halmozódott föl itt mindaz az érték, melyet a paraszti fej és szív az évszázadok során képes volt létrehozni. A mezősegi völgyek lankáiban megbúvó falvak százaiban magyarok, románok, cigányok élnek együtt századok óta, egymást inspirálva és egymástól tanulva. Ők szintetizálták és őrizték meg számunkra a Kárpát-medence talán leggazdagabb, sokszínű, soknyelvű, de egységes tánc- és zenekultúráját.

Az előadás alkotói tudják, hogy a jövő lehetősége a múlt gyökeréből sarjad. Azt is tudják, hogy a múlt megismerésének úgy van értelme, ha az képes hajtóerővé változni a jövő számára. „A hagyománnyal csak úgy érdemes foglalkozni, ha azt az ember állandóan újraalkotja. Újraalkotni pedig csak belülről lehet” – vall a tradícióhoz való viszonyáról Farkas Zoltán „Batyú”, az est rendező-koreográfusa. Ezt az utat próbálja bejárni Bartókék óta minden generáció, amely szemét a művészet állócsillagára függeszti és a múltból (is) táplálkozik.

A Mezőség – Mikrokozmosz című produkció célja nem csak a „leletmentés”, a vidék zenei-táncos hagyományának bemutatása. Legalább olyan fontos célja rákérdezni az egyénnek, a ma emberének viszonyulására ahhoz a hihetetlenül gazdag és sokszínű tánc- és zenekultúrához, amelyet a Mezőség hordoz, most alapvetően a városi, a „magaskultúra” szempontjából. Az előadás így a közösség és a személy viszonyrendszerében a kultúra elkerülhetetlen és törvényszerű újraértelmezését, a megőrzés mellett tehát az állandó újrafelfedezés és újraalkotás igényét is közvetíti. (Zene: Kelemen László, vi-selet és jelmez: Tóth Ildikó, fény és látvány: Kovács Gerzson Péter, rendező-koreográfus: Farkas Zoltán „Batyú”, zenekarvezető: Pál István „Szalonna”, tánckarvezető: Kökény Richárd, művészeti vezető: Mihályi Gábor)

Hangszerek, Tokok,
Kellékek, Javítás

Népzenei CD-k teljes választéka
ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY

Cím: Budapest VII., Dohány u. 84.
Bejárat az Almássy utca felől

telefon/fax: 351-3341,
Mobil: 06/30 954-9903, 06/30 399-5042

E-mail és Web Site:
pro@t-email.hu, http://www.afolk.hu

Nyitva tartás:
hétfőtől csütörtökig: 10:00-17:30,
pénteken: 10:00-17:00

A néptáncmozgalom művészeti irányzatai

Novák Ferenc tanulmánya – II. rész

Hol van a határ a „tisza forrás” és egy másik kategória között? Ezt természetesen nehéz megmondani. A határt megszabhatja az eredeti anyag felhasználásának módja, vagy a mondanivaló természetes kötődése az eredeti táncanyaghoz. Az semmiképpen nem célravezető, ha e nehézkes, csak visszatekintő gondolkodásmód húz „vasfüggönyszerű” határvonalat a kétfajta alkotói szándék közé. Sajnos, sokszor ártott céljainknak a „tisza forrás” két megközelítési módjának minőségi megkülönböztetése. Hányszor hallottuk egyik oldalról, ha a „tisza forrást” valaki szabadabban értelmezi, az „népellenes bünt követ el”, másik oldalról pedig, hogyha valaki csak a „tisza forrást” kívánja bemutatni, akkor „parlagi és neoprimitív”. A vitát csak a színpadon látható mű döntheti el. A „tisza forrást” megközelítő alkotói módot eleve előnynek vagy hátránynak tekinteni a legrosszabb kritikai módszer.

A „tisza forrás” mindkét alkotói módszerének esetében említést kell tennünk a pedagógiai munkáról. Az eredeti anyagot nemcsak megismerni kell, hanem be is kell tanítani. A '70-es évek elejétől a néptáncpedagógiában nagy változás történt, előnyére.

Létrejött egy öröndetes helyzet. Egyes néptáncainkat együttesink úgy tudják bemutatni, hogy a magyar nyelvterület táncdialektusainak nemcsak stiláris hasonlóságait, hanem különbözőségeit is érzékeltetik. Azok az együttesek, amelyek éltek e pedagógiai munka lehetőségeivel, megszabadultak az általános, sokszor csak „magyarkodásnak” ható máztól.

Mindez visszahatott a színpadra is. Egy palóc táncrend és egy somogyi táncrend valóban másnak hat, szerencsére a nagyközönség számára is, még ha egymás mellé kerülnek is egy műsorban.

Be kell vallanunk, hogy néptáncainkról, azok szerkezeti sajátosságairól alkotott véleményünket a '70-es évek elejére nagyon meg kellett változtatnunk. Táncosnak, koreográfusnak, pedagógusnak az elmúlt tíz év valóban újat hozott. A táncházakban, klubokban, próbatermekben megváltozott munkamódszer egészségesen befolyásolta az alkotói tevékenységet. A legjobbaknál nem szűkült, hanem tágult a színpadi látásmód, egyes arányban a megsokasodott tudományos publikációk mennyiségével.

A „TISZTA FORRÁSBÓL”

Ehhez a kategóriához tartoznak az úgynevezett dramatikus táncok és a „szimfonikus” néptánc-koreográfiák. Ezekben a koreográfus az eredeti anyagot csupán lehetőségnek tekinti. Az anyaggal szabadon bánik és mondanivalóját akár irodalmi forgatókönyvben is megfogalmazhatja. A koreográfiáknak kerek egész történések van, illetve szimfonikus műformát követnek. Ennek az alkotói módszernek is több irányzata van.

Az elsőben az alkotó mondanivalóját úgy választja meg, hogy még erősen kötődik a paraszti kultúra szokásrendjéhez, vagy a néptánc által kínált különös szituációkhoz. Mire is gondolok pontosan? Az alkotó egy népszokásban vagy táncos szokásban bizonyos helyzetek lehetőségét érzi meg. A kiszéjárást, a verbuválást, a karikázót, a lakodalmat, a katonabúcsút, a regölést stb. lehetőségnek tekinti, hogy valami különös szituációt teremtsen meg. Szinte hihetetlen, hogy csak a verbunkról vagy a karikázóról mi minden jutott eszébe az elmúlt egy-két évtizedben a koreográfusoknak. Egy-egy tánc típus vagy szokás társadalmi, történelmi vagy extrém egyéni

konfliktusok megjelenítésének koreográfiai eszközévé vált. Hangsúlyoznunk kell, hogy az ebben a kategóriában tárgyalt művekben az alkotók még közel maradnak a paraszti kultúra által kínált cselekményekhez, szituációkhoz. Az alaphelyzet, amelyből kiindulnak, a koreográfia minden pillanatában felismerhető még.

A néptánc-koreográfusok egyes helyzetek megoldására már ebben a kategóriában is szívesen vesznek kölcsön mozgásanyagot más táncművészeti ágazatok lépés- és stíluskészletéből. Különösen szívesen kölcsönöznek forgásokat, ugrásokat, de legfőképpen gesztusokat. Gesztusvilágát illetően a magyar néptánc elég szegény, így az alkotók rá is vannak utalva a kölcsönvételre, a kölcsönzött eszközöknek a saját mozgásanyanyelvükbe való beillesztésére.

Az ebbe az alcsoportba tartozó művekben már nincs szó egy-egy népcsoport táncainak tiszta, az eredetihez hűségesen ragaszkodó megjelenítéséről. Az eredetihez a művek már csak a felhasznált szókások vagy alaphelyzetek által kötődnek. A szerző igyekszik mondanivalóját egy népszokásba, egy néptánc típusba vagy egy gyermekjátékba behelyezni. Ezáltal kötődik még a „tisza forráshoz”. Ahhoz azonban, hogy koreográfiájának történéseit számunkra érthetővé tegye, többnyire elszakad a néptánc valamely dialektushoz kötődő szerkezetétől. Ahogyan említettem már, ez az alkotói módszer nem zárja ki „idegen” vagy annak ható elemek felhasználását, amelyekkel a koreográfusok kifejezési eszköztárukat akarják kitágítani. A legjobb művekben ezek az „idegen elemek” természetesen illeszkednek az általánossá tágitott néptáncanyanyelvbe.

A következő irányzathoz tartozó alkotásokban a mondanivaló eltávolodik a néphagyománytól. A cselekmény alaphelyzete esetleg még támaszkodik egy népmesére, balladára, esetleg bibliai történetre. A koreográfus azonban ezeket csak kiinduló alapnak tekinti ahhoz, hogy sokszor magától a néphagyománytól is távol eső gondolatait kifejezze. Tulajdonképpen ugyanaz a helyzet jön létre egy cselekménymotívummal, mint amikor magát a néptáncot általános mozgásanyanyelvvé tágitották a koreográfusok.

Ugyanebbe az alcsoportba sorolhatjuk azokat a műveket, amelyek politikai, társadalmi vagy extrém egyéni konfliktusról szólnak. Ezeknek a dramaturgiai gyökerei már nagyon mesze vannak a paraszti kultúrától. A néptáncművészethez azonban köti őket, hogy alkotójuk mozgásanyanyelve, ha távolról is, de magán viseli a néptánc jegyeit. Olyan műveket is idesorolhatunk, ahol az alkotó kötődését a népi kultúrához a népzenei motívumok felhasználása, vagy csak a népzene érvényes ritmusvilág jelzi.

Még ebben a viszonylag tág alcsoportban is láthatunk olyan törekvéseket, ahol a koreográfus gondolatainak kifejezésére esetleg egy-egy eredeti néptánc típusot igyekszik felhasználni. A „tisza forrás” csoportban tárgyaltaktól azonban eltávolítja a cselekmény, a gondolat mibenléte. Természetesen nagyon nehéz, és talán nem is lehet határozott választóvonalat húzni az egyes alcsoportok között. Van, ahol a cselekmény kötődik jobban a „tisza forráshoz”, van, ahol a mozgásanyag. Ha mindkettő, akkor feltétlenül az első alcsoportban tárgyalt műről van szó. Ha mindkettő távolodik, akkor a második alcsoport műveihez sorolhatjuk. Ne bonyolítsuk tovább! Ha a közeledés vagy a távolodás mértéke a „tisza forráshoz” viszonyítva nem egyértelmű, a meghatározás csak szubjektív lehet. A legfontosabb minden esetben, hogy valóban műalkotást lássunk.

A „tisza forrásból” harmadik irányzatába tartoznak a szimfonikus néptánc-koreográfiák, amelyekben a koreográfus elsősorban zenei vagy táncos színpadi műformákat követ. Ezekben az alkotó egy-egy tánc típus vagy kiválasztott mozgásanyagot szabadon

*A néptáncmozgalom néhány alapvető kérdéséről.
Népművelési Intézet Népművészeti Osztály,
Budapest, 1979, 25-39. oldal.*

kezel, nem pedig egy népcsoport táncrendjének megfelelően. Az anyag által kínált lehetőségeket egy-egy zenei műformához köti. Ezek a műformák a táncokat sokszor az eredeti táncrenddel ellentétes csoportosításban használják. Ha a szimfonikus forma megkívánja, akkor a mozgásanyagban nem ismerhetők fel egy-egy népcsoport jegyei. Így születnek a rondók, szonátaformák, egynemű vagy páros szólóra és tánckarra készült koreográfiák. Ezekben láthatunk bonyolult többszólalúságot, polifóniát stb. Sokszor találkozzunk azonban a néptáncból adódó új megoldásokkal is, amelyek nem kötődnek egy bizonyos zenei műformához. A koreográfus kiindulópontja kettős lehet, vagy kész zenét keres, és arra komponálja a táncát, vagy elgondolásához irat zenét. Ezekben a művekben általában nincs verbálisan is megfogalmazható cselekmény. A tételek, szlók vagy szólások közötti viszony azonban – ha jó műről van szó – feltétlenül hordoz érzelmeket, hangulatokat. Ezek úgy épülnek fel és viszonyulnak az egész mű logikájához és szerkezetéhez, mint ahogyan a zeneművek dallam-motívumai és tételei viszonyulnak egymáshoz. A néző számára ezek a művek elvontabb műélvezetet jelentenek, esztétikai értékrendjük azonban semmivel sem kisebb, mint a dramatikus vagy „tisza” néptáncoké.

Nem sorolhatjuk a fentiekhez az eredeti táncrendek szvitszerű bemutatását. Egy táncrend egyes részeiben – még az élő táncfolklorban is – létrejöhetnek többszólalúságok, de ezek nem egy alkotó tudatos beavatkozásai, hanem az eredeti tánc kultúrából következő szerkezeti, előadói törvényszerűségek. A „tisza forrás” kategóriában ezeknek a szabályoknak megfelelően bánik az anyaggal a koreográfus.

A felsorolt alkotói módszerek az elmúlt évtizedek lázas kutatómunkájának eredményei. A néptánc foglalkozó pedagógusok és koreográfusok szüntelenül keresték azokat a színpadi műformákat, melyekkel ki tudják fejezni magukat. A magyar néptánciskola már a felszabadulás után kevésbé követett idegenből átvett formulákat. A „mojszevizmus” nálunk a legjobb alkotóműhelyekben nem volt követendő példa.

Néptáncpedagógiánk és néptáncművészetünk mindig összefüggött a néptánc kutatással. Tudósaink pedig módszereiket a Vikár-Bartók-Kodály féle metódus alapján alakították ki. A „magyar néptánciskola” legjobbjainak igényessége is innen származtatható. Mít értünk igényesség alatt? Pedagógiánkban olyan módszereket igyekeztünk kialakítani, amelyek a legkisebb gyermekkortól a felnőtt korig úgyszólván tudományos megalapozottsággal készítik fel a tanulni vágyókat a néptánc alapos megismerésére. Pedagógusképzésünk – minden vita ellenére – egyedülálló. Ha az oktatók zenei nevelését, folklórisztikai ismereteit és táncírástudásuk komolyságát számítjuk, akkor nehéz máshol hasonlóra példát találnunk.

Koreográfusaink széles érdeklődési körüknek megfelelően sohasem akartak belenyugodni abba, hogy a néptánc a kuriózumra vágyó belföldi és külföldi turisták kielégítésére szolgáljon csupán. A néptáncot az önmagunk kultúráját jobban megismerni szándékozók a legmagasabb szintre akarják emelni, a néptáncművészet pedig minden színházi vagy más fórumon jelen akarnak lenni. Ugyanahhoz a közönséghez akarnak szólni, amelyhez a kortárs filmművészet, a színházművészet és az irodalom. Ezt a szándékot sok alkotó számos kitűnő műve igazolja, amelyek nagy része politikailag elkötelezett alkotás. Lelkesítő, vitatkozó vagy meditatív művek ezek. Olyanok, amelyek képesek nevelni, olyanok, amelyeket el is vár a kor problémáira érzékeny közönség.

Magyar nyelvű költészetünk örökös gondja az európai befogadtatás. Nyelvünk már évszázadok óta drámai küzdelmet folytat a fennmaradásért. A zene és tánc jelzésrendszere nem igényel anyanyelvünk rejtelmét ismerő műfordítót, és ebben rejlik művészeti ágazatunk, a néptánc jelentősége. Ennek a nem eléggé értékelt,

Dúdoló Navratil Andreával

Ha szereted a magyar népdalokat, ha szívesen énekelnél együtt másokkal, ha bővítenéd a repertoárod, ha klubéletre vágysz, s mindezt egy csésze tea mellett, egy gyakorlott népdalénekesssel, akkor várunk szeretettel

a Folkkuckó népdalklubjába

minden SZERDÁN 17.30-tól 18.30-ig!

ELSŐ ALKALOM: SZEPTEMBER 26-ÁN!

Részvételi díj: 800 Ft/alkalom,

5 alkalmas bérlet 3500 Ft.

Cím: Folkkuckó – Néptáncosok kellékboltja

1137 Budapest, Katona József u. 21.

www.folkkucko.hu

sőt sokszor fel sem ismert ténynek kell pontot tennie sokféle értelmetlen vitára. Meg kell értenünk, hogy nem elég, ha a koreográfus évtizedekig csak a „tisza forrást” mutatja be. Igaz, hogy az eredeti anyag tökéletes birtoklása megakadályozza az ízlés csorbulását, de nem lehet, hogy az eredeti anyag béklyóba kösse az alkotó fantáziáját. Ha dogmatikusan csak erre törekednénk, legnagyobb tancaink is olyan kanonizált formákká válnának, amelyeket egy élő, állandóan alakuló vizuális művészet nehezen visel el. Táncunk archívuma, a publikációk néptáncaink alaptípusait évszázadokra megőrzik. Mindenkor néptáncpedagógiánk alapja kell legyen ezeknek a tánc típusoknak szerkezeti és stílári megismertetése gyermekkel és felnőttel egyaránt. Ha ezt a tevékenységet klubban, tánc házban és táncgyűttesben alapvető feladatnak tekintjük, nem kerülhet veszélybe a magyar néptánc kincs. Nemzeti kultúránk részévé viszont csak úgy válhat, ha generációról generációra a megismert és megtanult „tisza forrást” képesek vagyunk saját élményeinknek megfelelően színpadi műformákká újraformálni. Csak ilyen néptáncművészetrel, csak ilyen alkotásokkal kerülhetünk be a nemzetközi művészeti élet áramlásába. Remélem ugyanakkor, hogy ezzel párhuzamosan soha nem szorul háttérbe a „tisza forrás” színpadi bemutatásának és állandó újraalkotásának fontossága sem.

Befejezésül: a tanulmányban szereplő mindkét alkotói módszerrel egyszerű új művek készültek. Nem lenne szerencsés szembeállítani egyik szándékot a másikkal. A '70-es évek elején kicsit mesterségesen felszított viták szerencsére elcsendesedtek. A kétfajta alkotói módszer együtt képvisel olyan értéket, amelyre ma egész Európa, mint „magyar iskolára” figyel. Felbecsülhetetlen jelentősége van annak, hogy az elmúlt évtizedben felgyülemlett ismeretek birtokában olyan néptáncpedagógiai módszerekkel rendelkezünk, amelyekkel az eredeti anyagot teljes objektivitással tudjuk megtanítani már kisgyermekkortól. Ez az alapfeltétele minden olyan törekvésnek, amely a néptáncot színpadra kívánja állítani. Ugyanúgy alapfeltétele azonban a továbblépésnek is, annak, hogy más műfajok alkotói között ott legyenek azok a koreográfusok, akiknek félreérthetetlenül „magyar” a mozgásanyanyelvük. Színházi kultúránk, építészetünk, képzőművészetünk sokkal inkább nemzetközi, mint nemzeti jellegű zenénk és néptáncművészetünk, amelyeknek természetüknél fogva mindig hordozniuk kell hovatartozásuk jegeit.

A tömegesen és válogatás nélkül érkező információk befolyása mellett és ellenére kötelességünk megőrizni azt a nagyon is mást, ami saját népünkre jellemző. Ezt viszont – és ezért fontos a második kategória minden kitűnő alkotása – csak úgy tudjuk megőrizni és tovább éltetni, ha mindig nyitottan fogadjuk be a kívülről jövő értékeket. Az anyanyelv állandó gyakorlása és lelkiismeretes megőrzése biztosíték arra, hogy a külső értékek átvétele miatt nem éri károsodás magát a néptáncanyanyelvet.

A radzsasztáni langáknál – III.rész

A radzsasztáni körház, a „dzsúplrá”

India északi részén, a radzsasztáni Thar-sivatag nyugati felében laknak a langa zenészek, akik mindmáig művelik Radzsasztán tradicionális zenéjét.

Nem csak zenéjükben, hanem mindennapi szokásaikban, életvitelükben is őrzik India ősi, falusi kultúráját. Lakóterületet a közvetlen környezetükben fellelhető anyagokból alakítják ki. Így építik házaikat és ház körüli melléképületeiket (magtár, kecskeól, fürdőhelyiség stb.). Az épületek által meghatározott környezet legfontosabb jellemzője az íveltség. Domináns szerepet kap a kör, a félkör és a kúposan kialakított, a sarkoknál legömbölyített, négyzetes forma.

Egy-egy család területét ágakból font kerítés határolja, ami kör alakú ívben fut a lakóterület körül. A lakóhely fő épülete a ház, vagyis a „dzsúplrá”: sárból kialakított házikó, aminek alaprajza szabályos kör. A házban tulajdonképpen keveset tartózkodnak, alváshoz, főzéshez szolgáló helyiség, idejük nagy részét a szabadban töltik. Előtere sárból keményre döngölt, tisztára söpört udvar, félkörívben vagy teljes körívben körbefutó, ugyancsak sárból kialakított térelválasztóval határolt terület. Ide szoktak napközbeni beszélgetésre, teázásra kiülni. Az udvar körül, a fal mentén található a különféle melléképületek, a kecskeól, a magtár, lóetető teknő stb., amelyek részben sárból, részben sövényből épülnek. Az udvar körüli terület pusztán föld, vagyis homok, nincs ledöngölve. Gyakori az udvarban egy-egy öregebb fa (nim fa) körül körívben kialakított döngölt terület, amelynek gyakorlati jelentősége nincs, inkább a fa iránti tisztelet kifejezése.

Maga a dzsúplrá négy méter átmérőjű, szabályos kör alakú alapterületre épül. Az alapja és az oldala döngölt sár. Ezt a masszát homokból, illetve tehéntrágyából készítik. A trágyát simára eldolgozzák, hogy ne legyen szemcsés, hozzáadják a megszitált homokot, majd vízzel elegyítve keményebb állagú masszát gyúrnak kézzel, vagy lábbal.

Ezt a masszát a ház földjére döngölik, állandó taposással. A ház oldalfalának kialakítására többféle módszert ismernek. Használhatnak hozzá fa-, illetve kőoszlopokat, a köztes részeket pedig sáros masszával töltik ki. Máskor ágakból font ritkás sövényt futtatnak körbe, és a köztes részt ilyenkor is sárral töltik ki. Végül a körív mentén három-négy centiméteres rétegben rakhatják le a masszát, hosszú időközökben, annyit várva mindig, amíg az előző réteg megköt.

A tető, amit kúposan alakítanak ki,

hús-harminc centiméteres vastagságban összefont ágakból készül. Ez a fedés a régi magyar parasztházak zsúpfedeles tetőire emlékeztet.

A berendezés egyszerű. Néhány főzőeszközön, takarón kívül mondhatni, semmi. A „dzsúplrá” bejárati ajtótól számított bal oldalán található a tűzhely, földön ki-

alakított, kis félköríves, sárból formált főzőhely, amely edénytartó falból, illetve a tűztér előtti hamuzó részből áll. Fölötte található néhány falba mélyesztett fűszertartó polc. Jobb oldalon található az alváshoz szolgáló takarókat, amelyet napközben egymásra rakva, rétegesen összehajtva tárolnak.

Kép és szöveg: Ábrahám Judit

Magdolna, aki meghúzatta a harangokat

Világra eszmélésem első megjegyzett szavai között ott szerepeltek: Bácska, menekülés, partizánok, tömegsír, hiszen másfél éves koromban én is „bácskai menekült” voltam. Bár gyermekkoromban gyakran hallottam valamilyen összefüggésben ezeket a kifejezéseket, szinte felnőtt koromig nem nyertek igazi értelmet. Az elmúlt évtizedek során a bukovinai székelység egyéb „titkai” között, ezt is megfejtettem.

Megtudtam, hogy 1944 októberében, amikor a szerb csapatok, szovjetek támogatásával, visszafoglalták Bácskát, az azt követő vérbosszú alkalmával több tízezer ártatlan bácskai magyar között negyvenkét bukovinai székely családfőt is meggyilkoltak. Mi, bukovinai székelyek csak úgy emlegetjük őket, hogy „negyvenkétember”. Negyven özvegy és százhusz árva maradt utánuk.

Régen tudom, ki kellene kutatni mindent, hogy mi történt velük, beszélni, írni, kellene róluk, hogy emléküik ne merüljön feledésbe. Könyvespolcomon ott sorakoznak Cseres Tibor, Illés Sándor, Matuska Márton, Mojzes Antal könyvei. Gyávaságból, gyengeségből, önévédelemből mindaddig nem mertem beletekinteni a fájdalmak eme mélységes kútjába. Találkoztam valakivel, aki megtette.

2010 őszén az 1944-45-ben a meggyilkolt délvidéki magyar áldozatok emlékére tartandó szentmisére, és az azt követő találkozóra kaptam meghívót. Az áldozatok hozzátartozóival zsúfolásig telt Szent István Bazilikában irtózatosan nagy számok hangzottak el, harminc- negyvenezer áldozatról szóltak a megemlékezők. A gyertyák fényébe bámulva, dermedt szívvel hallgattam a megbocsátásról, a megbékélésről szóló beszédeket. Biztosan azt kell tenni, biztosan meg kellene bocsátani! – gondoltam. De hogyan? A mise véget ért, a Bazilika tornyában felzúgtak a sokmázsás harangok, majd hatalmas döntéssel elnémultak sorra.

A találkozóra is elmentem, több busznyai vendég érkezett a Vajdaságból. Ismét röpké megemlékezés, egy kis agapé, majd eleven beszélgetés töltötte meg a termeket. Sokan körülvették Matuska Mártont, a nagy tiszteletnek örvendő vajdasági író. Senkit nem ismertem, senkihez nem szóltam. Végül megtudakoltam, hogy a szervező hölgyek közül melyik Cseresnyés Magdolna, akinek a meghívást köszönhetem. Szép arcú, karcsú, mosolygós szőke asszonyra mutattak. Odamentem hozzá és bemutatkoztam, néhány szót váltottunk. Legközelebb egy év múlva találkoztunk a parlamenti megemlékezésen. Magas rangú szerb politikus vendég is jelen volt a „tetemrehíváson”. A túlélők, az elpusztítottak hozzátartozói, a csecsemőkoruktól napjainkig háborús bűnösökként megbélyegezettek csak mondták, mondták leírhatatlan, kibeszélhetetlen fájdalmukat. Elhatároztam, hogy Cseresnyés Magdolnát bemutatol olvasóinknak, ő vállalkozott a beszélgetésre.

*

– *Magdika! Minden eddigi hösnömet én találtam. Veled fordítva volt, te találtál meg engem. Hogyan történt?*

– Határozottan emlékszem rá, hogyan történt. Van egy kis köteted, az „Egy asszony két vétkeskéje”, amit én nagyon szeretek, s amit előszeretettel olvastam a lányaimnak. Egyszer megnéztem az interneten, hogy ki is vagy te. Elolvastam az életrajzodat, és láttam, ha áttételesen is, te is érintett vagy a délvidéki eseményekben, akkor írtam neked. Földiek vagyunk, összeköt bennünket a közös sors.

A lánykori nevem Kiss Magdolna, 1952-ben születtem Szolnokon. A szüleim 1943-ban házasodtak össze és '44-ben Délvidék-

„Kiss Tibor mártír nagyapám, 1895–1944, élt 49 évet.”

ről, Verbászról menekültek Magyarországra. Először a sarkadi cukorgyárban találtak munkát és lakást, azután elkerültek Szolnokra, ahol két testvérem után, késői harmadikként én is megszülettem. Az ötvenes évek szegénységében gondot jelenthetett az érkezésem, hiszen igen nehéz anyagi körülmények között éltek a szüleim, de nagyon szerettek. Apám igen jó természetű ember volt, mindenben a jót látta, anyám két lábbal állt a földön, nagyon szigorúan nevelt bennünket drága nagyanyám, Dédike segítségével.

Szolnokon a Cukorgyári Általános Iskolába jártam negyedik osztályig. Nagyon szép és jó iskola volt, egy tanteremben két osztály tanult. Ötödikes voltam, amikor apámat a hatvani cukorgyárba helyezték, azután ott éltünk, így Hatvanban érettségiztem. A középiskolában nagyon jó voltam matematikából, fizikából, ezért a Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Karára jelentkeztem. Végül mégis az ELTE-re kerültem, programozó-matematikusként. Az egyetem mellett matematikát tanítottam, mert vidékről akkor is nagyon nehéz volt taníttatni a gyerekeket, pedig akkor még ingyenes volt az oktatás az egyetemeken. A nővéremmel közös albérletben laktunk, ő építőmérnöki karra járt, a bátyám agrármérnöknek tanult.

Az érettségimet megelőző napon találkoztam a férjemmel, éppen negyvenegy éve, hogy megismerkedtünk. A férjem készítette villamosmérnöknek a cukoripar táv-adatfeldolgozó rendszerét, így akadtunk össze a hatvani cukorgyárban. Három év múlva házasodtunk össze. Esküvő után családi albérletbe mentünk, azután, amikor megszületett a nagyobbik lányom, kiköltöztem a nagymámával egy nagymarosi kisházba.

Az Olajipari Trösztnél volt az első munkahelyem, de miután megszületett a két gyermekem, más munkahelyet kerestem, mert a háztartás, a gyerekek mellett nehéz volt programozó matematikusként érvényesülni.

A férjem Villachban született. Édesapja Ludovikát végzett katonatisztként amerikai fogságba esett, anyósom várandósan utána ment, s így ott született meg a férjem. Miután hazatértek, nagyon nehéz sorsuk lett. A férjem is nagycsaládban nőtt fel, nagymamák, nagynénik szerető együttélésében.

Mi, gyerekek mindig éreztük, hogy van valami nagy titok a családjunkban, valami nincs rendben azzal a mesébe illő Verbással. A felnőttek állandóan Verbásról meséltek, arról, hogy anyai nagyanyám gazdag bácskai lány volt, és hogy milyen mesésen éltek ott. Nekem úgy maradt meg az emlékezetemben, hogy a cukorgyári lakásunk konyhájában libát tömött, finomakat főzött, ellátott bennünket, rengeteget kézimunkázott és keresztretjvényt fejtett. A férje, Gyula nagyapám, volt verbászi nyomdatulajdonos '57 januárjában, Hatvanhárom évesen halt meg, a nagyanyám velünk maradt. Egyetlenegy árva fillér nyugdíjat se kapott, mert a nagyapámnak nem volt meg a tízéves munkaviszonya ideát, amikor meghalt, így a nagymamám nem kaphatott utána özvegyi nyugdíjat.

Mi sokáig nem mentünk haza Jugoszláviába se látogatóba, se nyaralni, mert apám félt visszamenni. Egyszer édesanyám vette a bátorságot és ketten elmentünk egy autóbuzsós társasutazásra. Akkor mutatta meg nekem Crikvenicán, a II. világháború előtt a csa-

Kiss Tibor Tivadar. kissárosi, a 7. temesvári trédivízió hadnagya, cukorgyári főfelügyelő, Ujverbász. 1895-ben született Óverbászon. 1915 május 1-én vonult be és július 20-án az északi harcterre került. Ott résztvett az előnyomulásban, majd Szerbiában, végül 1916 jan. 3-ától a háború végéig Albániában teljesített szolgálatot. Durazzóban egy repülőtámadás alkalmával bombaszilánktól megsebesült. Arany é. k.-et kapott.

ládunk tulajdonát képező, és tudószanatóriumként működő, Seidl Kurhaus épületét a tengerparton. Anyámék gyerekkorukban oda jártak nyaralni.

Apai nagyapám már nem élt, amikor én megszülettem, a szüleim nem is beszéltek nekünk róla soha semmit. Nagyon érdekes, hogy amikor elkészült Cseres Tibor könyvéből a mi bűnösségünket bemutató „Hideg napok” című film, megnéztük a szüleimmel, ma is emlékszem, hogy milyen döbbenetes csönd ereszkedett a családra. Akkoriban anyám már ezt-azt mesélt, hogy mik történtek '44-ben Bácskában a magyarokkal, de arról, hogy a nagyapámat is úgy ölték meg, hallgatott.

A hetvenes évek elején – tizenkilenc-húsz éves lehettem akkoriban –, meglátogattam a Németországban élő nagybácsikámat. Egy

„Középen dédapám, Kiss Gyula verbászi jegyző katona fiaival 1917-ben, balra áll Gyula nagyapám, akit 1944-ben végeztek ki a partizánok.”

este beszélgettünk a régi időről, fényképeket nézegettünk és akkor ő elmondta nekem töviről hegyire, hogy mi történt Tibi nagyapámmal. Addig sűrű titok fedte a családjunkban ezt a történetet, akkor hallottam róla először. Hazatérésem után megkérdeztem a szüleimet, hogy igaz-e, amit a nagybátyám mesélt. S akkor édesanyám elbeszélte, hogy hogyan is történt Tibi nagyapám és a többi verbászi férfi elpusztítása.

Tibi nagyapám, negyvennégy éves tavaszán összehívta a három fiát és azt tanácsolta nekik, hogy menjenek el a Délvidékre. El is jöttek mind, a családból egyetlen férjként ő maradt csak Verbászon. Apám már nős volt, a két testvére még egyetemista, ők apámhoz csapódva szintén átjöttek Magyarországra. Apám kalandos úton Németországba került és már nem tudott visszajutni a körülzárt Budapestre, így anyám bátyámmal várandósan, egyedül vészelte át a főváros ostromát. Senkiről semmit nem tudott, se apámról, se a szüleiről, se a testvéréről, se a Verbászon maradtakról. Az ostrom végén, '45 februárjában fölült a vonatra és visszament Verbászra, ahol csak az öreg nagymamákat és az anyósát találta. Az apósáról senki nem tudta, hová tűnt el. A nagyanyám csak annyit tudott, hogy novemberben, a helyi orvos feleségének a temetéséről vitték el a férjét, azóta senki nem látta.

Anyám összetalálkozott egy emberrel, aki a verbászi tömegsírban valahogy ki tudott menekülni, ő mondta el neki, hogy mi történt a nagyapámmal. Elbeszélte, hogy összefogdosták őket, napokig kínozták, végül összekötözött lábbal kerültek a tömegsírba, ahol még rájuk is lőttek. Legalább három-négyszáz magyart kivégeztek akkor. Nagyanyámék nyilván sejtették addig is, hogy mi történhetett, de valójában csak akkor szembesültek az igazsággal. Erről nem lehetett beszélni, még fekete ruhát se viselhettek az özvegyek, a templomban, a szentmiséken valahogy az énekekbe beleszórták az áldozatok nevét. Nagyon jellemző, hogy szinte minden tömegsírban ki tudott menekülni valaki. Temerinben is mesélték, hogy ott is kimászott valaki a sírból. Megfoghatatlan számomra, amit sok helyütt elmeséltek: két-három fegyveres partizán negyven-ötven magyart hajtott, és nem próbált menekülni senki.

Sokáig nem tudtam mit kezdeni ezekkel az információkkal. A rendszerváltozás előtt Magyarországon se nagyon lehetett nyilvánosan emlegetni a bácskai vérengzéseket. Nem értettem, hogy erről miért nem tanultunk, miért nem volt benne a történelemkönyvekben?

1977-ben jelent meg Illés Sándor könyve, a „Sirató”, azután 1991-ben az „Akikért nem szólt a harang”, ezeket elolvastam. Akkoriban születtek a gyermekeim is, ezért nem tudtam folyamatosan foglalkozni a dologgal, de valahogy mindig ott volt bennem.

Most két éve került elő anyám akkori naplója. Leírta, hogy a verbászi családi háznak csak egy szobáját használhatták, mert a többiben oroszok voltak. Végignézte, hogy hogyan törik össze puska-tussal az eldugott családi vagyont. Ki tudja, hogy még mi minden történt ott anyámmal, de őt legalább nem vitték el táborba, mert várandós volt. Azt is leírta, hogyan szülte meg a bátyámat egyedül a családi háznál. Persze arról is írt, hogy nem volt pelenka, meg, hogy Gyuszika mit csinált, de mellette feljegyezte azt is, hogy „ma is áthajtottak a falon négyezer-kétszáz német foglyot”. Végre előkerült apám, felmérték a helyzetet és egy éjszaka után úgy döntöttek, hogy apám azonnal elmenekül, pár nap múlva anyám is utána megy. Sikerült is a tervük, és így 1945 szeptemberétől itt éltek Magyarországon.

Kiss Józsefről, a csatornaépítő ősnkről sokat meséltek a családjunkban. Kiss József és Gábor hadmérnökök voltak, 1786-ban kerültek le a Délvidékre. Ketten tervezték meg a Ferenc-csatornát, és a kivitelezést is ők irányították. 1793-ban kezdték építeni és 1802-ben adták át. A csatorna a nevét I. Ferenc királyról kapta. Másként

Duna–Tisza–Duna-csatornának is nevezik. Nagy mérnöki bravúr volt a csatorna megépítése és igen nagy jelentőségű, mert több mint kétszáz kilométerrel lerövidítette a gabonaszállítás útját ezen a területen. Kiss József megalakította a kontinens legelső részvénytársaságát a csatorna hasznosítására. Kiss József egyenes ági leszármazottai vagyunk apai ágon. A nővérem azért lett vízépítő mérnök, hogy továbbvigye ezt a családi vonalat.

2002-ben volt a csatorna átadásának kétszázadik évfordulója. A Közlekedési Múzeum szervezett egy nagyon érdekes utat a Délvidékre. Budapesten hajóra szálltunk, Mohácsig elhajóztunk, onnan – első személyszállító hajóként a délszláv háború után – utaztunk szerb vizekre. Kicsi hajóval mentünk, úgy terveztük, hogy Bezdán-nál behajózzunk a csatornába, s ameddig hajózható, addig elme-gyünk. Sajnos, a csatornába nem engedtek be bennünket. Az utolsó pillanatban buszt kellett fogadnunk. Végigjártuk az összes zsilipet, műszaki műemléket Bezdántól Becsőig, nagyon kalandos volt az utunk. Tulajdonképpen én akkor voltam harmadszor Délvidéken. Verbászra is elmentünk, mert ott van Kiss József sírja és a Gáborral közös emlékműve. Ezt az emlékművet Kiss József maga tervezte meg, nagyon szép helyen van, a csatornára néz. Verbásznál rajta van a térképeken is, a Kiss testvérek emlékműve. Egy időben nagyon elhanyagolták, a nagybátyám hozatta rendbe. Mikor ott dolgoztak a munkások, előjött egy parasztember, hogy nála van az emlékmű eredeti, latin feliratos táblája, sok éven át őrizte, vissza is helyezték.

Amikor erről az útról hazajöttem, megalapítottam a Keskeny Út Polgári Kör, – abban az évben alakultak a Polgári Körök – és megszerveztem az első szentmisét a Bazilikában a délvidéki áldozatok emlékére. Nagyon sokan eljöttek. Eljött Matuska Márton is Újvidékről, ő a délvidéki vérengzések kutatásának és feltárásának a legnagyobb tudója, akinek éppen most archiváltuk az irattárát, harmincévi kutatómunka anyagát. Azóta november utolsó vasárnapján a budapesti Szent István Bazilikában imádkozunk azokról „Aki-ért nem szólt a harang”. Már második alkalommal, három busszal jöttek el az áldozatok hozzátartozói, és egyre többen jönnek. Az elmúlt évek során nagyon sokan álltak mellém, támogatták a munkámat. Tavaly kétszer is megemlékezhetünk az Országházban az áldozatokról.

Vannak még túlélők is, és egyre többen elmondanák családjuk szomorú történetét, elűzetésüket a Bácskából. Ezeket a történeteket kis monográfiákban jelentjük meg. Fontos, hogy ezek a monográfiák megjelenjenek, hiszen a hivatásos történészek hatvan évig nem kutathatták az 1944-45-ös, magyarellenes cselekedeteket. Rengeteg munka lenne még, hiszen ez a tragédia majdnem az összes bácskai települést érinti. 2011-ben alapítványt hoztunk létre, amelynek kuratóriuma és kiváló történészekből álló szakértői testülete összefogja a téma kutatóit, a segítőkinket. Megemlékezéseket, ismeretterjesztő előadásokat szervezünk, rehabilitációs és kárpótlási ügyekben is próbálunk segíteni az áldozatok hozzátartozóinak, pályázatokat írunk ki fiatal történészeknek a kutatások végzésére. Ha részlegesen is, de mára már megnyitáltak a szerbiai levéltárak is, ott is folynak kutatások.

– *Gyönyörű családod van, együtt laktok a fiatalabbik lányodékkal, hét aranyos unoka mosolya ragyogja be az életeteket, hogyan tudsz együtt élni nap mint nap a második világháború rettenetes emlékeivel?*

– Családom egyetlen tagja sem él már a Délvidéken, de temetetlen nagyapám és a többi ártatlanul kivégzett becsületes magyar emléke visszahúz. Szeretném elérni, hogy az összes tömegsír megjelöljük, és méltó emlékhelyet állítsunk az áldozatoknak. Addig is november utolsó vasárnapján értük szót a harang a budapesti Szent István Bazilikában.

Kóka Rozália

Falusi Káin

Trifusz Péter képeihez

„A te atyádfiának vére kiált én hozzám a földről.

Mostan azért átkozott légy e földön,

mely megnyitotta az ő száját,

hogy befogadja a te atyádfiának véréét, a te kezedből.”

(I. Mózes 4, 10-11.)

Egy sok-sok éven keresztül lakatlan parasztház lágy, de konok némasága mindig beszédes. A házban, a padlásán, a pajtában, az istállóban, a disznóól mellett hallgatagon porladó, gazdátlanul várakozó eszközök mesélni akarnak. Persze, elsősorban nem konkrét személyekről, hanem az életről, ami a házban zajlott, mielőtt a lakókat eltüntette az idő embertelen kegyetlensége. Vagy az ember időtlen kegyetlensége? Az évek lassú pora és a falu felejtő hallgatása rejtélyes homályt ereszt a házra, amelyben egykor valódi, arccal, személyiséggel és indulatokkal rendelkező emberek élték átalakuló paraszti világuk hétköznapijait.

Aztán megsgárgult papírok kerülnek elő. Nem várt módon kibontakozik a csendből a valódi történet, egy brutális és emberien embertelen éjszaka története, ami csaknem kilencven év távolából is olyan kegyetlen pokolfénnyel világít az írógéppel telerótt papírokról, hogy sorsokat rajzolnak a sorok 1924. június 30. napjának lőporszagú éjszakája elé.

Géza, akit a házban előkerült papírok – a vádirat és az ítélet – előrántanak a feledés mélyéről, tizenkilenc éves, gyenge akarátú, könnyen befolyásolható legény volt az „eset” idején. Egy jó módú, evangélikus gazdálkodó család másodszülött gyermeke, aki barátjával, a két évvel idősebb Gyulával együtt szötte a jövőre és a meggazdagodásra vonatkozó egyre sötétebb terveket.

A legények – a hirtelenjében a falu közelébe került országhatár előnyeit kihasználva – valószínűleg belekóstoltak a csempészkedésbe, vagy legalábbis voltak ilyen terveik, hiszen a tizenkét milliméteres forgópisztoly áprilisi beszerzését ezzel indokolták. A pisztolyt kipróbálták, s mert az nem működött rendesen, május 4-én bevitték a jobb napokat látott közeli városkába, ahol Leopold Géza mechanikust bízták meg a fegyver javításával.

Időközben Gyula mérget próbált szerezni Bécsben élő nagybátyjától, s mert ez a kísérlet nem járt sikerrel, a városka gyógyszerészétől vásárolt patkánymérget. Ugyanezen a napon Géza hetvenöt ezer koronáért – azokban az időkben a környék hetilapjáért ezeröttszáz koronát kértek – és egy arany óralánc lógójáért fél marék sztrichnint vásárolt.

Ördögi, de a későbbiekhez képest gyermekded tervük az volt, hogy Géza bátyját, Istvánt teszik el láb alól: június 6-án Géza a bátyja gombalevesébe kevert némi patkánymérget és sztrichnint, de István megérezte a furcsa mellékízt, és a levest kiöntötte. A néhány kanálnyi leves miatt István délután, az utcán rosszul lett. A szomszédok vitték haza, a fiú elmondta, hogy az ő leveze nagyon keserű volt. Állítólag nagyjának is szólta, aki később azt vallotta, hogy csak Pistáé volt keserű. Senki nem gondolt szándékos mérgezésre.

A fiúkat a kudarc nem tántorította el, június 19-én a falusi búcsúban Gyula csempészett mérget Pista borába. Gyula indulatát – ekkor még – a féltékenység szította: Irma láthatóan Istvánhoz vonzódott inkább. A terv megint kudarcba fulladt, István most is megérezte a keserű ízt, és kiöntötte a bort...

És még mindig nem merült fel senkiben, hogy ezek a legények rosszban sántikálnak!

A sikertelen – nevezzük nevén! – gyilkossági kísérlet hatására Géza és Gyula újabb, veszélyesebb tervet kovácsol. Megváltozik a cél, és megváltozik az eszköz. A lélek feneketlen és sötét bugyraiból kiárad a legmélyebb sötétség.

A búcsú éjszakáján, míg mások mulatnak, és István – még mindig gyanútlanul – a földre üríti a „méregpoharat”, a két legény elhatározza magát a háromszáz lelkes falu történetének legbestiálisabb bűntényére. Az indíték szomorúan egyszerű: az egyikék a bálban gazdagabban tudnak mulatni, akinek nincsen testvére, annak nem kell osztoznia az örökségen sem. Ekkor eldöntik azt is, hogy az „első felvonásra” a Péter-Pál napi mulatság utáni éjszaka, Gézáéknál kerüljön sor, amikor a munkát követő mulatozás után mindenki mélyen alszik. A folytatást két héttel későbbre tervezték...

Június végén az egyik potenciális áldozattal, Gyula öccsével elhozzatják a megjavított revolvért a kisvárosi mechanikustól. 29-én mindketten töltényt vásárolnak attól, akitől korábban a revolvért is vettek. Az öt tölténnyel megtöltött pisztolyt és egy zseblámpát elrejtik a disznóólban.

Hétfő estére minden készen áll. A legkisebb fiú, Kálmán már lefeküdt a pajtában, Géza elküldi a tizenhat éves Jenőt is aludni, és kézen fogva kivezeti a kilencéves kishúgát, Jolánkát is a pajtába. A kislány – szerencséjére – valamiért megijed, megérezhet valamit, és visszazalad a házba, hogy inkább szüleihez aludjon.

Az események pontos idejét nem tudhatjuk, de az bizonyos, hogy Géza éjjel előtt megy a kocsmába, hogy hazahívja Pistát aludni. És ő megy is szépen, hogy a szalmára heverjen álomba szenderegült öccsei mellé. Géza az istállóba indul, mert ő ott szokott aludni nyáron. Eddig átlagos az este, de Géza, ahelyett, hogy lefeküdné, a disznóólhoz megy, ahol már várja őt barátja. Nyilván nem sokat neszeznek, egy órán át csendben várakoznak, aztán előveszik az ólban elrejtett zseblámpát és a megjavított forgópisztolyt.

Géza a pajta hátsó ajtaján – ehhez közel aludtak testvérei – pisztoly nélkül beoson, hogy ellenőrizze, alszanak-e fivérei. Azért ő, hogy ha esetleg valaki ébren van, vagy felriad, akkor ne fogjon gyanút. Mindenki alszik.

Amikor Géza visszatért, Gyula is szemlét tart a zseblámpával. Csak ezek után osonnak be mindketten a pajtába. Géza kezében a fegyver, barátjánál a lámpa. Csendesen felmennek a létrán oda, ahol a szénán szenderegnek a testvérek.

Középen Jenő fekszik, balra tőle István, jobbra pedig Kálmán. Géza a középen fekvő fölé áll, Gyula Kálmán lábánál világít. Először István fejéhez fogja a fegyvert, és elsüti, aztán Jenő következik. Kálmán felébred, megpróbál felülni, de Gyula visszalöki a szénára, és Géza harmadszor is tüzel. A fegyver elsül, de a lövedék helyett csak a lőpor füstje csap ki a csőből, összekormozva a tizenegy éves kislány arcát. Innen már biztosan nincs visszaút, Géza újra meghúzza a ravaszt.

Kedden reggel a családfele ébresztené a pajtában alvó fiait, s mivel a hívó szóra választ nem kap, hátramegy felkelteni őket...

Grozdits Károly

fotó: Trifusz Péter

fotó: Trifusz Péter

fotó: Trifusz Péter (trifusz@gmail.com)

Ismerkedés a néphagyománnyal

Több száz óvodás gyermek és iskolás diák, valamint tanáraik térítésmentesen ismerkedhettek meg hagyományos kultúráinkkal annak a 9,2 milliárd forintos támogatásnak köszönhetően, amelyet a Hagyományok Háza Folklór Osztálya nyert el az Új Magyarország Fejlesztési Terv keretében meghirdetett TÁMOP-3.2.11/10-1/KMR-2010-0022 számú pályázaton. Sándor Ildikó projektmenedzsert arra kértük, hogy ismertesse a 2011 júliusa és 2012 augusztusa között lezajlott programot.

A Hagyományok Háza évek óta sikeresen futó gyermek- és ifjúsági ismeretterjesztő programjait szedtük egy csokorba „Add tovább!” elnevezéssel 2010 elején. Nem volt nehéz dolgunk: a fiatal korosztálynak szóló programjaink alap gondolata, szemléletmódja egy töről fakad. Intézményünk küldetésének (követésünk elérhető hagyományt a 21. század emberének) megfelelő, a korosztály életkori sajátosságait figyelembe vevő, sokszínű, módszertanilag gazdag, a néphagyományt műveltség-egész-ként bemutató foglalkozástípusaink lettek a projekt alkotóelemei.

Kiemelten fontosnak tartjuk, hogy a fel-növekvő generációban tudatosuljon népművészetünk páratlan gazdagsága. Célunk, hogy műveltségük részévé váljon a hagyományos paraszti kultúra, különösen a népzene, a néptánc, a népköltészet és a díszítőművészet szeretete, ismerete. A támogatásnak köszönhetően hátrányos helyzetű és fogyatékkal élő résztvevőket is fogadhatunk. Új témákkal, a vásárral, Gergely- és Balázs-napi szokásokkal bővítettük a kínálatot. Élményeink, gazdagodó szakmai tapasztalataink, a résztvevő gyerekek és a kísérő pedagógusok megerősítenek bennünket abban, hogy elkötelezetten folytassuk a projektidőszak lezárulta után is a programokat.

Gyerekek számára meghirdetett programjaink közül a legrégebbi a „Találkozás a néphagyománnyal”. Az ötletgazda, Neuwirth Annamária elképzelése nyomán egy-egy alkalommal közel száz kisdíák a legavatottabb előadók közreműködésével, színházi közegben találkozik a népzenevel és a néptáncal. A Magyar Állami Népi Együttes táncosai és zenekara egy tanóra alatt a Kárpát-medence legjellemzőbb táncípusait, viseleteit és az ezektől elmaradhatatlan hangszeres népzenevet vonultatják fel. A színpadi műsor népmesével zárul, Fábíán Éva a tündérmeséket énekszóval, tilinkózással fűszerezi. Ezt követően kisebb csoportokban, forgószínpad-rendszerben kézműves foglalkozá-

son (csuhézás, nemezelés, rongybaba készítés), hangszerbemutató és táncházban szereznek újabb élményeket a résztvevők.

A naptári ünnepek – „Jeles napok” – és a hagyományos, kézműves mesterségek – „Mesterségünk címere” – rejtelmibe a résztvevők életkori sajátosságaihoz igazodó, kétórás foglalkozásokon vezetjük be az óvodás és iskolás csoportokat. Témakörök: kukoricafosztás, vásár, karácsony, Gergely- és Balázsjárás, farsang, március 15. ünnepe, húsvét, pünkösöd, szövés-fonás, kenyérsütés, pástorkodás, íródeák. Ezeknek a foglalkozásoknak az alapkérdése: milyen tanulással szolgálhat a ma embere, még inkább – gyerekekről lévén szó – a fel-növekvő generáció számára elődeink fölhalmozott tudása, életmódja, hagyományai? Kukoricafosztó foglalkozásunkon például egyszerre ismerkedünk meg egy társas munka- és szórakozási alkalommal, a kukorica mint Amerikából való növény kultúrtörténetével, és azzal a paraszti gazdálkodásra jellemző szemléletmóddal, hogy e növény minden alkotórészét fölhasználták, nem termeltek szemetet. A néphagyomány több területét is bevonjuk egy-egy témakör feldolgozásába: egyes foglalkozások a tematikához igazodó népdallal indulnak, mások mesével zárulnak, a népköltészet műfajok közül a témakörök-höz összegyűjtött találós kérdések és köz-

mondások is megjelennek. Élő, hangszeres népzene (és rövid közös táncolás) is kapcsolódik a foglalkozásokhoz. A szépen formált népművészeti tárgyakat kézbe véve, közelről megismerve, megtapintva fedezik fel azok minden titkát a gyerekek. Archiválások, filmrészletek, fotók megtekintése, dramatikus játékok is megjelennek több témakörnél.

A „Figurás” gyerekbérletes előadásokon saját korosztályuk segítségével hozzuk közel a néphagyományt nézőinkhez. A színpadon közreműködő zenészek és táncosok maguk is gyerekek, fiatalok. A 2011-12-es tanévben a Pesovár Ferenc Alapfokú Művészeti Iskola (Százhalombatta), a Sajnovics János Alapfokú Művészeti Iskola (Tordas), a Bihar János Alapfokú Művészeti Iskola (Budapest) és a Gödöllő Táncgyűttes Gyerekcsoportjának tagjai a Mezőföld, Hajdúság, Dél-Alföld és Galga mente zenés-táncos hagyományait, szokásait, játékeit ismertették meg a közönség soraiban ülő gyermekekkel. A program legfontosabb eleme éppen ez, hogy a résztvevők azt érzik, akár ők maguk is ott lehetnének a színpadon.

A „Forgószél” és „Garabonciás” hon- és népismereti tanulmányi versenyen négyszáz diák kapott feladatokat egy tanévben át. A jeles napok és az egyes évszakok munkatevékenységei, valamint a „Szóló szőlő, mosolygó alma, csengő barack – Gyümölcsök a magyar paraszti kultúrában” elnevezésű témakörben végeztek gyűjtőmunkát. A leg-sikeresebb versenyzők táborig kereteket közt mélyíthették tovább tudásukat a néprajz különböző területein.

Lejegyezte: Serfőző Melinda
Fotó: Korzenszky Anna

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Időbeli és táji eltérések az új stílusú népdalok erdélyi térhódítása során

Mint ismeretes, a *stílus* fogalmát Bartók Béla honosította meg a magyar népzene-kutatásban. *A magyar népdal* című, 1924-ben megjelent alapvető műve bevezetőjében a népzene, illetőleg (az ő kedvelt és jól megokolt szóhasználatával) a parasztszene szigorúan szabatos definícióját a következőképpen foglalta szavakba: „Szűkebb értelemben vett parasztszene *mindazoknak a parasztdallamoknak az összessége*, amelyek egy vagy több *egységes stílus*hoz tartoznak.”^[1.] Azóta a magyar népdalkutatók a stílusok meghatározását és részletes jellemzését tartják a dallamok osztályozása és rendszerezése legfontosabb céljának. Egyszermind általában úgy vélik, hogy a morfológiai elemzések alapján megállapított stílusok történeti képződményekként értelmezhetők, melyek a népzene fejlődésének más-más fokozatait jelentik.^[2.]

Amikor Bartók régi és új stílusú dallamokat különböztetett meg a magyar zenei hagyományban, tulajdonképpen időbeli sorrendbe állította a vizsgált anyagot. E két stílus létezésére legelőször *A magyar katonadallamok dallamai* című, 1918-ban német nyelven közölt tanulmányában mutatott rá.^[3.] A csoportosítással azonban nem volt megelégedve, s ezért az 1930-as években hozzálátott annak tökéletesítéséhez. Így a régi stíluson belül két alosztályt különített el: az úgynevezett A1 osztályba a négy izometrikus sorból álló, nem architektonikus szerkezetű, változatlan ritmusú dallamokat sorolta, míg az A2 osztályba a négy izometrikus sorból álló, nem architektonikus szerkezetű, de alkalmazkodó pontozott ritmusú dallamokat. Bartók felfogása szerint az utóbbi ritmus kétségtelenül a magyar zenefolklor sajátossága, azonban újabb időben alakult ki. Az evolucionizmus híveként Bartók ebben az esetben is arra törekedett, hogy az osztályozási eljárások révén a stílusok fejlődésének elképzelhető időrendjét érzékeltesse.^[4.]

Kodály Zoltán *A magyar népzene* című, 1937-ben kiadott szintézisében „a népzene ősrétegének” nevezte a régi stílusú, ötfokú dalokat. Ugyanott felhívta a figyelmet arra a körülményre, hogy „a stílusok egész sora bontakozik ki a vizsgálódó előtt”^[5.] Ez az észrevétel az etnomuzikológusok következő nemzedékeit határozottan ösztönözte, hogy igyekezzenek a népdalkincs belső rétegződésének minden részletét feltárni. Amint az imént említettem, már maga Bartók megkísérelte, hogy az eladdig egységesnek tartott régi stílus keretén belül finomabb különbségeket domborítson ki.

Megfigyelhető volt, hogy a történeti és a strukturális vizsgálati módszer egyidejű érvényesülése folytán a *stílus*, a *réteg* és az *osztály* szavak igen gyakran rokon értelmű kifejezéseként fordultak elő. Ezek mellett az olyan szókapcsolatok, mint *stílusréteg*, *stíluscsoport*, *stílustömb*, *dallamkör* és *dallamcsalád* is többnyire hasonló értelemben voltak használatosak. Egyes esetekben a megjelölések sokfélesége voltaképpen csak az egyhangú szóismétlések elkerülését célzó szándéknak, a választékosabb kifejezőmód igényének tulajdonítható. Kétségtelen, hogy valamennyi közül a *stílusréteg* szókapcsolat volt a legjelentősebb. Ez olykor helyettesítette a *stílus* fogalmát, máskor pedig ugyanazon stílus bizonyos részére vonatkozott.

A népzene-kutatók érdeklődése sokáig főképpen a régi stílusok tanulmányozására irányult. Ennek egyfelől az volt az oka, hogy a régi dalok történeti és művészi értékét mindig kimagaslónak tartották, másfelől már kezdettől fogva megnyilvánult az a nem is indokolatlan aggodalom, hogy ezeket a dalokat a feledésbe merülés kikerülhetetlen veszélye fenyegeti. A kutatástörténet egyik paradoxona, hogy az óhatatlan pusztulástól való félelem sűrű és rendkívül nyomatékos hangoztatása közepette még fél évszázaddal később is

– az új stílus teljes virágzása idején – bámulatos mennyiségben jutottak felszínre archaikus jellegű dallamok és szövegek (természetesen nem mindenütt és nem egyforma bőségben).

A régi dallamok – például az ereszkedő vonalú, ötfokú kvintváltók, a diatonikus recitatív sirató stílusúak és a pszalmódizáló dallamok – valódi korának megállapítására nem álltak forrásként a távoli múltból származó följegyzések a folkloristák rendelkezésére. Írásos dokumentumok hiányában érvekként a saját és a keleti rokon népek körében ugyancsak a 20. század folyamán gyűjtött anyag közötti hasonlóságok szolgáltak. A történészek és a nyelvtudósok példamutató kutatási eredményei serkentően hatottak az összehasonlító módszernek a népzene-kutatásban való alkalmazására. A más tudományterületeken nyert tapasztalatok az etnomuzikológusok hipotéziseinek támpontjaivá válhattak.

A régi stílussal ellentétben az új stílus vizsgálatának előfeltételei sokkal kedvezőbbek, ugyanis ennek fejlődési folyamata a 19. század közepe óta napjainkig számos kiadott, illetőleg kézíratos gyűjtemény alapján követhető. Minthogy az új stílusú dallamok a nagyszabású, tudományos igényű gyűjtések megindulásakor a föllendülés, a diadalmas térhódítás szakaszában voltak, és már úgyszólván uralták a falvak nagy többségének zenei életét, úgy tűnt, hogy stíluskritikai elemzésük nem égetően sürgős, még várhat. Ezenkívül a szakemberek az új stílust – Bartók véleményével egyetértve – szinte máig homogén tömbnek tekintették,^[6.] és inkább csak keletkezésének idejéről vitatkoztak. Egyes zenetörténészek szerint az új stílus a 18. század folyamán alakult ki, bár gyökerei már régebben megjelentek.^[7.] Folkloristák viszont azt vallották, hogy a stílusváltás a 19. század második felében ment végbe.^[8.] A legutóbbi években végzett kutatások Bartók álláspontját erősítették meg, aki előbb már említett (1921-ben lezárt és három évvel később napvilágot látott) könyvében így nyilatkozott: „Az új stílussal elsősorban, jobban mondva szinte kizárólag a fiatalabb nemzedék él, amely a régi stílus dallamaitól lassanként teljesen elidegenedett. A zenei érzésnek ez az átalakulása, mely legjobban az utolsó évtizedekben volt észlelhető, szinte forradalmi mondható, melynek a régi dallamok idővel teljesen áldozatul fognak esni. Ennek a zenei forradalomnak hatása nem szorítkozott kizárólag magyarlakta földre.”^[9.] Bartók ugyanott arra is rámutatott, hogy az új dalokban előforduló alkalmazkodó tempo giusto ritmus, az izometrikus versszak szerkezet, valamint a gyakori pentaton dallamfordulatok „a régi magyar parasztszenestílusból származó örökségnek tekinthetők”.^[10.] Kodály Zoltán megállapítása szerint pedig, melyet követőinek újabb vizsgálatai is igazoltak, „az új magyar dallamstílus szerves folytatása a réginek”,^[11.] jóllehet fölismerhetők rajta a népies műdal és az európai zene hatásának bizonyos nyomai.

Az új stílusú dallamok legfeltűnőbb sajátosságai a visszatérő szerkezet (vagyis az első és a negyedik sor azonossága), valamint a boltíves dallamrajz. Vargyas Lajostól tudjuk azonban, hogy több ismertetőjegyet szükséges szem előtt tartanunk, ha a stílust kifogástalanul akarjuk meghatározni: a szerkezeten és a dallamvonalon kívül a hangnemet, a ritmust, a hangterjedelmet, a szótagszámot, a tempót, az előadásmódot, a sorzáró ritmusformákat és a funkciót is figyelembe kell venni.^[12.]

In Almási István: *A népzene jegyében. Válogatott írások.*
Az Európai Tanulmányok Alapítvány Kiadója.
Kolozsvár, 2009. 269–274. o.

Bereczky János, Vargyas felfogásához igazodva, nemrég hozzátartott az új stílus jellemző vonásainak mélyreható tanulmányozásához. Hatalmas anyag tüzetes elemzése nyomán bebizonyította, hogy egy korai és egy kifejlett új stílusról lehet beszélni, melyek a stílus két fejlődési fokát képviselik. Bereczky azt is megállapította, hogy a korai új stílusú dallamok az 1850-es években tűntek fel, és a következő két évtizedben terjedtek el, a második réteg pedig az 1870-es években formálódott ki, és a 19. század végén terjedt el.^[13.] Állításai a kifejlett új stílus elterjedésének idejéről megegyeznek Bartók véleményével. Ebben a vonatkozásban kivételes figyelmet érdemel Vargyas Lajos következtetése: „az új stílus még a múlt [XIX.] század második felében sem volt divatos, csak a századforduló táján és azóta lett azzá, amint a nagy gyűjtők tapasztalata is igazolta.”^[14.]

Nem fér hozzá kétség, hogy az új stílusú dallamok a magyar nyelvterület középső vidékéről hihetetlen gyorsasággal jutottak el csaknem mindenhova. Néhány táj azonban még az első világháborút közvetlenül megelőző években is érintetlen maradt e stílus ex-

panziójától. Ezt a tényt látszik igazolni két, 20. század eleji, kéziratos népdalgyűjtemény. Mindkettő azoknak a népdalgyűjtési pályázatoknak az eredményeként jött létre, amelyeket Seprődi János, a magyar népzene-kutatás jeles úttörője a Kolozsvári Református Kolégium diákjai számára írt ki.

Az utókor figyelmére különösen érdemesek azok a dallamok, amelyeket Kocsis Lajos jegyzett le 1911-ben a Szamos menti domb-ság két falujában: Alsó- és Felsőtőkön. Ez a kézirat kiváló munka „mind a gyűjtött anyag jellege és hitelessége, mind a dallamjegyzések megbízhatósága és a leírt néprajzi megfigyelések tudományos értéke tekintetében”.^[15.] Kocsis Lajos volt az első, aki az említett vidéken magyar és román népi dallamokat gyűjtött. Szembetűnő és nem lehet a véletlen műve, hogy ebben a gyűjteményben egyetlen olyan dallam sem fordul elő, amelyen föl lehetne fedezni az új stílus ismertetőjegyeit. A fiatal gyűjtő Felsőtőkön született. A vidék zenei hagyományaiban tehát otthonosan mozgott. Kétségtől lejegyzett volna új dalokat is, ha ilyenek akkoriban ott használatban vannak. Továbbá a dallamok legnagyobb részét a környék leghíresebb magyar primása, az 1920-ban elhunyt Szalontai János hegedűjátéka alapján írta le. Tudvalevő, hogy a falusi zenészek rendszerint elsőként jutottak hozzá az újdonságokhoz, s azokat hamarosan tovább is adták. Szalontaitól azonban Kocsis nem gyűjtött új stílusú dallamokat, mert az föltehetően nem találkozott még velük.^[16.]

A másik térség, ahova az új dallamok valószínűleg tetemes késséssel érkeztek meg, Aranyosszék, egészen pontosan az Aranyos folyó alsó mentén fekvő falvak. Egy 1883-ban történt gyilkosság nyomán keletkezett ún. ponyvaballada első szövegváltozatát Jankó János jegyezte le 1892-ben Szentmihályfalván.^[17.] A következő variáns, immár dallamával együtt, Seprődi egyik névtelenségben maradt tanítványának pályázati munkájában bukkant fel 1905-ben.^[18.] 1963 és 1966 között, azaz közel háromnegyed századdal Jankó közlése után, hat aranyosszéki faluban újabb 15 adatot sikerült gyűjteni a balladához. Összesen „16 változathoz 14 eltérő dallam társult. E dallamok fele a régi stílusú népzenehez tartozik, fele pedig a népies műdalok közül, illetve a népdalok és műdalok határterületéről való [...] új stílusú dallammal egyik faluban sem énekelték a balladát.”^[19.] Versszakai négy izometrikus 11 szótagú sorból álltak. Ez a versszakképlet egyáltalán nem ismeretlen az új stílusú dalok között. Az énekesek ennek ellenére két emberöltő múltán sem fogták a szöveget új stílusú dallamra, hanem emlékezetükben azokat a dallamokat őrizték, amelyekkel közvetlenül keletkezése után volt hallható. Ilyenformán ez az eset is arra enged következtetni, hogy a 20. század elején a Torda környéki helységekbe még nem hatolt be az új stílusú dallamáradat.

Milyen módon terjedhettek dalok egy olyan korban, amikor nem léteztek rádió- és tévékészülékek, a falvak lakói pedig zeneileg írástudatlanok voltak? Kizárólag a személyes kapcsolatok útján. Mivel azonban a közlekedési viszonyok sok helyütt elképesztően gyatrak voltak, nem egy község hosszú ideig teljesen el volt szigetelve a külvilágtól. Csupán a legények kötelező katonai szolgálata, különösképp az első világháború idején, valamint a lányok városi cselekedése létesített valamelyes kapcsolatot más vidékek lakosaival.

Végeredményben tehát az új stílus térhódításának folyamán észlelhető késés az említett tájakon a gazdasági elmaradottság következménye volt. Megjegyzendő egyszersmind, hogy a Székelyföld gazdasági és társadalmi szempontból fejlettebb vidékein, valamint az Alföldhöz közelebb fekvő és nyitottabb Kalotaszegen már a 20. század első éveiben lehetett új stílusú dallamokat gyűjteni. Egyébként is megállapítható, hogy a régi hagyományokhoz való ragaszkodás természetes ösztöne nem volt okvetlenül akadálya a dalkincs megújítását eredményező hatások érvényre jutásának.

Almási István

JEGYZETEK

- [1.] Bartók Béla: *A magyar népdal*. Budapest, 1924. VII. (A továbbiakban Bartók 1924.)
- [2.] Vö. Janka Szendrei: *Auf dem Wege zu einer neuen Stilordnung der ungarischen Volksmusik*. Studia Musicologica XX (1978). 377. o.
- [3.] Béla Bartók: *Die Melodien der madjarischen Soldatenlieder*. K.u.K. Kriegsministerium Musikhistorische Zentrale, Historisches Konzert am 12. Jänner 1918. Universal Edition A. G. Wien 36–42. o.
- [4.] Vö. Bartók Béla: *Magyar népdalok. Egyetemes gyűjtemény*. Sajtó alá rendezte Kovács Sándor és Sebő Ferenc. Budapest, 1991. 25–30. o.
- [5.] Kodály Zoltán: *A magyar népzene*. Budapest, 1937. 15. o.
- [6.] Vö. Bartók 1924. LXX.
- [7.] Vö. Szabolcsi Bence: *Adatok az új magyar népdalstílus történetéhez*. In Sz. B.: *Népzene és történelem*. Tanulmányok. Budapest, 1954. 26–58. o.
- [8.] Vö. Vargyas Lajos: *A magyarság népzeneje*. Budapest, 1981. 340–341. o.
- [9.] Bartók 1924. XLV.
- [10.] Bartók 1924. XLVI.
- [11.] Kodály Zoltán: *i. m.* 34. o. Lásd továbbá Jagamas János: *A magyar népdal régi és új stílusának kapcsolatairól*. In Zenetudományi írások. Szerk. Szabó Csaba. Bukarest 1977. 52–72. o.
- [12.] Vö. Vargyas Lajos: *i. m.* 335–337. o.
- [13.] Lásd Bereczky János: *A korai és a kifejlett új stílus*. Zenetudományi dolgozatok 1992, 1994. Budapest, 1994. 217–242. o.
- [14.] Vargyas Lajos: *i. m.* 340. o.
- [15.] Almási István: *Kocsis Lajos század eleji népzene-gyűjtése*. Zenetudományi írások. Szerk. Benkő András. Bukarest. 1980. 272. o.
- [16.] Vö.: *i. m.* 275. o.
- [17.] Lásd Jankó János: *Torda, Aranyosszék, Torockó magyar (székely) népe*. Budapest, 1893. 261. o.
- [18.] *Népköltési gyűjtemény Aranyosszék-ből*. Kézirat. Kolozsvár, 1905. 14–15. o.
- [19.] Almási István: *Bajka Sándor balladája*. In Zenetudományi írások. Szerk. Szabó Csaba. Bukarest, 1977. 106. o.

MURÁNYI SÁNDOR OLIVÉR:

ZORDOK, A SZÉKELY SZAMURÁJ

Verőfényes napra ébredtek. Anikó kelt fel elsőnek. Zordok az ágyból nézte a hölgy meztelen hasán játszó fényt. A kezdet kezdetétől erről a nőről álmodott, magas testalkatáról, feszes melleiről és gyönyörű fenekéről.

- Ma farsangi bál van egy közeli faluban. Eljössz velem?
- kérdezte Anikó.

- Veled örömmel bárhová - válaszolta Zordok, azzal kiszállt ő is az ágyból, és a nyitott ablak elé lépve átkarolta újdonsült kedvese csupasz derekát. A lány ettől olyan izgalomba jött, hogy határozottan markolta meg választottja már ágaskodó szerszámát. A harcos nem habozott, a párkány felé fordította Anikót, és hátulról úgy elkezdte sorozni, hogy a ház előtt elhaladó emberek nem győztek szörnyülködni a kéjes morgáson és sikongáson. Amikor mindketten újra nyugalomra leltek, megmosták egymás hátát a forró zuhany alatt. Kényelmes mozdulatokkal öltötték magukra ruháikat.

Napközben a városban sétáltak. Estefelé vonatra ültek. Egyórás út várt rájuk. Zordok kidugta fejét a vonatablakon, hogy arca felfrissüljön az alkonyi szélről. Alagutak követték egymást, a régi szerelvény hangosan zakatolt bennük. A szürkületben még látszott a vasút mellett hőmpölygő széles folyó, partján az erdővel. Elhagyott vasútállomáson szálltak le, ahonnan mintegy hat kilométert kellett gyalogolniuk a zárt völgyben elterülő faluig. Egy- más kezét fogva botorkáltak a sötétben. Másfél óra múlva énekesző ütötte meg fülüket. Fények villantak. Az első háztól hangos gyerekraj kísérté őket a művelődési házig, ahol már állt a bál. Beléptek a dohos helyiségbe. Ördögmaszkos figura ugrott eléjük borospoharat nyomva kezükbe. Zordok élvezettel forgatta szájában a jóízú fehérbort. Körülnézett. Szemei megakadtak a színpadon hegedülő vén cigányon. A fogatlanul vigyorgó primásnak vérében volt a muzsika, valósággal eltörpült a háta mögött játszó zenekar, úgy cifrázta a dallamsorok végét, hogy megvadította vele a farsangolókat, akik furábbnál-furább jelmezeikben táncoltak a terem közepén. A bejárat melletti kályhában tűz ropogott. Zordoknak gyerekkori táncórái jutottak eszébe, amikor országos versenyre készítette tanítója a kis szólótáncost. Ekkor még nem lépett a küzdelem útjára, később jött csak rá: a mozdulatok azonosak - nemhiába lejt több természeti nép is harci táncot háború és vadászatai előtt. Ugyanarról a mozgásról van szó, mivel a szándék is ugyanaz: nem a győzelem, hanem, hogy ne veszíts. A nőtlen férfiak egymással versengve járták el a legényest a falusi ünnepeken. A lányok kegyeiért küzdöttek. Mozdulataikat a dallam irányította, nem tervez-

ték előre, milyen figurákat járnak, táncuk mégsem vált szaggatottá vagy egyhangúvá. Ugyanúgy ragadták meg e pillanat és alkalom nyújtotta lehetőségeket, mint amikor féltékenységből bicskával rontottak egymásra. A házasok tánca már szinte mozgásmúzeumnak tűnt, lépéseikből hiányzott a küzdés lángja, ők már feleségüket emlékeztették csizmaverőjükkel a régi szép időkre, vagy gyerekeiknek igyekeztek átadni tudásukat.

- Legényest! - lépett habozás nélkül a primás elé Zordok. Tudta, nehéz feladatra vállalkozik: a falu arról volt híres, hogy itt táncolták valamikor a kontinens legvirtuózabb és legbonyolultabb legényesét, amelynek lépéseit a harcos még kislányként sajátította el. Már a szerkezete is rendkívülinek számított: pontokat kellett táncolni. Egy pont négy elemből állt: A: kezdő figura, B: fő figura jobb lábbal, B: fő figura bal lábbal, C: záró figura. ABBC - így rajzolta fel annak idején a táblára tanára. Több mint ötven ilyen pontot tanult meg, hogy változatossá tegye táncát.

A meglepetés moraja lett úrrá a termen. Minden szem a fiúra szegeződött. A cigány húzni kezdte a legényest. Zordok egy hatalmas ugrással kezdett. A záró figura után lelkes taps ütötte meg fülét. Az emberek a terem szélébe húzódva figyelték a harcost, aki kész volt a megméretetésre. Leglátványosabb, legenergikusabb pontjait járta el, már-már valami atléta mutatványához hasonlított előadása. A hetedik pont után csorgott halántékáról a víz. Merészség volt részéről, hogy ő nyitotta a versenyt, meg is békült a gondolattal: az utána jövő legények meg fogják alázni, hisz e tánc az övék, falujukból ered. - Sokkal nehezebb, mint egy vérbe fúló ökölharc, itt folyamatosan kell gyorsnak lenni - gondolta, miközben úgy tekergette a zenére lábait, hogy a nézősereg szinte képtelen volt követni szemével. Olyan pontok következtek, amelyeket egykori táncsoportjából csak ő tudott eljárni. Lazán dobta szét ugrás közben bokáit közönsége nagy tetszésére. Így is nevezte el maga számára e pontot, hogy ne feledje: laza boka. Eltáncolásában még nem talált ellenfélre, de most minden eshetőségre elkészült, legjavát nyújtotta annak, amit egy füzetbe jegyzett fel az évek során, hogy mind eszébe jusson, amikor gyakorol. A következő pillanatban keresztbe kapta lábait a levegőben. Az akrobatikus mutatvány felvillanyozta a báli sereget. Férfiak és nők ütemes tapssal segítették, hogy fáradsága ellenére is tartsa az ütemet. A cigányprimás elégedetten húzta mosolyra száját. Zordok Anikó örömteli mosolyáért küzdött, nála akart tetszést aratni. Azonban annyira kellett figyelnie lépéseire, hogy nem láthatta a lány arcát. A huszonegyedik pont után hatalmas cigánykerékkel búcsúzott közönségétől. A jelenlévők üdvrivalgás közepette rohantak hozzá, lefogták, és a cigány elé kísérték, hogy táncoljon még. Zordok

*Részlet a pozsonyi Kalligram Kiadónál
2012-ben megjelent regényből.*

Murányi Sándor Olivér – Az író-harcművész-néptáncos 1974-ben született. 1987-ben a Nicolae Ceaușescu főfelváltás tiszteletére rendezett Megéneklünk Románia Országos Fesztiválon legkisebbségiként első díjat nyert kalotaszegi legényessel, megelőzve a többségi táncosokat. 1986-ban kezdett karatézni, 2006-ban lett fekete öves, harmadik danos karate-mester, előtte 1998-ban országos bajnok. Tizennyolc évesen két hétig volt ferences szerzetesjelölt – állítása szerint ennyit bírt nő nélkül. Kötetei: Üres és Téli – harcasszé, Erdély Magyar Irodalmáért Alapítvány, 2007; Felnyomták szentnek, Erdélyi Híradó – Előretolt Helyőrség Szépirodalmi Páholy, 2007.

kivette az egyik férfiú kezéből annak borospoharát, jóízűt kortyolt a szőlőnedűből, és folytatta.

– Meg akarjátok ölni szegény gyermekeket? – sápirozott egy anyóka a kályha mellől.

Harminchárom pontot járt el. Ennyit még soha életében nem táncolt. Nagy meglepetésére egyetlen legény sem váltotta őt a primás előtt. Megállt. Két kezét felemelte. Minden irányba fordulva integetett az őt körülvevő tömegnek, majd Anikóhoz indult, aki ragyogó szemekkel ölelte át. Hevesen csókolták egymást. Ahogy befejezték, a jelenlevők megtapsolták őket.

– Hol vannak a falu táncosai? – kérdezte fáradtságtól kapkodva a levegőt egy mellette álló idős bácsitól.

– Rég volt fiam, meglehetősen rég, amikor táncal versenyeztek nálunk. Manapság valami majomtáncot járnak gyerekeink a bálókban. Amerikából származik, a televízióban látják, és úgy tartják, ez a divat. Csimpánzokként billegetik hátsójukat valami dallamtalan zenére, amelyből csak a dobritmus hallatszik, a pontokat, sajnos, nem tanulták el apáiktól. Egyetlen férfi tud még itt igazán táncolni, nyolcvanhárom esztendősen, és a falutól három kilométerre lakik egyedül egy istállóban. Fura történet az övé, akarjátok hallani?

– Feltétlenül – sietett a válasszal Zordok, azzal az öreg mellé telepedett, és bort töltött mindkettőjük poharába. A farsang hangjai megszűntek létezni számára.

– Sok-sok évvel ennek előtte, egy fagyos januári hajnalon történt. A falunak az egyik, ágyhoz kötött öregemberre véletlenül nyitva hagyta konyhájában a kályhaajtót. Takarójának sarka hozzáért a parázshoz. A falu népe az öreg segélykiáltására ébredt. A hideg téli szél széthordta a lángokat, a tűz percekben belül szétterjedt. Az emberek hálóingben rohantak ki a házak feletti dombra, onnan figyelték dermedt rémülettel lángokban álló otthonukat. Napkeltére izzó zsarátnok maradt csupán a falu házainak nagy részéből. Üszkös falak, recsegő deszkák jeleztek a tűz útját. A vésznek egyetlen halálos áldozata volt: az öregember. A férfiak ugyan erejükön felül dolgoztak, kutakból hordták a vizet, ám mindez mit sem ért: az éhes tűznyelvek csak akkor csitulnak el, amikor a falu végén lakó kántor házat is majdnem egészen felemésztették. A levegőben még napok múlva is érződött az elszenesedett fa, az elégett kamrák és a megperzselődött disznók orrfacsaró szaga. A falusiak összeírták veszteségeiket: a sertéseket, a házat, a különféle szerszámokat, a gabonát és a kelmét, amit nagyapáiktól örököltek. Egész életükre eladósodtak. Mindenki a tűz előidézőit, az öregember fiait okolta.

– Egyedül hagyták apjukat, míg a kocsmában ittak! – ismételték az emberek. Csakhogy többen egész másban

látták a csapás okát. Az öregember családjában mindennapos volt a veszekedés. A legnagyobb fiú és az apa vitái rendre azzal végződtek, hogy a fiú jól elverte apját. Az egyik faluünnepen sokan szemtanúi voltak egy ilyen szégyenteljes esetnek.

– A lobbanékony család perpatvarai átkot hoztak a falura – vélekedett háza romjait takarítva a kántor. Az öregek tanácsa a kár teljes felmérése után szabta ki a büntetést: az öregember fiait hét év száműzésre ítélték a falutól három kilométerre levő folyó túlsópartjára, egy rozoga istállóba, ahol valaha pásztorok éjszakáztak. Távozásuk előtt az egész falut meg kellett hívniuk sertésvacsorára. Mivel a két kisebb fiú az ítélet hallatára végleg eltűnt, a legidősebbnek egyedül kellett vállalnia a büntetést. Családjával kénytelen volt a folyó parti romos istállóba költözni. A férfinak két kisgyereke volt. A fiúcskát és a kislányt ki kellett vennie az iskolából, mert az istállótól faluig vezető hosszú út veszélyes szakadékok mentén haladt. A férfi úgy bocsátott meg halott apjának, hogy a tőle tanult táncpontokat naponta eljárta fűtörészve a folyó partján. Milyen a magunkfajta makacs ember, a hét év elteltével a család a falu iránt érzett daczból az istállóban maradt. Ekkor a már legénnyé cseperedett fiú is tudta a táncot, de neki sem akarázott visszaköltözni az emberek közé. Amikor serkent a bajsza, maga mellé vette a nyáját arra legeltető pásztorleányt, és gyerekeket nemzett neki. A most ott lakó nyolcvan évvel ezelőti öreg Pintér a család utolsó sarja, a megbüntett férfi unokája, magányosan él az istállóban. Az egyedüli, aki tudja még híres táncunkat. Néhány legény eljárt hozzá a pontokat tanulni, de később mind a városba költöztek.

Zordok poharat kért Anikó számára, és bort töltött. Kocintottak.

– Fiam, ha nincs, hol megszállnotok, nálam aludhattok – ajánlotta a mesélő öreg. Fáradtak voltak, nem kérték hát magukat.

– Reggel meglátogatjuk Pintért – suttogta Zordok a paplan alatt kedvesének. Aznap éjjel hatalmas tűzről álmodott. A lobogó fénycsóva körül riadt emberek rohángáltak. Izzadtan ébredt.

– Sokat forgolódtál az éjszaka – említette meg Anikó. Az öreg tejjel kínálta őket a reggeli fejből, és elmagyarázta, merre kell menniük. Hajnalodott. Megköszönték a szállást. Vendéglátójuk egy kulacs fehérborral bocsátotta útra őket. Elindultak. A falu eltűnt szemük elől, magukra maradtak a kietlen téli pusztaságban. Egymás kezét fogva gyalogoltak némán, lábuk alatt csikorgott a hó. Útjuk hatalmas szakadékok mentén vezetett. Rémuldözve tekintettek le a mélybe. A távolban szarvascsorda tűnt fel, apró barna foltokként vonultak a cserjés szélén.

- Szerencsés vagyok: a mellettem jövő lány tud hallgatni, akárcsak én - nyugtázta elégedetten Zordok. Fagyos szél süvített. Háromnegyed óra múlva szemük elé tárult a befagyott folyó. Túlpartján füst szállt fel az istálló kéményéből. Halkan kopogtak a rozoga bejárati ajtón.

- Ki az?! - mordult föl egy idős férfihang.

- A faluból jöttünk, jó bort hoztunk magának! - felelte éles hangján Zordok. Az ajtó csak félig nyílt ki. Egy hosszú fehér hajú, szakállas öregember lesett ki a szűk nyíláson. Amikor meglátta a két fiatal, barázdákkal teli arca meg-
enyhült.

- Gyertek bennebb - dünnyögte, s azzal előre ment a sötét helyiségbe. Rend és tisztaság fogadta őket. Érződött, hogy nemzedékek nőttek fel a szűk istállóban, belül lakályos otthonná varázsolta annak idején urával a gyermeket váró pásztorleány. A függönnyel takart apró ablaknyílás belső párkányát faragott gyertyatartó díszítette. A keskeny asztalon régi imakönyv hevert, kemény borítója alól kitüremkedtek sárgálló lapjai, fölötte alacsonyan lógott a lámpa. Az alacsony mennyezet közepén már meghasadt gerendákból állt, de pókhálót nem lehetett látni rajta. A sarokban sötétlő ruhásszekrényen szintén pontosan faragott mintákat csodálhattak a vendégek. Anikó végighúzta rajtuk mutatoujját, majd Zordok mellé ült Pintérrel szembe. Recsegett-ropogott a tűzifából készült padló, ahogy az öreg előhozta a kamrából a kopott fapoharakat. Vállig érő fehér haja világított a félhomályban. Szikár, magas termete, inas alkarja szívós alkatról árulkodott. Élénkzöld szemével tüzetesen vizsgálgatni kezdte a fiatalokat.

- Mi járatban vagytok? - kérdezte, miközben töltött.

Zordok rövid mondatokban válaszolt.

- A falu farsangi bálján voltunk. Az emberek azt állítják, egyedül maga ismeri még táncpontjaikat.

- Nem tudtam, hogy számon tartják - csodálkozott az öreg. - Igaz, nem beszélek velük. Apám megtanított megélni egyedül itt, a folyónál. Gyerekkoromban lestem el tőle a pontokat. Később, amikor nem volt éppen tüzelnivaló az istállóban, rám nézett, és csak ennyit mondott:

- Táncolj, hogy meg ne fagyj!

- Elszántan roptam a legényest a jéghideg kályha mellett, míg ő az erdőre ment fáért. Sokat fáztam, ezért sokat táncoltam.

Zordok elmerengett a szavak hallatán. Pintér felhörpintette borát, és így folytatta:

- Reggel táncol keltünk, este táncal feküdtünk. Apám dallamokat tanított, hogy füttyörészhessek figurázás közben. Amikor nagyobb lettem, versenyeztünk. Pontonként váltottuk egymást: egyet járt ő, egyet én. Együtt csak egy áprilisi délután táncoltunk: anyámat temettük a folyó melletti vadás egyik szűk tisztásán. Hangesen zokogva jártuk neki hantjánál a legényest, amit még nagyapám hozott magával ide az istállóba...

E mondatot hallva Anikó szeméből egy könnycsepp buggyant ki. Zordok torka összeszorult. Újra megtöltötte a poharakat.

- Aztán eltemettem apámat is. Egyedül jártam el a csapásolást sírjánál. Magamra maradtam, van ennek tizenhárom éve. Azóta minden reggel átkelek a folyón, és eljárom szüleim sírjánál a táncot. Ez tart életben.

Anikó nagyot nyelt a Pintér szavait követő döbbszent csendben. Zordok kiürítette poharát. Az öreg szemébe nézett.

- Elkísérhetjük a sírhoz ma reggel?

- El. Indulni készültem, azért van rajtam a kabát.

Szóttalanul haladtak Pintér után. Zordok kulacsa még félig volt borral. Havazott. A folyó jege vastag volt, a partján maradt a rönkökből összekötött tutaj. Óvatosan lépkedtek a jégen. A túlpartra érve megkönnyebbülten néztek egymásra, majd követték az öregembert a sűrűbe. Kisvártatva egy tisztáson álltak, szélén két fakereszt jelezte: megérkeztek. Pintér levette keskeny karimájú barna kalapját. Fejüket lehajtva álltak mindhárman a hantok mellett. Ekkor Pintér számára megszűnt a külvilág két vendégével együtt. Két kezével pattintott egyet feje fölött, bal lába a kezdőfigura eltáncolására emelkedett. Ezt látva Zordok gondolkodás nélkül átadta Anikónak a kulacsot. Amint az öreg befejezte az első pontot, a harcos következett. A számára legszebb ponttal indított, amely egy harci rúgáshoz hasonlított: kezdőfiguráját két ollózó ugrás követte, közöttük fenővel. Így nevezik a lépést, amikor a táncos a kasza élesítését utánozza jobb lábával. Pintér megállt. A dallam füttyölése most elmaradt, csak a pontok robagása hallatszott a havon. Zordok egy jól sikerült lábtekerő záró figurával fejezte be pontját. Pintér azonnal felváltotta. Hegyező figuráját olyan biztonsággal járta el, hogy egy táncelőadáson is örömmel lehetett volna nézni. A combverő záró figurával végzett, majd megállt, és kihúzta magát. Zordok jött. Kezdőfiguráját most jobb lábbal indította, és hátul keresztelő lépéssel fejezte be. A fő figuránál kétszer tekerte körbe a négynegyedes ütem fele alatt térde körül lábszárát, miközben tenyerével hol combjára, hol bokájára csapott. Pintér elismerően bólintott. A harcos záró figuráját egy hatalmas ugrórúgással helyettesítette. A középkorban használták ezt Keleten a gyalogos parasztok, amikor le kellett rúgni a falut fosztogató fegyveres katonát a lóról. Ha nem sikerült jól a rúgás, kivitelezőjét megköttözték, és végig kellett néznie halála előtt, hogyan erőszakolják meg szeme láttára feleségét és lányait... Pintér csodálkozva nézett a levegőben átszellemülten felkiáltó fiatalemberre, majd átvette a stafétát. Olyan bonyolult lábfigurákkal tűzdelt pontot járt el, hogy Zordok szinte képtelen volt követni szemével. Anikó hátrébb húzódva figyelte, amint a két férfi felváltva, pontokkal tiszteleg a két sírdomb körül. Oly gyorsan, oly ütemesen váltották egymást a figurák, hogy még egy korty bor erejéig sem volt idejük megállni, míg a másik táncolt. Nem tudták már, hányadik pontnál tartanak, az időtlenségben táncoltak a friss havon. Pintér valósággal megfiatalodott, amint a számára leginkább tetsző figurát járta. Lazán keresztelő bokamozdulatokkal haladt jobbra és balra. Fő figuráját egy combverővel tarkított zárással fejezte. Zordok ekkor mozdulatlan maradt. A két táncos percekig nézett egymás szemébe szóttalanul. Pintér törte meg a csendet.

- Köszönöm... - suttogta. Zokogva guggolt le a két kereszt közé. A fiatal pár némi tanácsalansággal nézett egymásra. A harcos kivette Anikó kezéből a kulacsot, és az öreghez lépett. Felhúzta maga mellé. Pintér átkarolta Zordok vállait, majd hosszan kortyolta a finom szőlőbort.

- Rövidítőt mutatok nektek, ezen hamarabb visszaértek a vasútállomásra, mintha újra átmennétek a falun.

Visszamentek a folyón az istálló elé. Szoros öleléssel búcsúztak egymástól. Zordok megilletődve lépett Anikóval a fenyőkkel szegélyezett havas ösvényre. Felváltva tekingettek hátra, úgy integettek az öreg Pintérnek, akinek egyre törpült alakja a fehér messzeségben.

TÁNC HÁZAK, TANFOLYAMOK, FOLK-KLUBOK

HÉTFŐ

„GREENFIELDS” ÍR TÁNC HÁZ
minden páros héten hétfőn 19.00-22.00-ig
Belépőjegy: 700 Ft

TEMI Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 06-1-203-3868
fmh@fmhnet.hu
www.fmhnet.hu

NÉPTÁNC-TANFOLYAM
hétfőnként 19.00-21.45 óráig
Mezőkölpényi táncok tanítása.
Oktatók: Redő Júlia és Bohus György
Napijegy: 1.300 Ft
Bérlet: 1.000 Ft / alkalom / hó
Aranytíz Kultúrház
1051 Budapest, Arany J. u. 10.
Tel.: 06-1-354-3400
otvos.gyorgyi@aranytiz.hu
www.aranytiz.hu

TÁNCOSLÁBÚ-TANFOLYAM
minden hétfőn
18.00-tól: kalotaszegi legényes
19.00-tól: tánctechnika
20.00-tól: nyárádmagyarósi páros táncok
Oktatók: Strack Orsolya, Ágfalvi György
Belépő: 1.000 Ft/alkalom
Szervező: Strack Orsolya
Tel.: 06-70-291-2487
strackorsi@yahoo.com
Hagyományok Háza
1011 Budapest, Corvin tér 8.
www.hagyomanyokhaza.hu

KEZDŐ NÉPTÁNC-TANFOLYAM
hétfőnként 18.30-21.00 óráig
Több tájegység alapjainak tanulásával.
Oktató: Fajd Flóra
Díja: 1500Ft/alkalom vagy 5000Ft/hó
Polgárok Háza
1089 Budapest, Visi Imre utca 6.
Tel.: 06-30-287-72-71
www.mohamuhely.hu

NÉPTÁNC-TANFOLYAM
minden hétfőn 18.00 óráig
Mezőségi legényes táncok tanítása.
Információ: Bayer Attila
Tel.: 06-30-25-35-919
varoszelibetyarok@gmail.com
VOKE (Vörösmarty Mihály Művelődési Ház)
3530 Miskolc, Lenke u. 14/a

NÉPTÁNC-TANFOLYAM
minden hétfőn 19.00-21.00 óráig
Kalotaszegi és vajdaszentiványi táncok tanítása.
Oktatók: Szabó Szilvia és Szabó Gellért
Szervező: HUNIQUE Néptáncgyűttes
Információ: Bernáth Péter
Tel.: +44-79-06-313-438
W3 9NX London, 214 High Street,
Acton King's Head pub - emeleti különterem

KEDD

KLUB NÉPDALOKKAL
minden kedden 18.00 óráig
A Dunánál - Dalolás Lovász Irénnel
Belépő: 900 Ft
4 alkalomra szóló bérlet: 3.200 Ft

Budavári Művelődési Ház
1011 Budapest, Bem rakpart 6.
Tel.: 06-1-201-0324
bem6@bem6.hu
www.bem6.hu

„MUZSIKÁS” GYERMEKTÁNC HÁZ
keddenként 17.00-19.00 óráig
Belépőjegy: 350 Ft
TEMI Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 06-1-203-3868
fmh@fmhnet.hu
www.fmhnet.hu

NÉPTÁNC-OKTATÁS GYEREKEKNEK
keddenként 16.00 óráig
Magyar néptáncoktatás a Csillagszemű
Táncgyűttes vezetésével,
a Timár-módszer segítségével 3-7 éves korú
gyerekeknek.
Információ: Timár Böske
Tel.: 06-30-950-9137
MOM Kulturális Központ
Budapest XII., Csörsz u. 18.
www.csorsz.hu

OVIS NÉPTÁNC
minden kedden 17.00-17.45-ig
Népi játékok, néptánc óvodásoknak.
Belépő: 800 Ft/alkalom vagy 3500 Ft/5 alkalmas
bérlet
Információ: Hudákné Farkas Sára
Tel.: 06-70-23-88-929
farkas.sara@neptanckellek.hu
Folkkuckó-Néptáncosok kellekeltje
1137 Budapest XIII., Katona József u. 21.
www.folkkucko.hu

BOKRÉTA NÉPTÁNC-TANFOLYAM
minden kedden 19.00-21.30 óráig
A veregyházi Bokréta Néptáncgyűttes
szeretettel várja a táncolni vágyó fiatalokat és
felnőtteket, akik már táncoltak valamilyen táncot!
Tananyag:
hegyközi, gyimesi táncok és alaplépések
Információ: Almási Bernadett, Fülöp Vilmos
Tel.: 06-30-364-5883
veresibokreta@gmail.com
Váci Mihály Művelődési Ház
2112 Veregyház, Köves u. 14.

ELEKI ÉS MÉHKERÉKI
NÉPTÁNC-TANFOLYAM
minden kedden 19.00-21.30 óráig
A veregyházi Bokréta Néptáncgyűttes
szeretettel várja a táncolni vágyó fiatalokat
és felnőtteket, akiknek nem új a néptánc és
megismerkednének az eleki és méhkeréki táncokkal!
Információ: Almási Bernadett, Fülöp Vilmos
Tel.: 06-30-364-5883
veresibokreta@gmail.com
Váci Mihály Művelődési Ház
2112 Veregyház, Köves u. 14.

GONDOZÓ FOLK-KOCSMA
minden kedden 21.00-01.00 óráig
Zenél a Vonográf zenekar.
A belépés ingyenes!
Információ: Kálna Natália
Tel.: 06-70-60-51-900
Gondozó Kert
1082 Budapest, Vajdahunyad u. 4.

SZERDA

„HaTeha Szerda” TÁNC HÁZ
minden szerdán 18.30-tól
Észak-mezőségi táncok és dalok tanítása, tánc ház.
Fonó Budai Zeneház
1165 Budapest, Sztegova u 3.
Tel.: 06-1-260-5300
www.fono.hu

NÉPTÁNC-TANFOLYAM
szerdánként 19.00-21.45 óráig
Bonchidai román táncok tanítása.
Oktatók:
Redő Júlia és Tompa Attila
A tanfolyam díja:
- napijegy : 1.300 Ft
- bérlet: 1.000 Ft / alkalom / hó
Aranytíz Kultúrház
1051 Budapest, Arany J. u. 10.
Tel.: 06-1-354-3400
otvos.gyorgyi@aranytiz.hu
www.aranytiz.hu

NÉPTÁNC-TANFOLYAM
minden szerdán
19.00-tól: kalotaszegi legényes
20.00-tól: kalotaszegi magyar és román páros
táncok
Oktatók: Strack Orsolya, Ágfalvi György
Belépő: 1.000 Ft/alkalom
Szervező: Strack Orsolya
Tel.: 06-70-291-2487
strackorsi@yahoo.com
Hagyományok Háza
1011 Budapest, Corvin tér 8.
www.hagyomanyokhaza.hu

NÉPTÁNC-OKTATÁS GYEREKEKNEK
minden szerdán és pénteken 16.00-17.00 óráig
A Csillagszemű Táncgyűttes vezetésével,
a Timár-módszer segítségével 3 éves kortól.
Információ: 06-30-950-9137
Aranytíz Kultúrház
1051 Budapest, Arany J. u. 10.
Tel.: 06-1-354-3400
otvos.gyorgyi@aranytiz.hu
www.aranytiz.hu

„KOLO” DÉLSZLÁV TÁNC HÁZ
minden szerdán 19.00-23.00 óráig
Délszláv (szerb, horvát és szlovén) népzene és
táncok.
Tánc tanítás: 19.00-19.30 óráig
Belépődíj: 600 Ft
www.kolo.hu
Ferencvárosi Művelődési Központ
1096 Budapest, Haller u. 27.
Tel.: 06-1-216-1300, 06-1-476-3410
info@ferencvarosimuokp.hu
www.ferencvarosimuokp.hu

TÖRÖK TÁNCOKTATÁS
minden szerdán 19.00-21.00 óráig
A Török-Magyar Kulturális Hírportál
szervezésében.
Belépő: 350 Ft
www.turkinfo.hu
Ferencvárosi Művelődési Központ
1096 Budapest, Haller u. 27.
Tel.: 06-1-216-1300, 06-1-476-3410
info@ferencvarosimuokp.hu
www.ferencvarosimuokp.hu

TÁNCHÁZAK, TANFOLYAMOK, FOLK-KLUBOK

„ICIRI-PICIRI” TÁNCHÁZ

minden szerda délelőtt 10.00 órától
Játékos néptánc tanítás néptánc-pedagógus
vezetésével 1-4 éves korig.
Jelentkezés: Gál Gabriella
Tel.: 06-30-999-4945
tucsok.zene@indamail.hu
Marczibányi Téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.
www.marczi.hu
www.tucsok-zene.hu

„ICIRI-PICIRI” TÁNCHÁZ ÓVODÁSOKNAK

szerda délutánonként 17.00 órától
Játékos néptánc tanítás néptánc-pedagógus
vezetésével 3 és 6 év közötti gyerekeknek.
Felvilágosítás, csoportbeosztás, jelentkezés:
06-30-999-4945
tucsok.zene@indamail.hu
MOM Kulturális Központ
Budapest XII., Csörsz u. 18
www.csorsz.hu; www.tucsok-zene.hu

CSÜTÖRTÖK

TÁNCHÁZFOGLALKOZÁS

október 11-én és 25-én 17.00 órától
Tánc-, játék- és énektanítás gyerekeknek.
(további időpontokról érdeklődni az alábbi
elérhetőségeken lehet)
Belépő: 300 Ft
Ferencvárosi Művelődési Központ
1096 Budapest, Haller u. 27.
Tel.: 06-1-216-1300, 06-1-476-3410
info@ferencvarosimuokp.hu
www.ferencvarosimuokp.hu

„HÖCÖGŐ” TÁNCHÁZ

október 18-án 17.00 órától
magyar tánc ház gyerekeknek
(további időpontokról érdeklődni az alábbi
elérhetőségeken lehet)
Belépő: 300 Ft
Ferencvárosi Művelődési Központ
1096 Budapest, Haller u. 27.
Tel.: 06-1-216-1300, 06-1-476-3410
info@ferencvarosimuokp.hu
www.ferencvarosimuokp.hu

„GUZSALYAS”

CSÁNGÓ TÁNCHÁZ
minden csütörtökön 20.00 órától
Gyimesi és moldvai csángó tánc ház.
A tánc tanítók: Papp Eszter, Zoltán Eszter, Divald
Borbála, Kiss Márton Zsolt, Földi Lehel, Fülöp
Attila
Marczibányi Téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.
Információ: Zoltán Eszter
Tel.: 06-70-335-6284
zoltan.eszter@marczi.hu
www.marczi.hu

NAGYECSEDI CIGÁNYTÁNCOK

minden csütörtökön 19.00-21.00 óráig
Szervező: Balogh Katesz
Gülbahar Táncstúdió
1065 Budapest, Weiner Leó u. 10.
Pinceterem
Tel.: 06-70-548-2578
kateszbalogh@yahoo.com
www.katesz.gportal.hu

POROS KLUB

minden csütörtökön
19.30-tól ének és tánc tanítás
22.00-24.00 óráig magyar tánc ház
Házigazda: Nagy Zoltán József „Púder” és a
Poros (Porteleki László, Porteleki Zoltán, Porteleki
Áron és Szabó Csobán Gergő)
Belépő: 500 Ft
FONÓ Budai Zeneház
1116 Budapest
Sztregova u. 3.
fono@fono.hu
www.fono.hu

BOTORKA BOKRÉTA TÁNC TANFOLYAM

minden csütörtökön 17.30-19.00 óráig
A veresegyházi Botorka Bokréta Néptánc csoport
szeretettel várja a régi és új táncolni, mozogni,
énekelni szerető gyermekeket 7-12 éves korig.
Információ: Almási Bernadett
Tel.: 06-30-364-5883
veresibokreta@gmail.com
Váci Mihály Művelődési Ház
2112 Veresegyház, Köves u. 14.

ELEKI ÉS MÉHKERÉKI

NÉPTÁNC-TANFOLYAM
minden csütörtökön 19.00-21.30 óráig
A veresegyházi Bokréta Néptánc csoport
szeretettel várja a táncolni vágyó fiatalokat
és felnőtteket, akiknek nem új a néptánc és
megismerkednének az eleki és méhkeréki táncokkal!
Információ: Almási Bernadett, Fülöp Vilmos
Tel.: 06-30-364-5883
veresibokreta@gmail.com
Váci Mihály Művelődési Ház
2112 Veresegyház, Köves u. 14.

KÓBORZENGŐ KLUB

minden páratlan héten csütörtökön 18.00-20.00
óráig
Folk-kocsmá, a belépés ingyenes!
KÖSZI Kó-Café
1105 Budapest, Előd u. 1.
koborzengo@gmail.com
www.koborzengo.hu

PÉNTEK

CSEMETE TÁNC TANFOLYAM

minden pénteken 17.00-17.45 óráig
A veresegyházi Botorka Bokréta Néptánc csoport
szeretettel várja a régi és új táncolni, mozogni,
énekelni szerető gyermekeket 3-6 éves korig.
Információ: Almási Bernadett
Tel.: 06-30-364-5883
veresibokreta@gmail.com
Innoációs Centrum
2112 Veresegyház, Fő út 45-47.

NÉPTÁNC-OKTATÁS GYEREKEKNEK

minden szerdán és pénteken 16.00-17.00 óráig
A Csillagszemű Táncgyűttes vezetésével,
a Timár-módszer segítségével 3 éves kortól.
Információ: 06-30-950-9137
Aranytíz Kultúrház
1051 Budapest, Arany J. u. 10.
Tel.: 06-1-354-3400
otvos.gyorgyi@aranytiz.hu
www.aranytiz.hu

NÉPTÁNC-TANFOLYAM

minden pénteken 18.30-20.30 óráig
Magyar és román kalotaszegi (szucsági)
táncoktatás.
Tánc tanár: Farkas László és párja
Belépő: 1000 Ft/alkalom
4 alkalmas bérlet: 3000 Ft
Információ: Kungl Janka
Tel.: 06-1-203-3868/110-es mellék
janka.kungl@fmhnet.hu
TEMI Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
fmh@fmhnet.hu; www.fmhnet.hu

„TÖRKÖLY” TÁNCHÁZ

minden pénteken 20.00 órától
Poéta Söröző
4024 Debrecen, Batthyányi u. 16.
www.torkoly.hu

APRÓK TÁNCA

minden pénteken 17.00-18.30 óráig
Gyermektánc ház kézműveskedéssel.
Belépő: 500 Ft/fő (2 éves kor felett)
Információ: Legeza Márta
Tel.: 06-1-225-6086
Hagyományok Háza
1011 Budapest, Corvin tér 8.
legeza.marta@hagyomanyokhaza.hu
www.hagyomanyokhaza.hu

„ZURGÓ DIÓ” GYEREKTÁNCHÁZ

minden páros héten pénteken 18.00 órától
Moldvai csángó népzene, tánc tanítás, daltanítás.
Táncot tanít: Draskóczy Lúcia
Muzsikál a Zurgó együttes.
Belépő: 400 Ft
MOM Kulturális Központ
Budapest XII., Csörsz u. 18
www.csorsz.hu; www.zurgo.hu

folkMAGazin

LELŐHELYEK

TÁNCHÁZ ALAPÍTVÁNY

FOLKMAGAZIN SZERKESZTŐSÉG

1011 Budapest,

Szilágyi Dezső tér 6. I. em.

Tel.: (1)-214-3521

Interneten megrendelhető a
www.folkmagazin.hu oldalon

NÉPTÁNCOSOK KELLÉKBOLTJA

1137 Budapest, Katona József u. 22.

Tel.: (1)-239-1199

MESTERPORTA

1011 Budapest, Corvin tér 7.

Tel.: (1)-202-3859

KALÁKA ZENEBOLT

Bp., V. ker., Bárczy István utca 10.

Tel.: (1)-267-5331

A FOLK

1074 Budapest, Dohány u. 84.

Tel.: (1)-351-3341

ETHNOSOUND

Bp., VIII. ker., Krúdy Gy. u. 7.

Tel.: (1) 266-8105

TÁNCHÁZAK, TANFOLYAMOK, FOLK-KLUBOK

„ZURGÓ” TÁNCHÁZ

minden páros héten pénteken 20.00 órától
Moldvai csángó népzene, tánc tanítás, daltanítás.
Táncot tanít: Fülöp Attila
Muzsikál a Zurgó együttes.
Belépő: 800 Ft
Diákjegy: 500 Ft
MOM Kulturális Központ
Budapest XII., Csörsz u. 18
www.csorsz.hu; www.zurgo.hu

„CSÜRRENTŐ” MOLDAVI TÁNCHÁZ

minden páros héten pénteken
19.30-24.00 óráig
Táncot tanít: Gyurka Fábián
Belépő: 700 Ft
TEMI Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 06-1-203-3868
fmh@fmhnet.hu; www.fmhnet.hu
info@csurrento.hu; www.csurrento.hu

„BUBABÁL”

A CSÜRRENTŐ EGYÜTTESSEL
minden páros héten pénteken
18.00-19.00 óráig
Táncot tanít: Kovács Zsuzsanna
Belépő: 350 Ft, kíséző: 150 Ft
TEMI Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 06-1-203-3868
fmh@fmhnet.hu; www.fmhnet.hu

„FALKAFOLK” BALKÁNI TÁNCHÁZ

minden páratlan héten pénteken
19.00-23.00 óráig
Belépő: 700 Ft
TEMI Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 06-1-203-3868
fmh@fmhnet.hu; www.fmhnet.hu

BOKRÉTA NÉPTÁNC-TANFOLYAM

minden pénteken 19.00-21.00 óráig
A veresegyházi Bokréta Néptáncegyüttes
szeretettel várja a táncolni vágyó fiatalokat és
felnőtteket, akik még csak ismerkednek a táncsal!
Tananyag: általános alaplépések, veresegyházi
táncok
Információ: Almási Bernadett, Fülöp Vilmos
Tel.: 06-30-364-5883
veresibokreta@gmail.com
Veresegyházi Innovációs Centrum
2112 Veresegyház, Fő út 45-47.

SZOMBAT

MAGYAR TÁNCHÁZ

minden szombaton
17.00-18.00: Aprók tánca (Eötvös Anna)
18.00-19.00: Játsház (Hortyi Zoltán)
19.00-20.00: Tánc tanítás (szatmári táncok - Bohus
György és Redő Júlia)
20.00-24.00:
Magyar tánc ház - változó zenekarokkal
Belépődíj:
500 Ft - Aprók tánca és Játsház
700 Ft - Felnőtt tánc ház
Aranytíz Kultúrház
1051 Budapest, Arany J. u. 10.
Tel.: 06-1-354-3400
otvos.gyorgyi@aranytiz.hu
www.aranytiz.hu

NÉPTÁNC-TANFOLYAM

szombatonként 17.15-18.45 óráig
Tánc tanítás: széki sűrű és ritka tempó
Oktató: Bohus György
A tanfolyam díja:
- napijegy: 600 Ft
- bérlet: 500 Ft / alkalom / hó
Aranytíz Kultúrház
1051 Budapest, Arany J. u. 10.
Tel.: 06-1-354-3400
otvos.gyorgyi@aranytiz.hu; www.aranytiz.hu

„TÁNCOLKA” BABA-MAMA TÁNCHÁZ

havonta egy szombaton 10.00-11.00 óráig
első alkalom: szeptember 29.
Belépő: 600 Ft/fő
Információ: Urbán Judit
Tel.: 06-1-690-0978
Eötvös10 Közösségi és Kulturális Színtér
1067 Budapest, Eötvös u. 10.

SEBŐ-KLUB

minden hónap első szombatján 19.00 órakor
Belépő: 1.000 Ft
Állandó vendégek: a Liszt Ferenc Zeneművészeti
Egyetem népzene szakos hallgatói
Budavári Művelődési Ház
1011 Budapest, Bem rakpart 6.
Tel.: 06-1-201-0324
bem6@bem6.hu; www.bem6.hu

„CSOBÁN” CSÁNGÓ TÁNCHÁZ

minden páratlan héten szombaton 19.00-01.00
óráig
Táncot tanít: Tündik Tamás
Éneket tanít: Szilágyi Angelika
Belépő: 700 Ft
TEMI Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 06-1-203-3868
fmh@fmhnet.hu; www.fmhnet.hu

„DUNAZUG” TÁNCHÁZ

minden hónap második szombatján 17.00-21.00
óráig
17.00-19.00: Aprók tánca,
kézműves foglalkozások
19.00-21.00: Felnőtt tánc ház
Barcsay Jenő Általános Iskola
2000 Szentendre, Kálvária út 18.
Tel.: 06-20-824-3698
dunazug@munazug.hu; www.dunazug.hu

VASÁRNP

REGEJÁRÓ MISZTRÁL MŰVÉSZETI KLUB

minden hónap utolsó vasárnapján
19.00 órakor
Belépő: 800 Ft
Budavári Művelődési Ház
1011 Budapest, Bem rakpart 6.
Tel.: 06-1-201-0324
bem6@bem6.hu
www.bem6.hu

CSALÁDI TÁNCHÁZ

minden vasárnap 16.00-18.00 óráig
Zene: Ifj. Csóri Sándor és fia
A belépés ingyenes!
Akvárium Klub
1051 Budapest, Erzsébet tér
Tel.: 06-30-860-3368
www.facebook.com/akvariumklub

„KÖKETÁNC” GYERMEKTÁNC HÁZ

minden vasárnap 10.00-12.00 óráig
Moldvai és gyimesi muzsikával kísért
gyermektánc ház 1-7 éves gyerekeknek.
Házigazda: Sándor Ildikó
Táncot tanít: Gundyné Szerényi Andrea, Halmos
Kata, Prekler Kata
Zenél: Kerényi Róbert, Horváth Gyula, Nyíri
László, Vellner Balázs
Kézművesség: Bálint Ágnes, Huszti Kinga
Belépő: 600 Ft/fő
Családi jegy (4 főtől): 500 Ft/fő
A NOE tagsági kártyával rendelkező családok
személyenként 300 Ft-os belépővel
látogathatják programunkat.
Marczibányi Téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.
Információ: Zoltán Eszter
Tel.: 06-70-335-6284
zoltan.eszter@marczy.hu; www.marczy.hu

MOLDAVI ÉS GYIMESI NÉPZENEI KURZUSOK

vasárnaponként
A kurzust – egyedülálló lehetőségként az iskolai,
ill. zeneiskolai kereteken kívüli zenetanulásra
– a moldvai és gyimesi csángó népzene iránt
érdeklődőknek, laikusoknak és szakembereknek,
kezdőknek és haladóknak egyaránt ajánljuk.
A haladók a délelőtti gyerektánc ház során
kipróbálhatják a tánchoz való muzsikálást is.
Jelenleg működő csoportok, ill. egyéni tanulási
lehetőségek: Kerényi Róbert – furulya, kaval,
tilinkó (haladó); Horváth Gyula – koboz, gardony;
Tintér Gabriella – ének, gardony; Nyíri László
– hegedű. Igény esetén kezdő furulya, illetve dob
tanfolyamot is indítunk. Részvételi díj: 2000 Ft
A részvétel feltétele az előzetes jelentkezés és
időpont egyeztetés.
Információ: Zoltán Eszter
Tel.: 06-70-335-6284; zoltan.eszter@marczy.hu
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.
www.marczy.hu

„A MI TÁNC HÁZUNK” – MAGYAR

TÁNC HÁZ GYEREKEKNEK
minden vasárnap 11.00-12.00 óráig (kivéve október
21. és november 4.)
Közreműködik a Mező Együttes és Kovács
Zsuzsanna néptáncoktató.
Belépő: 450 Ft/fő
CSEREPESHÁZ - Zuglói Művelődési Ház
1144 Budapest, Vezér u. 28/b
Tel.: 06-1-363-2656, 06-1-383-1341
info@cserepeshaz.hu; www.cserepeshaz.hu

GYEREKTÁNC HÁZ

havonta egy alkalommal, vasárnap 11.00 órától
szeptember 16.: Felső-Tisza-vidéki táncok
október 14.: Széki táncok (közreműködik: Sándor
Ildikó)
november 11.: Somogyi táncok
december 9.: Szilágysági táncok
Közreműködik: Fonó zenekar
Táncmesterek: Farkas Zoltán „Batyu” és Tóth
Ildikó „Fecske”
Ének- és mesemondó: Agócs Gergely
Jegyár: 1000 Ft
Korosztály: 5-14 éveseknek
Művészetek Palotája Üvegterem
1095 Budapest, Komor Marcell u. 1.
Tel.: 06-1-555-3001, 06-1-555-3002
info@mupa.hu; www.mupa.hu

Tarhó, lebbencs, fordított kása

Gróf Zichy István a bugaci pusztán

Hűséges olvasóink már találkozhattak Zichy István (1879–1951) naplójával (folkMAGazin 1996/1). A későbbi művelődés-történész, múzeumigazgató, a Néprajzi Társasági elnöke, fiatalabb korában képzőművésznek készült, és szisztematikusan végigjárta a Kárpát-medencét, kutatva, dokumentálva annak néprajzi kincseit. Több alkalommal meglátogatta a bugaci pusztát, de a matyóknál, Kalotaszegen és a Székelyföldön is hónapokat töltött. Az alábbiakban a pusztán szerzett tapasztalatait idézzük fel, Juhász Katalin válogatásában.

Azt hiszem, 1908 nyarán voltam először Bugacon, Kecskemét város nagy legelőjén. Kecskemétre utaztam. Ott bemutatkoztam Kada Elek polgármesternek, kitől engedélyt és kocsit kértem, hogy Bugacra kimehessek. Kada nagyon kedvesen fogadott, megmutatta nekem a városnak akkor még a városházán felállított múzeumát, amely összehasonlíthatatlanul szebben volt rendezve, mint az akkori Nemzeti Múzeum, és kocsit is adatott. Indulásom előtt vettem egy hordó bort, egy csomó szivart, ezeket holmimmal együtt felpakoltattam a városi fogatra, és kihajtottam Bugacra. A pusztaháznál Tóth Miska bácsi állatorvos, a város intézője fogadott. A pusztaház egy nagy, 8-10 ágyas teremből és egy kis egyágyas szobából állt, amelyben én kaptam szállást. Ezek a helyiségek arra valók voltak, hogy akár városi bizottságok, akár vadásztársaságok, esetleg egyes gazdák, kiknek a pusztán kellett éjjelezniük, ott alhassanak. Ezzel szemben állt az intéző – régebben a pusztabíró – lakása. Az udvart hátul a város ményeinek istállója zárta le. Miska bácsi vékony, ijedtarjú, igen jámbor, szíves vendéglátó ember volt. Háztartását egy kitűnően főző, kardos gazdaasszony vezette. A város ménjei, akár kocsin, akár nyereg alatt, rendelkezésemre állottak. Az érkezésem utáni reggelen hálásan vettem, hogy Miska bácsi kocsira ültetett és bemutatta egész birodalmát. Megmutatta a különféle méneseket, gulyákat, elvitt néhány cserényhez [a bugaci pásztortanyák neve] a juhászokhoz, és amint elmentünk a kisebb-nagyobb „székek” [szíkes tavak] mellett, elmagyarázta az ott élő sokféle vízimadarat. Következő reggel már magam mentem ki lóháton a legközelebbi cserényhez egy kis arab ménen, akit azért választottam, mert ő is bábolnai csikó volt, mint én, és így tartottam vele a rokonságot. A cserénynél éppen egy nagy kád tarhóhoz ültek. A számadó kanalat nyomott a markomba – miután szépen megtörölte a gatyája szárába –, egy összehajtogatott subára ültetett maga mellé, mire bojtárjaival együtt nekiláttunk a kanalizásnak. A gyengébbek kedvéért megmondom, hogy a tarhó mesterségesen alvasztott tej; körülbelül ugyanaz, mint amit városban joghurt néven árulnak. A különbség csak abban állt, hogy egy ilyen bugaci anyagulyánál rengeteg tehén volt, amelyeknek tejét – a nagy távolságok és rossz közlekedés miatt – értékesíteni nem lehetett. Így a pásztorok 40-50 liter tejet lelkifurdalás nélkül fejhettek a tehénállományból, ezt felforralták, „tarhómaggal” megalvasztották és egy szép tiszta kádban lehűtötték. Egy ilyen kád tarhónak reggelre jó két-három ujjnyi, enyhén savanykás, sárga föle volt. Ezt, de csak ezt ettük meg

reggelire. Az alját – szép „májas” aludtjejet – a kutyák és a cserény körül kaparászó baromfiak kapták.

Ha messzebbre mentem festeni, vagy egy cserényhez hívtak meg éjszakára, akkor kocsit kértem Miska bácsitól. Ez utóbbi esetben azért is, mert bort és szivart vittem velem. Az ilyen éjszakai meghívásokat nagyon szerettem. Már a formája is kedves volt. „Jöjjön ki estére, majd meghálhat a Sándor fiam tetves subájában”, mondta Zubornyák bácsi. De persze, a suba tetves soha sem volt, mert a bugaci pásztorok nem túrték meg az ilyen lakókat. A cserény, a pásztorok nyári táborozóhelye, négy deszka- (régebben fonott) falból állt, amelyekben belül tüzeltek és főztek a pásztorok. A cserény egyik oldalán keskeny félfedél volt, amely alatt ládákat tartottak. Előtte az „ágasfa” állt, egy közepes nagyságú megcsontított ágú fa, amelynek ágai és törzse le voltak hántva. Ha kérdeztem, hogy ez a fa mire való, úgy azt felelték, hogy „ez a cserény címere”, de egyes öregebbek azt beszélték, hogy régen, amikor még húst szárítottak, a húsdarabokat ennek ágaira aggatták. Nappal csak a főzéssel és a cserény őrzésével megbízott „lakó” és a nagy cserényőrző kutyák voltak ott találhatóak, de mikor este a gulyát behajtották, a cserényőrző kutyák kinn, a gulya körül helyezkedtek el. Benn a cserénynél most már a pásztorok terelőkutyáinak volt csak helye. Boromat és szivarjaimat szívesen vették, de ha a számadónak volt saját bora, nekem abból kellett innom, és nekem csak az ő szüzdohányá-

ból volt szabad pipálnom. A vacsora többnyire lebbencsleves-féle volt, nagynéha a kitűnő fordított kása, húst náluk csak kivételesen ettem. Mikor a vacsora a kondérban fogyni kezdett, a számadó egy kis marék homokot kapott föl és azt belédobta az ételbe azért, hogy elég maradjon a terelőkutyáknak. „Azoknak ugyanaz a koszt jár, mint a pásztoroknak, mert ugyanazt a munkát végzik, épp csakhogy vizet nem húznak.”

TARHÓ

A tarhó édesen felforralt tehen-, ritkábban juhtejből oltott tejtermék. A tejet csak kivételesen sűrítik be főzéssel. A kb. 45 °C-ra lehűlt tejbe oltóanyagot kevernek, s az edényt betakarják, hogy hőmérsékletét pár órán át tartsa. Általában csak 8–12 óra múltán bontják ki, ekkorra a kész joghurt már hideg, egységes halmazállapotú, sűrű, kissé savanykás tejtermék, amelyben a zsír, kazein és savó nem válik el egymástól. *Tarhó* magának nevezett oltóanyaga az előző alkalommal készült joghurt kis része. Ez többnyire rendelkezésre állt, mert a joghurtkészítés hosszabb-rövidebb időn át naponta ismétlődött. Az alföldi városok piacain árultak is tarhómagot azoknak, akik csak alkalmilag, vagy gyakori megszakításokkal készítették tarhót. A Duna–Tisza közti gulyások, akiknek megbízásához ez nem tartozott hozzá, csak a maguk szükségletére tartott tehenek tejét dolgozták fel. Joghurtot naponta, folyamatosan, az egész tejmenyiségből készítették. A magyar néprnyelvből hiányzik a joghurt szó, e termék neve *tarhó*, néhol *oltott tej*. A tarhó szó eredete vitatott, északi szláv származtatását a tárgy történeti adatok nem támasztják alá.

LEBBENCSCS

A főzni való gyúrt tészta kisodort, de nem késsel felvágott, hanem kézzel tördelt, tépelt változatának elnevezése. A szó ebben jelentésében 1840-ben került először feljegyzésre. A lebbencsként alakított tészta a múlt századfordulói parasztkonyhán még sokfelé gyakori volt, de ezt a nevet csak az Alföldön ismerték, ahol viszont másként is hívják (*tördelt tészta*, *galuska*, *haluska*, *csipkedett*, *lacsuha*). Ezt a típusú tésztát itt használják a legnagyobb mennyiségben és a legsokoldalúbban, közönséges és pirított tésztalevest, kifőtt tésztát egyaránt készítenek belőle. A zsíron pirított tésztából készült lebbencsleves szintén az alföldi étel hagyományból vált közismertté. Az otthon készített, megszáritott lebbencs bográcsban is jól használható.

FORDÍTOTT KÁSA

A kása aprószemű nyersanyagból főtt sűrű étel. A hagyományos paraszti táplálkozás sűrű kásaételei önálló fogások, a hús körítése a magyar népi konyhán egészen újkeletű. Manapság szinte csak rizst használunk, korábban a kásaételt a helyben szokásos nyersanyagokból, kölesből, árpából, hajdinából, kukoricából, ritkán búzából főzték. A kásaételek készítmódjuk szerint három nagyobb csoportra oszthatók.

1. Legelterjedtebb a vízben főtt kása. Levét – főként az Alföldön – zsírozzák is. Az ételt többnyire egyszerűen *kásának*, a Felvidéken

darának, az Alföldön *öreg kásának*, *kemény kásának* is nevezik. Tálalják zsírozva és zsirtalanul, utóbbi esetben főként tejjel. Ilyenkor gyakran úgy rendezik el a tálon, hogy a kása közepére vagy köréje önthessék a tejet. E forma neve az Alföldön *karimás kása*, Erdélyben *likas kása*, *lyukas kása*. A vízben főtt kukoricakása a XX. század elején sokfelé fontos reggeli étel volt. Az erősen zsíros és húsos kásaételek hazája az Alföld. Ezeket kölesből, hagymás zsíron pirítva vagy zsíros lében, a hússal együtt főzik meg. Elkészíthetők lábosban és bográcsban egyaránt. Bográccsal valószínűleg meg legjobban az a kíváncsi, hogy főzés közben ne keverjék, nehogy a kása összetörjön. Az edény megfelelő mozgatásával készített étel neve a *fordított kása*. Legkedveltebb a *juhhusos kása* és a *kacsás kása* (*rucás kása*), de készül *ludas kása*, ritkábban disznóhússal, tyúkkal főtt is.

2. Ismerünk hántolt kásából és darakásából vízben főtt, liszttel sűrített kásaételeket is. Ezeket tálra öntve vagy kis darabokra szaggatva, igen változatos ízesítőkkel tálalják. Elnevezésük változó: a Dunántúlon *dödölle*, a nyugati Felföldön *ganci*, *ganca*, a keletin *zsámiska*, *dar*, az Alföld középső vidékén *szuszogó*. A XX. században a főétkezések ezen fogása készülhetett kölesből, árpából, hajdinából, kukoricából.

3. Általános, de a vízben főtt kásaételnél ritkábban készített a tejben főtt, amelyet zsírosan, nagy ünnepeken édesen tálalnak. Régen édesítője a méz volt, ízesítője a fahéj, főtt aszalék (száritott gyümölcs). Édes változata kölesből a lakodalmi főétkezés csaknem általánosan záró fogása lett. Ebben a szerepben a tejbekása a Felföldön árpából is készült a XIX. század végén. A kásaétel fontosságát jelzi, hogy az Alföldön a kommenciós pásztorok, cselédek bérében a köleskása a XX. századig rendszeresen szerepelt.

A kanásztánc-ugrós stílus fogalmának kialakulása

Az OTKA [Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok] támogatásával készülő teljes tanulmány megjelenése a jelenleg kiadás alatt álló „Régi magyar táncstílus – Az ugrós” című antológiában várható, amelyet Fügedi János és Vavrinecz András szerkesztenek.

A táncagyományunk régi rétegébe tartozó ugrós táncainkkal legjobbat Martin György, Pesovár Ernő és Pesovár Ferenc foglalkozott. Mindhárman tisztában voltak avval, hogy az ugrósnak nevezett táncainkat – ahogy régi stílusú táncaink többségét – sem műfaji, sem kísérőzenei, sem formai szempontok alapján nem lehet természettudományos pontossággal elválasztani egyéb táncfajtáinktól. Úgy gondolták, hogy a különböző történelmi korszakokban megjelenő táncdivatok a már meglévő táncagyományt alakították át, formázták saját képükre. Emiatt a tánc típusok gyakran keveredtek, kontaminálódtak, s gyakori volt a műfaji átcsapás.¹ Martin György e jelenségeket észlelve hozta létre a történelmi stílus és a tánc típus között elhelyezkedő *típuscsalád* fogalomkörét, ahová azokat a táncforma és műfaj szempontjából ugyan különböző, de morfológiai és zenei tulajdonságai szerint hasonló típusokat sorolta, amelyek egy korábbi alapforma történelmi-regionális különfejlődésének köszönhetően nyerték el mai alakjukat.² Pesovár Ernő a *történelmi stílus* kifejezés helyett gyakran a *stílusréteg*³ szót használta, s „a tánc típusok sorát magába foglaló”⁴ *kanásztánc-ugrós stílus* fogalmának bevezetésével létrehozta a réteg és a típus közötti tánc kategóriát. A magyar tánc tipológia régi rétegére vonatkozó rendszert az is bonyolította, hogy az ide sorolt táncokat egyik szerző sem tartotta egységesnek, további stílusokra, csoportokra osztották őket.⁵

Martin György és Pesovár Ernő az 1950-es évek elején, Somogy megye archaikus tánc kultúrájának monografikus feldolgozása⁶ során próbálta meg először az ugrós táncokat osztályozni, történelmi fejlődésüket felvázolni. Közös írt tanulmányaikban⁷ az ugrós táncokat önálló szemelvényben nem tárgyalták, viszont a *Kanásztánc* és a *Lakodalmi táncok* című fejezetekben megemlégtették őket. A szerzők a dél-dunántúli pásztorok (kanászok, gulyások, juhászok, csikósok) általánosan ismert eszközös táncát összefoglaló névvel *kanásztáncnak* nevezik.⁸ A 19. század végén, a pásztor társadalom megszűnésével a táncot az uradalmi cselédek, falusi parasztok vették át, ez pedig az eszközkezelést és a formai tulajdonságokat alapve-

tően megváltoztatta. A paraszti kanásztáncból a bot virtuóz forgatása, a harcszerű elemek eltűntek, csak a földre helyezett eszközök feletti tánc és az eszköz láb alatti átkapkodása maradt meg. A botot más tárgyak (söprű, kévekető, pálca stb.) is helyettesíthették. A pásztorok általánosan ismert, szórákózó funkciójú táncból kocsmai mulatózások, lakodalmak bemutató jellegű táncok lettek. A kanásztánc történetében az egyik legjelentősebb változás az, hogy a somogyi (dunántúli) falvakban kialakult annak eszköz nélküli változata, a „verbunk” avagy ugrós.⁹ Ezt a fejlődésméleletet a tánchoz fűződő népi tudat is megerősítette: „A kanásztáncból eredt a verbung”¹⁰, azaz a pásztorok bottal járt mulatsági kanásztáncból eszköz nélküli, szórákózó falusi tánc

lett. A földre helyezett botok fölött járt kanásztánc (s az ugrós) szerkezeti felépítése a szóbeli visszaemlékezések alapján kettős tagozódású volt. Egy nyolcvannyolc éves osztópáni adatközlő elmondása szerint „...először köröskörül járták, letettek keresztbe két botot és így járták körös-körül. Amikor aztán úgy gondolták, hogy menjen bele a friss, akkor kell a frisset, s jött az ugrálás, ugráltak át a boton előre, meg hátra.”¹¹ Mindezt azért érdemes kiemelni, mert mind Martin György, mind Pesovár Ernő későbbi munkáiban az ugrós táncok eredetére és felépítésére vonatkozó fenti hipotézisek újra felbukkannak.

A magyar néptáncok történelmi rétegeinek és típusainak meghatározása során a két kutató különböző megközelítési módo-

IRODALOM

LÁNYI Ágoston – PESOVÁR Ernő

1974 A magyar nép táncművészete. Néptánciskola I. Budapest, Népművelési Propaganda Iroda, 206 p.

MARTIN György

1964 Magyar tánc típusok kelet-európai kapcsolatai. MTA I. osztályának Közleményei XXI. pp. 193–233.

1960-72 Magyar tánc típusok és táncdialektusok. Budapest, Népművelési Propaganda Iroda, 323 p.

1974 A magyar nép táncjai. Budapest, Corvina Kiadó, 75 p. ill.

1979 Tánc. In Ortutay Gyula (szerk.): A magyar folklór. Budapest, Tankönyvkiadó, pp. 477–539.

1982 Ugrós. In Ortutay Gyula (szerk.): Magyar Néprajzi Lexikon. 5. köt. Sz–Zs. Budapest, Akadémiai Kiadó, 402. p.

MARTIN György–PESOVÁR Ernő

1954a A csárdás, In Morvay Péter–Pesovár Ernő (szerk.): Somogyi táncok. Budapest, Művelt Nép Könyvkiadó, pp. 145–149.

1954b A kanásztánc, In Morvay Péter–Pesovár Ernő (szerk.): Somogyi táncok. Budapest, Művelt Nép Könyvkiadó, pp. 57–77.

1954c A karikázó, In Morvay Péter–Pesovár Ernő (szerk.): Somogyi táncok. Budapest, Művelt Nép Könyvkiadó, pp. 187–189.

1954d A lakodalmi táncok, In Morvay Péter–Pesovár Ernő (szerk.): Somogyi táncok. Szerk. Morvay Péter és Pesovár Ernő. Budapest, Művelt Nép Könyvkiadó, pp. 205–207.

MORVAY Péter–PESOVÁR Ernő (szerk.)

1954 Somogyi táncok, Budapest, Művelt Nép Könyvkiadó, 316 p. + 14 fotó PESOVÁR Ernő

1964 A magyar néptánc. Táncművészeti Értesítő 1964/3. pp. 67–70.

1985 A magyar néptánc területi-történelmi tagozódása. Tánc tudományi Tanulmányok 1984–1985. pp. 31–53.

1988 A táncagyomány emlékei. In Halmos István – Lányi Ágoston – Pesovár Ernő: Vas megye tánc- és zenei hagyománya. Szombathely, Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ, pp. 11–45.

1977 Az ugrós páros. Tánc tudományi Tanulmányok 1976-77. pp. 243–263.

1990 Régi páros táncok. In Dömötör Tekla (szerk.): Magyar néprajz. VI. kötet. Népzene, néptánc, népi játék. Budapest, Akadémiai Kiadó pp. 340–363.

1992 A régi magyar táncstílus. Tánc tudományi Tanulmányok 1990-91. pp. 91–107.

2003 Táncagyományunk történelmi rétegei. Szombathely, Berzsenyi Dániel Főiskola, 156 p.

kat választott. Martin osztályozási rendszerre folyamatosan differenciálódott. Mindig hangsúlyozta, hogy az eszközös pástortáncok körébe sorolt kanásztáncok és seprútáncok zenei és formai tekintetben szoros rokonságot mutatnak az ugrós táncokkal, de az eszközhasználat miatt a két típust következésként különválasztotta.¹² Kezdetben az ugrósok különböző fejlettségű regionális altípusait inkább az erdélyi legényesek archaikusabb, kiforratlanabb változatainak tekin-

JEGYZETEK

- 1 MARTIN 1979, 485
- 2 MARTIN 1979, 485
- 3 PESOVÁR 1964, 67-68; 1988, 11; LÁNYI-PESOVÁR 1974, 11
- 4 PESOVÁR 1985, 31
- 5 MARTIN 1979, 486; PESOVÁR 1985, 31
- 6 MORVAY-PESOVÁR 1954
- 7 MARTIN-PESOVÁR 1954a, 1954b, 1954c, 1954d
- 8 MARTIN-PESOVÁR 1954a, 58
- 9 MARTIN-PESOVÁR 1954a, 68-69
- 10 Martin György 1953-as andocsi szöveges gyűjtése. MARTIN-PESOVÁR 1954a, 69
- 11 Gyűjtötte Szendrey Ákos 1953-ban (Martin-Pesovár 1954a, 63). Ezt a szerkesztési elvet más szóbeli források is megerősítik. Lásd Martin György gyűjtését Göllén (MARTIN-PESOVÁR 1954a, 63-64).
- 12 MARTIN 1964a, 1970-1972, 1974, 1979
- 13 MARTIN 1964a
- 14 MARTIN 1979, 486
- 15 MARTIN 1979, 489-493
- 16 MARTIN 1979, 493, 1982, 402
- 17 MARTIN 1979, 493
- 18 PESOVÁR 1985, 1988, 1992, 2003
- 19 PESOVÁR 1985
- 20 PESOVÁR 1985, 31.
- 21 PESOVÁR 1988
- 22 PESOVÁR 1990, 1992
- 23 PESOVÁR 1992, 91. A marsok a haladás kényszere miatt nem tudják megvalósítani a kanásztánc-ugrós stílusra jellemző kettős szerkesztési elvet, ezért a jelen válogatásban nem szerepelnek.
- 24 Pesovár Ernő 1992, 92. A kanásztáncok, seprútáncok kettős szerkesztési elvének ismeretét Pesovár Ernő a Tánchagyományunk történeti rétegei című könyvében kiegészíti még a sapkatáncok, kendőtáncok eszközhasználati módjának bemutatásával. A sapka, vagy kendő láb alatti átkapkodása és felmutatása két rövidebb és egy hosszabb motívum-sorral (AA/Av-) hozza létre a fenti komponálási formát (PESOVÁR 2003, 35).
- 25 PESOVÁR 1992, 92
- 26 PESOVÁR 1992, 92-93. Ugyanez az elv fedezhető fel a gyimesi féloláhosoknál is, de ezt már szerkezeti képlettel nem bizonyította a szerző.
- 27 PESOVÁR 1992, 93. Ugyanezt bővebben is kifejti 2003-ban megjelent tankönyvében (PESOVÁR 2003, 36), ahol Martin György (MARTIN 1979, 498) azon megállapítására támaszkodik, mely szerint a sűrű legényesek a régi és új stílusú férfitáncok mezsgyéjén helyezkednek el.
- 28 MARTIN 1979, 501-502
- 29 PESOVÁR 1990, 94

tette,¹³ de később, mikor már a régi történeti stílusrétegen belül egy archaikusabb és egy fejlettebb osztályt különített el, az ugrós táncokat szigorúan elkülönítette az erdélyi legényesektől. A két csoportot területileg is megkülönböztette. Amíg az archaikusabb régi tánc típusok (karikázó, eszközös pástortáncok, ugrósok) főleg a Dunántúlon, Felvidéken és az Alföldön figyelhetők meg, a fejlettebb típusok (legényes, régi párostáncok) Erdélyben találhatóak. A régiesebb típusoknak balkáni, keleti, a fejlettebb táncfajtáknak nyugat-európai párhuzamai mutathatók ki.¹⁴ Martin György az eszközös pástortáncokat három altípusba (botoló, kanásztánc, seprútánc) sorolta.¹⁵ Az ugrós táncokat a kanásztánc, a söprútánc eszköz nélküli változatainak tekintette, ami nézete szerint a régi táncréteg egyik legfontosabb típuscsaládjá is. A magyar nyelvterület nyugati és déli részén ismert ugrósokat a 20. században már csak rituális, bemutató szerepben táncolták. Legfontosabb formai jellegzetességük a polimorfia, vagyis férfi, női, vegyes, szóló, páros, négyes, illetve csoportos lánctánc formában is előfordulhattak. Martin szerint ugrós táncaink egy délkelet-európai táncsalád nyugati ágát képviselték.¹⁶ Morfológiailag különböző fejlettségű regionális altípusaik egy archaikusabb (dél-dunántúli ugrós, Duna menti cinege, Duna-Tisza közti mars) és egy fejlettebb (rábaközi dus, alföldi oláhos) osztályba sorolta.¹⁷

Pesovár Ernő ezzel szemben kései munkáiban a tipológizálás során – az integrálódás irányába elmozdulva – a tánc típusok helyett inkább *stílusokról* mint egy-egy történeti táncdivat-áramlat hatására kialakult komplex, több tánc típust is magába foglaló *típuscsaládról* ír.¹⁸ *A magyar néptánc területi-történeti tagozódása* című tanulmányában¹⁹ fejtette ki először, hogy a magyar néptánc kultúra történeti fejlődése szerves egészet alkot, amelyben a regionális eltérések időbeli fáziseltolódásokat jelentenek meg. A három nagy dialektus-terület (nyugati, erdélyi és tiszai) egy-egy történelmi táncdivat-áramlatot is megőrzött. Ezen elméletével a korábbi történeti korszakolást (rég és új stílus) tovább finomította. A magyar néptáncok organikus fejlődésében három jelentősebb periódust (középkori, reneszánsz és barokk, valamint romantika) különböztetett meg.²⁰ A nyugati vagy dunai dialektus-területen, amelynek – Pesovár Ernő szerint – egyértelműen Somogy volt a központja, a középkori eredetű kanásztánc-ugrós stílusnak volt meghatározó szerepe. Ugyanebbe a stíluskörbe sorolhatók az ügyességi táncok (söprútánc, sapkatánc, kendőtánc, üvegestánc), a lakodalmi rituális táncok és a pantomimikus-dramatikus táncok.

Pesovár Ernő kutatói szemléletének és módszerének megváltozását a Vas megye tánc kultúráját bemutató monográfiában²¹ közreadott tanulmánya jelzi. Ebben határozza meg először a kanásztánc-ugrós stílust, a Sitkén rögzített seprútánc formai elemzése alapján itt tárja fel a stílus kettős szerkesztési elvét, és itt vezeti be a strukturális-morfológiai elemzés általa későbbiekben is használt, új típusú táblázatrendszerét. A stíluskörre vonatkozó észrevételeit legrésztesebben az 1990-es évek elején írt munkáiban²² fejtette ki. A kanásztánc-ugrós stílust az ügyességi táncok, a szóló, páros és csoportos ugrósok, valamint a lakodalmi rituális és dramatikus táncok képviselik. Az ügyességi táncok közé sorolja a szóló és páros formában járt kanásztáncot, a söprútáncot és az eszközt (üveget) a fejen egyensúlyozó üvegestáncot. A lakodalom – ugróssal is affinitást mutató – rituális táncai a fallikus és a labirintus jellegű söprútánc, a vonulós vőfélytánc, a gazdaasszonyok tánca és a párnatánc. A szerző a motívumkészlet és a kísérőzene tekintetében az ugrósokkal szoros rokonságot mutató menettáncokat csak *ugrós karakterű* táncként említi meg.²³ A kanásztánc-ugrós tánc stílus legjellemzőbb szerkezeti tulajdonsága a kettős építkezés, amely szerint a nagyobb koreográfiai egységek a kísérőzene egy dallamstrófiáján belül két részre (*A* és *B*) tagozódnak. A kanásztánc esetében a dallam első felében a táncos a kereszt alakban földre helyezett eszközök előtt és körülöttük táncol, a második felében pedig az eszközök fölé ugrál. A söprútáncban az eszköz egyik végét a földre helyezik: az *A* részben az eszköz előtt táncolnak, a *B* részben a láb alatt kapkodják át a seprút vagy az azt helyettesítő más eszközt egyik kezükből a másikba.²⁴ Pesovár Ernő a kanásztánc, söprútánc eszközkezelésében megfigyelhető szerkesztési gyakorlatot *strófikus komponálási elvnek* nevezte el.²⁵ *A régi magyar táncstílus* című tanulmányában egy simonfai „verbunk”, egy sárpilisi ugrós, egy szanyi dus, egy tardoskeddi vaskatánc és egy kiskállói oláhos szerkezeti elemzése²⁶ alapján úgy véli, hogy a szólóban járt ugrósok is ugyanezt a komponálási elvet valósítják meg. Ezzel azt kívánta bizonyítani, hogy ha oldottabb formában is, de a kanásztánc-ugrós tánc stílus magában hordozza a közép-erdélyi legényesek szigorú „szerkesztési és komponálási elvét”²⁷ (lásd a Maros-Küküllő vidéki pontozó *aaab*, *abab*, vagy a kalotaszegi legényes *abbb*, *abbc* pontszerkezetét²⁸). Pesovár Ernő szerint a kanásztánc-ugrós stílus néptáncaink alaprétegét képviseli, s komponálási elve táncgyagyományunk későbbi életét is jelentősen meghatározza.²⁹

Karácsony Zoltán

Ezer Székely Leány Napja

Csíkсомlyó, 2012 – Szubjektív beszámoló egy nyári szereplésről

kolyát. De a leányoknál már nehezebb volt a kérdés, ezért megkértem Hirsch Hugónét, aki a divathölgye volt Szeredának, hogy öltözzön szöttes rokolyába és tegye fel a csepszert [kalapszerű fejrevaló]. Felöltözött, és többet nem kellett aztán a többieket bízgatni, mert elkészültek a rokolyák, falunként szöttes bálakat csináltunk, s a bálban szöttes lett a viselet. Így aztán a rokolyák is elkészültek, és amikor ezer rokolya megvolt, akkor megtartottam az Ezer Székely Leány Napot. Akkor, ott szociális nővérek is segítettek, egy Stettner Andrea nevű szociális nővér volt az, aki igen sokat segített. Azután népművészeti kiállítást rendeztem Szeredában, Orbán Balázs-ünnepséggel egybekötve, tizenkét-tizen négy szobát töltöttem meg a gimnáziumban Csíkban található eszközökkel, bútorokkal, szött holmikkal, és megnyitottuk a kiállítást, azt írva ki, hogy a magyar ember magyarul ír, magyarul olvas, de magyarul is farag.” (Székedi Ferenc közlése, Csíki Lapok, 1991. január 15.)

Az Ezer Székely Leány Napja rendezvényt a II. világháború után betiltották. Csak 1990 után, a Boros Károly csiktaplocai főesperes által vezetett Ezer Székely Leány Napja Alapítvány, Csíksereda Polgármesteri Hivatala, a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes és társszervezőik, Hargita Megye Tanácsa és Kovászna Megye Tanácsa rendezésében éledt újjá ez a gyönyörű hagyomány. [Külön köszönet illeti a rendezőket, hogy írásunkhoz az archív fotókat – Andor Aladics Zoltán 1931–33-ban készült eredeti felvételeit – rendelkezésünkre bocsátották.] Petrás Máriaival boldogan készülődünk az

Örömmel, de kissé csodálkozva olvastam a Csíkseredából érkezett felkérést, 2012. július 7-én, a moldvai csángó, diószéni születésű keramikumművész, népdalénekes Petrás Máriaival legyünk az idei ünnepségek „kiemelt vendégei”. Kissé humorosnak is éreztem ezt a meghívást, hisz a leánykort mindketten régecske elhagytuk, a székely tréfa szerint: „pláne én!” Mindketten többszörös nagyanyóvá serdültünk az idők folyamán.

Azután emlékek sora tülekedett elő az idő messzeségéből. Szeretett atyai jó barátomtól, az immár két évtizede halott Domokos Pál Pétertől sokat hallottam az Ezer Székely Leány Napjáról és arról a csodálatos, nemzeti hagyománymentő munkáról, amelyet Zsögödi Nagy Imre festőművész, Vámszer Géza tanárral, Gál Ferenc tanítóval, a Csíkсомlyón működő Szociális Testvérek Társaságával és másokkal összefogva indítottak és végeztek Erdélyben, az 1920-as évektől mindaddig, amíg tehettek. Miután felismerték, hogy a Trianoni Békeszerződés után Romániához csatolt területen, a máig felmérhetetlen egyéb veszteségek mellett, végzetesen hanyatlásnak indult a magyar népi kultúra valamennyi ága, ők az egész Székelyföldet megmozgató programot dolgoztak ki a néphagyományok megmentésére.

Rengeteg fáradozással, személyes példadással, mindenek ellenére máig felmutatható, jelentős eredményeket értek el. Akkoriban alapozták meg a Csíki Székely Múzeum néprajzi gyűjteményét. „Divatba hozták” ismét a szövést, a faragást, a fazekasságot, a székely táncok, a népdalok színpadi bemutatását. Ennek a mozgalomnak köszönhetjük, hogy Székelyföldön ma is a leg-

gyakoribb ünnepi öltözék a székely népviselet. Egy alkalommal arra a kérdésemre, hogy hogyan sikerült a népviselet újbóli divatba hozása, Péter bácsi huncut mosollyal felelt: – Rábírtam a megye legszebb asszonyát, hogy ünnepek alkalmával öltözzön fel székely ruhába, a többiek követték.

Szerencsére, többen is feljegyezték, Domokos Pál Péter is megírta, hogy mi is volt a lényege ennek a mozgalomnak.

„Amikor a húszas évek derekán a csíkсомlyói tanítóképzőben elkezdtem a tanítást, harisnyába és csizmába öltöztem, minden vasárnap ebben jelentem meg. A tanártársaim nem lelkesedtek ezért, mert az ő szemükben a nadrág volt a kultúra szélső határa. De én kitarítottam amellet hogy nem hagyhatjuk az ősi viseletet, és a legények egymásután csináltatták meg a harisnyákat, s a leányok is kezdték felvenni a szöttes ro-

Domokos Pál Péter

kat, a lovas legényeket, leányokat. A tér jobb oldalán hintók, szekerek várakoztak utasáikra. A város vezetőinek rövid és szellemes köszöntői után menetbe rendeződtünk, én is felkapaszkodtam egy hintóra, két szürke ló vonta az általam még soha nem használt járművet. Mintha valami varázslat visszaröpített volna az időben egy-két évszázadot! Többezres menetünk elindult Csíksomlyóra, a kegytemplomba.

A szentmisét P. Bőjte Csaba, az erdélyi árvák pártfogója, a mindannyiunk által tisztelt „legkisebb testvér” celebrálta. Visszafojtott lélegzettel hallgattuk csendes szavait, amelyekkel Mária és József példájával főként az ifjúságnak üzent: vállalják a gyermekeket, védjék az életet, szeressék a hazájukat, és akik valaha menekülésre kényszerültek, térjenek vissza Erdélybe. A szentmise végén Petrás Mária két gyönyörű Mária éneke remegtette meg a szíveket. Lenyűgözve, gondolataimba merülve ültem az első pad szélén. Bőjte atya váratlanul megszólalt:

– Itt van közöttünk Kóka Rózsika. Rózsika, beszélj kicsit a bukovinai székelyekről!

A szívem nagyot dobbant ijedtemben, fellépkedtem az előttem álló két-három lépcsőn, szembe fordultam a hatalmas tömeggel, s mintha mindig erre készültem volna, egy lélegzetre elmondtam az összegyűlt székelyeknek azt, ami már oly régen nyom-

ünnepségre. Ő szépséges kerámiáit hozta kiállítani, én a „Hazatérés” című, Bukovinából Bácskába való kitelepítésünk dokumentum-fotókiállítását vittem magammal.

Az ünnep reggelén én bukovinai székely népviseletet öltöttem, ezen a napon egyedül én viseltem ilyen öltözetet. Petrás Mária moldvai csángó ruhájába öltözött. Csíkszeredában, az egykori „tapstéren” gyülekeztünk. A lépcsők magasából bámultam a falvanként felvonuló csoportokat, a huszáro-

ta a szívemet. Hogyha elfelejtették is már oly sokan, mi bukovinai székelyek is, és a moldvai csángó magyarok is a testvéreik vagyunk. Csíkból, Háromszékből, Udvarhelyszék falvaiból menekültek el őseink. Nem „elcsángáltunk”, ahogy olykor gúnyosan, megvetéssel beszélnek rólunk. Nem hűtlenül és könnyelműen elhagytuk a szülőföldünket, hanem innen legtöbbeket erőszakkal, fegyverrel űzettek el a madéfalvi vérengzéskor, másokat a szegénység hajtott el erről

a tájról. Mi, bukovinai székelyek 248 esztendő alatt ötször kényszerültünk lakóhelyet, hazát változtatni, Erdély, Moldva, Bukovina, Bácska, Magyarország voltak e nehéz vándorlás állomásai. Időről időre kisebb csoportjaink újabb elvándorlásokra kényszerültek. Ma a világon szerte-szétszórva élünk. Szerbiában, az Al-Duna mellett, Romániában, Dél-Erdélyben, Kanadában, az Egyesült Államokban, Brazíliában és Ausztráliában. Tudunk egymásról és tudjuk, hogy honnan származunk. Tudjuk a madéfalvi éneket, hogy „Nekünk a legszebbik estét feketete színre festették...”, és énekeljük, hogy

„Mikor Csíkból elindultam, színyem se volt úgy búsultam...”. Tudom, hogy 1764-ben Csíkszögödről Kóka Péter őszám menekült el. Sokak szemében könny csillant meg, én is elérzékenyültem, ami bosszúsá tette, s felocsúdtam, hogy kissé elragadtatom magam.

Délután a Kissomlyó nyergében épített szabadtéri színpadon vidámra fordítottam a szót, Petrás Mária szép csángó dalait fújta, sorra bemutatkoztak a táncgyűttesek, a hegykoszorú aljában kézművesek kínálták mives darabjaikat. A kiállító sátrunkban nagyon-nagyon sokan megfordultak. Ahogy dedikáltam, egyszer csak egy táncgyűt-

tes fiai, leányai tódultak elém, köszöntöttek, mint „földit”. A csíkszögödi táncgyűttes fiataljai voltak, címeiket cseréltünk, s egy közeli találkozás reményében elköszöntünk egymástól.

Még néhány napig Csíksomlyón maradtam két barátommal, barangoltunk egy kicsit Szeredában s a környéken. Első utam Csíkszögödre vezetett. Zsögödi Nagy Imre galériájának meglátogatása után a templom s a temető következett. Egyszer egy magyarul beszélő amerikai-ír geneológus azt mondta nekem, amikor az őseim felől érdeklődtem:

– Menj Csíkszögödre, tele van a temető Kókákkal!

A szépen gondozott kis temetőben hatalmas fenyőfák árnyékában pihennek az eltávozottak. Valóban rengeteg síremléken találtam Kóka feliratot. Ami igazán megdöbbenett, hogy egy kőre édesapám neve alá az én nevem van felröva. Ezután kísértünk egy kicsit a patakokkal szabdalta mezőre. Itthon olyan hévvel beszéltem el a megélt és látott szépségeket, hogy az unokám felkiáltott:

– Mama! Ott lehetne élni!

Én rengeteget költözködtem már életemben. Másfél évesen már menekültem Bácskából, letelepítettek a Völgységben, Érdre költöttünk, Budapesten is éltem, most újra Érdre lakom, nincs költözhetnékem, de az bizonyos, hogy egy hétig őseim földjén maradéktalanul boldog voltam. (K.R.)

*Ezer Székely Leány Napja,
Csíksomlyó, 2012.
Fotó: Belinszky Etelka*

Kié lesz a bokréta?

– Sorozzák a fiúkat, kell a bokréta a pörge kalapba. Kinek van ruzsmalintja? Zsuzsi néni, nem tudja ke?

– Itt nem messze túlünk, Kati néninek. – Korán reggel mentem, de már ott volt két leján.

– Nekem is adjon ked' ötven szalot!

– Csak ipeg legyen annyi, adak én szívesen, mert ám nem ingyen adam.

A másik két leján jókedvűen számolgatják a ruzsmalintot belé egy kézi kosárba. Egy piros szép keszkenővel letakarják. Persze, csak a kosár fenekét lepi el.

– Már összejártuk Csipkeszeget is mindenütt, de sehol nem kapunk ruzsmalintat. „Ipeg most vitték el, én már eladtam.” Mindehnyütt ez volt a válasz – mondják a lejánok.

Kati néni is sipáncodik.

– Azt mondják drágáért adjuk a ruzsmalintat, de nincs megfizetve. Annyit kell tusakadni vele. Itt kerülgetjük egész télen benn a házbo' – mutat a sarokba, – a szivarfüstet se szereti. Hej, kényes virág ez!

Hazavittem, vízbe tettem. Mük lejánok szoktuk megvenni a ruzsmalintat bokrétának a szeretőnknek, mikor mennek sor alá.

Holnapután mennek, már kijelentették a hivatalnál, s ki is osztották a sorozócédulát. Meg kell legyen holnapra a bokréta. Ehhez a ruzsmalinthoz még kell apró piras csinált virág, egy kicsi tükör a közepibe, de ez már az ü dolga. Csináljo, ahogy tudja.

Ma este tánc van. Há' hogyan lenne, tá' sorozás van. Amelyik fiu bé van sorozva, annak ott van a sorozócédula a kalapjába, szépen összefogva, olyan harmonika formába. Ilyenkor, ha többet is isznak a fíjuk a kellesténél, nem szígyen. Jókedvűen rikobálvo táncolnak, de legtöbbet összefogóznak nagy körbe, úgy dúdolásznak, s az üvegből a pálinka ki nem fogy. Úgy adják egymásnak kézbul kézbe, s jókat kortyngálnak az üvegből, de úgy dúdolnak, hogy verik le a helyet:

*Diftin cipöt húz a lábáro,
Aval megyen el a bálbo,
Székvárosi legények
Sírva néznek utánó.*

Vagy:

*Uicára nyílik a kocma ajtó,
Kihallatszik belőle a halk muzsikaszó,
Sört ide, bort ide, meg egy barna lányt,
Hadd mulassam ki magam úgy igazán.*

Vagy:

*Szeretni hej, szerettelek,
De elvenni nem vettelek ha, ha, ha,
Hogy ne fájjon a szíved nagyon,
Szerettelek kisangyalom nem tagadom.*

Vagy:

*Menyasszonyi fátyol a fejedre kerül,
Szívem a bánatbo majd elmerül...*

Ezzel az írással emlékezünk tisztelettel a 80 éve, 1932. augusztus 7-én született Kocsis Rózsira.

De úgy dúdolnak, tappintanak! A cigány a kör közepén állva muzsikál. Aztán, ha jól kidúdolták magukat, kezdődött a tánc, egyik pár a másik után. Ezen az estén is eltartott a tánc hajnali egy vagy két óráig. Fáradtan fogtam a munkához reggel a papéknál. Csak annyit kérdett asszanyam:

– Rózsai, Rózsai! Újból táncon voltál?

– Ott há'! Még ma öste és holnap öste is megyek. Tá' sorozás van ilyenkor, s három napig tart a tánc. Ha utána vasárnap jün, akkor négy napig tart a tánc.

Másnap délután a pijacon a kocsmábo' dúdolásznak a fíjuk. Cigány kíséri le őket a táncához. Bégyül újból a tánc. A fíjuk szép bokrétáson, mellette ott díszleg a sorozócédula. Na, de második este még három óráig is eltart a tánc. A fiúk innét indulnak Szamosújvárró' gyalog. Ott sorozzák őket. Megy velük a cigány is, muzsikaszó kíséri őket.

Harmadnap délután fut bé Zsuzsi hozzám, a papéknál. Én ipeg mosogattam.

– Na, szervusz Rózsai! Hallatad? Azt a kicsi növésű fíjút nem akarták bésorozni, de úgy búsult szegíny. Mit gondolsz? Nagy szígyen rejá nízve. Azt beszélük, hogy úgy monda, hogy ű haza se jön, ha nem lesz katona, mint a többi, inkább felakassza magát. De ott volt az apja, aki szerencsére elintézte, mert lefizette. Ez biza igaz, az monda, aki ott volt, látta. De aztán a kicsi növésű fíju erősen boldog volt. Dúdolászva, összeölelgetőzve indultak ki a városbul. Na, aztán ügyelj, mert este még szürkületbe bégyül a tánc, mikor megérkeznek a fíjuk – magyarázza Zsuzsi. – Na, én már megyek is, csak úgy futottam bé hozzád. Na, aztán el ne felejtsem! – Zsuzsi visszatért, s a fülembé súgta, ne hallják a gyermekek. – A fíjuk már elmentek elejkebe ki a Kapusra. Ott várják őket. Mindegyik vitt egy fél liter pálinkát.

Délutánra jár az idő, én mind jövök-megyek. A gyermekiket meg akartam vacsoráztatni. Kírelem őket: – Gyertek, egyetek! – De egyik se éhes. Én szürkületre össze kéne szedjem a házot, s a gyermekeket ágyba dugjam, bár a két kisebbiket. De most mintha égetnék a talpamat, úgy járok. Fáradtságot nem érzek, ha táncra kell menni. Gazdám – a pap – áll a szoba ajtajában s kacagva mondja: – Na, kicsi Rózsai, ma szürkületbe mehatsz haza. A gyermekeket elrendezem én.

Én úgy éreztem, mintha borus fellegek mögül kisütne a nap. Vidáman, dudolászva dolgoztam, még az se jutott eszembe, hogy megköszönjem:

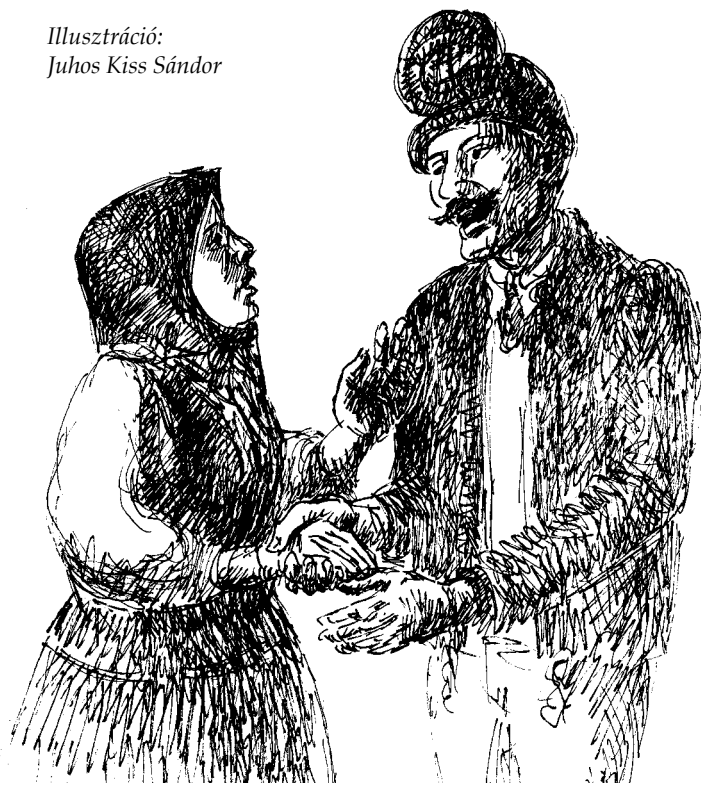
– Rózsai, Rózsai, jönnek a fiúk! Össze vannak ölelkezve – fut be Ádika lihegve. – Gyere te is ki hamar!

Tépázzák a fersingemet Olgicával. – Mutasd meg, melyik a te szeretőd! Rózsai, – mondja Ádika – azt monda a tanár bácsi, hogy egy-egy fiúnak akkora nagy a bokrétája, hogy egy bokrétából jól lakna egy borjú. Még azt is monda, hogy olyan erősen hangosan énekelnek, hogy ő nem is tudna közel menni hozzájuk, mert kiszakadna a dobhártyája.

Én gondoltam, hogy ez a tanár biztos nem is közénk való, 'se nem tudna eljágni egy csárdást, ha levágnák a lábát, akkor se. Aztán csak a templomban énekelnek, ezek a fiúk dúdolnak.

Én is kimentem a kapuba. Az utcaajtó végire van kinyitva, teli asszonnal, gyermekkel. Még kívül a kapun is sokan vannak. A kis utcárul, a Cigánydombrul is eljött egy-egy kíváncsibb asszony. Lejötték a nagy utcára.

Illusztráció:
Juhos Kiss Sándor

Én belül a kapun kukucskálom űket. Hallom összesugnak. – Jaj, de erősen szíp az a legmagasabb fiú, ott né, amelyik közbül van. Há' vajan ki fija lehet? – Há' vajan ezt az erősen kicsit is bé sorozták? Itt né, amelyik a legszilin van. – Hallgass te, az egy jó módú fiú, há' hogyne sorozták volna bé? Még ez veszi el a legszebb leját. – Te, ezek a csipkeszegiek voltak! – Ott jünnek a forrószegi legínyek! Igen, a három utcán három tánc van, s mindegyik a maga utcabelijével fogózott össze. Úgy mennek le együtt a saját utcájokba a táncra. Én még nem igen láttam ilyen közlül űket, csak a gyermekkoromból emlékszem rájuk. 'Sze legtöbbször Kolozsvárt szolgátam. Na, most jönnek a forrószegi legínyek. Öt vagy hat magas fiú van a közepin a körnek, s mind kisebb növésű fiúk utánuk kétfelöl. A legkisebbek vannak a két szilin. El van lepve keresztbe az egész utca velek. Olyan szépek, mintha egy igazi nagy-nagy bokréta lenne egybe. A kék ujjas kigombolva a fehér ingre, piros nyakra való mindegyiken. Sárga pikeljekkel kirakott szij két sorral díszleleg a derekukon. De milyen hangosan dudolnak:

*Mikor engem soroztak,
Jobbról balra forgattak.
Beírták a nevemet a nagy könyvbe,
Három évig ki se huzzák belöle.*

*Húzd ki bíró a nevem,
Hogy még legyen jókedvem,
Míg a nevem a nagy könyvben benne lesz,
Addig nekem szép szeretöm sose lesz.*

Boldogsággal telik meg a szívem, tudom, hogy én is közéjük való vagyok. Még büszke is vagyok rá, hogy szíki vagyok. Nem tudtak volna annyit fizetni, hogy levessem a szíki gúnyát. Beszéljenek amit akarnak, ennél szebb viselet nincsen.

De boldogok voltak a szülők, keresztszülők, testvérek! Várták haza a fíjakat terített asztallal. Töltött káposztát főztek, kalácsot sütöttek.

A táncon vagyunk. Leját egy pár. Azok a fíjuk, akik bé vannak sorozva, most mennek haza. De nem telik el sok idő, mindját jön-

nek vissza. Attól függ, ki milyen messze lakik. Visszajöttek, fél kalácsot hoztak, s egy fél liter szilvapálinkát.

– Igyál na, Rózsi, az én egíszsigemre!

Jün az üveg, egyik a másik után. Biztatnak a fíjuk, hogy igyunk, csak most az egyszer. De műk csak a szánkhoz értetjük az üveget, s a jókivánságot mondjuk. Pedig akkora kortyot tudtam volna inni, 'sze még kívántam is a jó szilvapálinkát. De hát ez nagy szégyen lenne. De én azt hiszem, más leján is csak így volt vele. A szégyentől tartott.

A fíjukon nem látszik a fáradság. Dudolnak, táncolnak. Egyik kezdí, másik végzi ezt a dudat: – Mikor engem soroztak... – De másféle dudot is fíjnak, nem mind ezt. Most ez talál rájuk.

Na, de ez így van, mikor rukkolnak is. Sokszor hetekig tánc volt, 'sze rukkolnak a fíjuk'.

Akkor is a lány vette meg a bokréta való ruzsmalintot a szeretőjének. Na, de most nem mindegyik fíjut katonának vitték, hanem egyeseket – a kulákokat, jobb móduakat – a bányába vitték munkaszolgálatra. Még dudat is találtak ki róluk, s a táncon gyakran fíjták:

*Hat ökor a földet
Nem magának szántja
Az anya a fíját nem magának szánta.
Húsz évig tartja magának
Húsz év után pedig másnak,
Harminhat hónapot szolgál
A köztársaságnak.*

Akiket munkaszolgálatra vittek, azok a fíjuk belé-belédudolták a következő szöveget:

*Húsz évig tartja magának,
Húsz év után adja másnak,
Harminchat hónapot szolgál
A köztársaságnak.*

*Hej! Szídjá Próza Gyurit, Bajkát,
Sírátja az idesanyját,
Hej, mért nevelt fíjából
Egy bányász katonát.*

Nappal dudáltak a kocsmába, este, éjjel a táncon. Meg lehetett ismerni a dudról, hogy most rukkolnak be a fíjuk, mennek katonának:

*Idesanyám akkor kezdett síratni,
Mikor kezdte kufferemet pakolni.
Idesanyám ne sírass, köszönöm a nevelést,
Lehajoltam, megcsókoltam a kezét.*

Úgy néztem ezeket a nótázó fíjukat, mintha be akarnák szíppantani a boldogságot, meg akarnának csordultig telni örömmel, táncal, duddal. Nem tudják kidudalni magukat. Alig hagyjuk abba a táncot, máris kezdik:

*Én elmegyek katonának messzire,
Itt hagyám a jó galambom, nincs kire,
Rejád bizom legkedvesebb pájtásom,
Éljed vele világodat nem bánom.*

*S hej! Ha letelik az a három esztendő,
Jó pájtásom add vissza a szeretöm,*

*Élted veled világot idáig,
Én is éjtem koporsóm bezártáig.*

Ezek a szép régi dudak, a muzsikaszó, a tánc, a szerelem úgy be-
lepréslődtek a lelkembe, hogy onnan ki sem lehet tépni többet so-
ha. Minden nótának megvan a maga története. Ahogy itt leírom,
újából átérzem, s olyan tisztán emlékszem mindenre, mintha csak
tegnap lett volna. Még most is hallom, hogy hogyan fújták a fíjok
tánc közben. A lassút jártuk:

*Verd meg Isten, verd meg,
A szeretőm házáat,
Ott se mindegyiket,
Csak az idesanyját.*

*Ha neki fíja volt,
Nekem szeretőm volt,
Ha neki kedves volt,
Nekem kedvesem volt.*

Úgy éreztem, mintha a muzsikaszó sírva kísérené az elnyújtott dal-
lamot, úgy belém öröklődött a táncoshoz való ragaszkodás.

Most mennek a fíjok katonának, műk kísérik őket. Elöl men-
nek a legények összeleplezve, nagy bokrétásan, utánuk a cigány,
s műk utánuk – lejányok, fíjok. Rajtuk kívül hátul még vannak
szülők, van olyan, aki meg van házasodva. Szorosan egymás mel-
lett megy a feleségével. Van, aki lemaradozik a tömegtől. Ezek a fi-
atal, újdonsült házaspárok. Ezek a fiatalemberek is rukkolnak, de
ők már nem állnak be a legények sorába, már a bokréta se illeti meg
őket. A fíjok dudalnak, a cigányok is muzsikálnak, és ezt fíjják:

*Októberben mikor
Megy a legény katonának,
Azt mondja a lánynak:
– Kisíri ki az állomásra.
– Nem kisírilek babám.
Sűrű eső esik le a földre,
Sáros lesz a ruhám,
Megver a jó anyám érte.*

*Vége van már, vége.
Vége a mi szerelmünknek,
Nagy bánat szorítja,
Babám, az én bús szívemet.
Nagy bánat szorítja,
Babám, el sem viselhetem érte,
Míg katona leszek,
Levelet sem írok neked.*

Ezek nagyon régi dudak, még a nagyapám idejéből valók. – Hej,
rég szép dudak ezek – szokták mondani az öregek. Másik sziki
dud:

*S hej, mikor mentem a Kapuson kifelé,
Lányok kísérték az állomás felé.
Mindegyiknek kezet adak sorjába,
S hej, csak a babám marad legutoljára.*

*S hej, jó galambom, add ide a jobb kezed,
Mert én téged igazán szerettelek,
S jártam hozzád nagy esőbe, nagy sárba,
S hej, jártam hozzád sok ideig híjába.*

Ezt a dudát is csak itt Sziken találta ki valaki, az elődünkből, mert
tényleg Kapusig kísértük őket. Ez a falu vége, itt már nem volt több
ház, s ez az út vezet a szamosújvári állomás felé. Itt megállottunk,
még húzott a cigány egy pár táncot. Mindegyik fíju elbúcsuzott –
kezet szorított – a lányismerősétől, jó kollegáitól, a szomszéd fiúk-
tól, lányoktól, akik kikísérték, s tényleg a szeretőjét hagyta legutol-
jára, ahogy a dudban van. A cigány még húzott egy csárdást, min-
denki a szeretőjével táncolt, há persze, akinek volt. Beszilgettek
egymással, hagyakoztak egymásnak, az erősen szerelmesek még sír-
tak is. Innen látszott, hogy ki, hogy szereti egymást. Egy jó pár fíju-
tal asszony hangosan sírt. Azok már nem is szégyelltek, 'sze az ura-
kot viszik katonának. Még olyan is akadt köztek, akinek gyermeke
volt. A cigány még mindig húzza a csárdást, de már senki se táncol.
Mindenki összebújva suputyál, vagy csoportosan állingálnak. Hal-
lik a nagy zaj, de, hogy ki mit beszél, arra nem is vagyok kíváncsi.

Még mindig muzsikálnak, még a muzsikaszó is mintha sírna. Én
ott állok vagy két lejánnyal. A szeretőmet nem viszik katonának
most, de megyen a régi szeretőm. Úgy szeretnék vele kezet szoríta-
ni, vagy tá' még meg is csókolnám, és csak egy annyit mondanék
neki: – Ne haragudj rejám, Márton!

Né, hogy néz, lehet, hogy ü is ezen gondolkodik. Most kacag ne-
kem, én is neki. Könny jön ki a szememből. Ki tudja, látom még
ezeket a fíjukat, vagy sose? Sok jó ismerős fíju rukkol be. Márton a
bokrétát most vette ki a kalapjából. Felém néz, de én már nem lá-
tok semmit. Nem győzöm törölni a könnyeimet. Hallom a hátam
megett: – Ügyelj a kicsire – mondja egy fiatalember.

A bokrétát már minden fíju kivette a kalapjából. A lejányok
ügyelve kötözik belé a piros zsebkendőbe. Akinek van bokrétája,
annak van szeretője is. De még mind hagyakoznak, pedig már kez-
denek indulaskodni. – Gyertek már! – De még mindig mondanak,
csókolodnak. – Ügyelj magadra! Ügyelj erre, arra! – Egy szegény fi-
ju is felkiáltott nagy viccesen:

– Idesapám! Ügyeljen ked' is mindenre, de mindenre, amég haza
nem jövek, a kutya keservit!

– Mire hogy ügyeljek? 'Sze sosem volt még egy bornyu farkunk se
– szólt halkán az ember.

Még mind integettünk egymásnak: – Szervusztok!

Volt, aki nem is sírt, hanem ordított. Féltettük őket a háborutul.
Ki tudja, látjuk-e őket vagy nem látjuk többet soha sem. Búsán jöt-
tünk be a faluba.

Kocsis Rózi

Közreadja: Juhos Kiss Sándor és Juhos-Kiss János

ENGLISH TABLE OF CONTENTS

Page 3 In the spring of 2012 a new center for local culture and ethnography opened in the town of *Várasfenes/Finiş* located in Western Romania's Bihor County. The center is named after the Hungarian ethnographer Györfly István who did extensive and groundbreaking research in the region 100 years ago. An exhibition of 100 of Györfly's archival photographs was organized in celebration of the event. Report by Gebauer Hanga.

Page 4 Erdélyi Tibor celebrates his 80th birthday. Erdélyi grew up in the village of Uszka, up in the northeastern corner of Hungary. He moved to Budapest at the age of 16. Accompanying a dance group on his zither, he also started dancing with the group, and in 1951 was discovered by director of the State Folk Ensemble, Rábai Miklós who invited him to join the Ensemble. Erdélyi has been soloist in the State Ensemble, leader of the Duna, Vadrózsa and Tisza Ensembles. He has taught dance, choreographed, is also well-known for his wood carvings and holds numerous state awards in recognition of his artistry in all these areas. Congratulatory speech by Mihályi Gábor (current artistic director of the State Folkdance Ensemble).

Page 5 Dances of the Sóvidék region (Székelyföld, Transylvania). Lőrincz Lajos – former director of the Maros Dance Ensemble (the National Székely Folk Ensemble) and also native of the village of Korond – gives a beautiful description of the dancing in his village – mentioning not only steps, figures, posture, improvisation and relationship to the music, but the local customs, village people, various age groups, the relationships between people and much more. As told to Sebő Ferenc.

Page 12 Message to the past In the form of a letter to the Transylvanian village musicians that have already passed away, this is a report on the 7th Meeting of Transylvanian Dance House Musicians. It was held on May 17-20, 2012 at the village skanzen (museum) in Borospataka in the Gyimes Valley, Eastern Transylvania. By Szász Lőrinc of the Üsztürü Band.

Page 14 On the village of Tavankút/*Tavankut*, located in the northern Bácska region of Vojvodina in Serbia, and the culture of the Bunyevác ethnic group that still lives there.

Report following a dance workshop there attended by Szávai József.

Page 16 Part II of Artistic directions of the Hungarian folk dance movement – Continues with an engaging discussion of folk dance choreography that draws on the “pure source” or those two categories Novák refers to as “dramatic” dances and “symphonic” folk dance choreographies. “Our choreographers (...) never wanted to resign themselves to having folk dance serve merely as a curiosity to indulge (...) tourists”. An essay by choreographer Novák Ferenc – published in 1979.

Page 18 Traditional houses of Rajasthan The Rajasthani Langa musicians live in the Thar Desert in northwestern India. This is a description of the traditional houses there. The houses are made of mud and are used primarily for cooking and sleeping. Photos and descriptions by Ábrahám Judit.

Page 19 The life story of Cseresnyés Magdolna whose parents were Hungarians from the town of Verbász/*Vrbas*, today in the Vojvodina region of Serbia. Her grandfather was one of more than 300 Hungarians that were executed there in 1944-45. Kóka Rozália's series on fates of Hungarian women.

Page 22 Village Cain. This story is prefaced by a quote from the bible: Genesis 4, 10.-11: “And he said, What hast thou done? The voice of thy brother's blood crieth unto me from the ground. And now art thou cursed from the earth, which hath opened her mouth to receive thy brother's blood from thy hand.” Grozdits Károly

Page 28 “New Style” Folk Songs. An academic article that briefly discusses what Hungarian folk music researchers refer to as “old style” Hungarian folk songs, then goes on to describe the “new style” folk songs, their development, structure and two locations in Transylvania where the new style caught on later. Definitions of these two categories of folk song were developed by Bartók in the first half of the 20th century and based on his folk music research. In past years the focus of Hungarian folk music research has been mainly on the old style songs. Includes resources. By Almási István.

Page 33 List of dance houses, courses, folk clubs for the 2012-2013 season.

Page 36 Traditional Hungarian Foods. Three foods described in 1908 by Count Zichy István (1879-1951) on a trip to the herds in Bugac Pusztas (Central Hungary): *tarhó* – a kind of yoghurt made usually from cow's milk and eaten for breakfast by the herders; *lebbencs* is pasta made in flat sheets then broken, rather than cut, into smaller leaves. It is often used in soups. *Kása* is a polenta-like dish made with barley, millet, wheat, buckwheat or corn – depending on what was customary in the region. It was eaten either as a side-dish with meat, or as a main dish. By Juhász Katalin.

Page 43 When young men in Szék were called into the military... Kocsis Rózsi, born in Szék/*Sic* on August 7, 1932, remembers the events leading up to the moment when boys her age left for the army, how they looked, what they wore, what they sang, how they sounded, how they danced, what people said and how she felt... From her memoirs in celebration of the 80th anniversary of her birth.

Sue Foy

(For more complete list of articles summarized in English go to www.folkmagazin.hu and keep clicking on 'English'.)

folkMAGazin

2012/4, XIX. évfolyam, 4. szám

Megjelenik évente 6+1 alkalommal

Kiadja a Táncház Alapítvány

Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felölős szerkesztő: Grozdits Károly

Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:

Bede Judit, Gósi Anett,
Havasréti Pál, Kóka Rozália
MAGTÁR – Széki Soós János

Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.

Lévélcím: 1255 Budapest, Pf. 153

Tel./fax: (36.1) 214-3521

folkmagazin@mail.datanet.hu

www.folkmagazin.hu

Porszinter Nyomda

Tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Bankszámla-szám: 11701004-20171625

Külföldről: OTP I. ker. fiók,
1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary
Táncház Alapítvány (B.I.C.) OTPVHUHB
HU55 11701004 20171625 00000000

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alap
Népművészeti Szakmai Kollégiuma

Hátsó borító: Köröstárkány - fotó: Györfly István, 1911. (Néprajzi Múzeum - F 13463)

Köröstárkány - fotó: Györffy István, 1911. (Néprajzi Múzeum - F 13431, F 13429, F 13449, F 339973)

